

Lietuvų totoriai

Nr. 1-3 (151–153)

2014 m. sausis - rugsėjis

ISSN 1822–2072

Šio įvykio laukėme ilgiau kaip 20 metų

GALIMAS SITDYKOVAS

Rugsėjo 5-ąją Vilniuje buvo iškilmingai atidaryta memorialinė lenta, skirta

Lenkijos musulmonų muftijaus, humanisto ir orientalistu, filosofijos mokslų daktaro Jakubo Šinkevičiaus atminimui.

Ši lenta papuošė sostinės Aušros vartų gatvės 7-uoju numeriu paženklintą namą, kuriame 1926-1944 metais buvo įsikūrusi Lenkijos musulmonų muftiato dvasinė valdyba. Šis įvykis sukėlė didelį susidomėjimą ne tik tarp Lietuvos totorių bendruomenių, bet ir tarp kitų organizacijų narių bei tarp svečių iš Lenkijos, Baltarusijos. Iškilmingame renginyje apsilankė Turkijos Respublikos Nepaprastoji ir įgaliotoji ambasadorė Lietuvoje J.E. Aydan Yamancan, Azerbaidžano Respublikos ambasados patarėjas Vugar Ibragimov, kiti diplomatai. Šventėje dalyvavo ir buvęs Tautinių mažumų bei išeivijos departamento direktorius Antanas Petrauskas, Lietuvos karimų bendruomenės veikėja, diplomatė, daktarė Halina Kobeckaitė, Tautinių bendrijų tarybos prie Kultūros ministerijos pirmininkė, doc. dr. Galina Miškinienė, nema-

(Nukelta į 9 psl.)

Keturiasdešimt Totorių kaime atidaryti bendruomenės namai

Keturiasdešimties Totorių kaimo, esančio Vilniaus rajone, Bendruomenės namų atidarymas įvyko šių metų rugsėjo šeštąją. Namai iškilo už Europos Są-

jungos lėšas. Statyba buvo pradėta 2012 metų rugpjūtį, o po dvejų metų baigta. Dabar teliko galutinai sutvarkyti namus supančią aplinką ir užbaigti smulkius

vidinės apdailos darbus.

Po įregistravimo statinys pereis bendruomenės žinion. Bendruomenės namuose bus organizuojami kultūriniai ir religiniai renginiai, bus atidaryta muziejinė ekspozicija, pasakojanti apie Lietuvos totorius, jų vystomus amatus, nacionalinę virtuvę. Veiks sekmadieninė mokyklėlė, mokanti jaunąją kartą islamo pagrindų ir vystanti jos kūrybinius sugebėjimus.

Šventėje dalyvavo nemažai garbingų svečių: Vilniaus rajono merė Marija Rekst, Turkijos Respublikos Nepaprastoji ir įgaliotoji ambasadorė Lietuvoje J.E. Aydan Yamancan, Lenkijos Respublikos konsulato Lietuvoje darbuotojas Lukašas Kšištofas Kazimierčakas, Pasaulinio totorių kongreso pirmininko pirmasis pavaduotojas Renatas Valiulinas, Lietuvos musulmonų muftijus Romas Jakubauskas, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirminin-

(Nukelta į 39 psl.)

Generolo Juzefo Beliako vardo Lietuvos totorių karo istorijos klubas dalyvavo mūšių rekonstrukcijose

KĘSTUTIS ZENONAS ŠAFRANAVIČIUS
Klubo vadovas, poručikas

2014 m. gegužės mėn. 24 d. Vilniuje įvyko renginys.

2014 m. sukanka 220 metų, kai Lietuvoje prasidėjo 1794 m. sukilimas prieš okupacinę Rusijos imperijos kariuomenę. Paminėdamas šią sukaktį, Vytauto Didžiojo karo muziejus kartu su Kauno karo istorijos ir Ukmergės karo istorijos klubais organizavo edukacinį renginį ir pražygiavo tomis Vilniaus miesto gatvėmis ir vietomis, kur vyko didžiausi mūšiai.

Renginio kuratorius Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus pavaduotojas A. Pociūnas pakvietė dalyvauti šiame renginyje ir mūsų klubą. Klubo nariai K. Z. Šafranavičius, D. Dzejanavičius, A. Jakubauskas, o taip pat ir nauji nariai Rinat Zakirov, Viktor Baišev, Marat Baišev su pilna ekipiruote parodėme pagarbą protėviams. Karo istorijos klubų narių kolona pražygiavo Vilniaus senamiesčio gatvėmis sustodami Valdovų rūmuose, Vilniaus universiteto kieme. Klubų nariai prie Aušros vartų iššovė šautuvų salvę, paminint žuvusius už Lietuvos laisvę.

2014 m. birželio mėn. 28 d. Deltuvos miestelyje ir Ukmergėje buvo suorganizuota tarp Prancūzijos imperatoriaus Napoleono Bonaparto ir Rusijos caro Aleksandro I-o kariuomenių susirėmimo, įvykusio 1812 m. šiose vietose, mūšio inscenizacija.

Karo istorijos klubai iš Lietuvos, Latvijos, Lenkijos, Baltarusijos ir Rusijos susirinko į šį renginį. Istorinius įvykius komentavo Vytauto Didžiojo karo muziejaus direktoriaus pavaduotojas Arvydas Pociūnas ir Generolo Jono Žemaičio karo akademijos prorektorius prof. dr. Valdas Rakutis.

Generolo Juzefo Bieliako Lietuvos totorių karo istorijos klu-

bas gausiai dalyvavo šiame renginyje. Klubo nariai K. Z. Šafranavičius, A. Jakubauskas, V. Rajackas, M. Baišev, R. Zakirov ir naujas narys M. Zakirov. Klubas pirmą kartą visuomenei parodė LDK laikotarpio 4-to priešakinės sargybos pulko vėliavos kopiją. Vėliavos rekonstrukciją atliko dailininkė Daina Rinkevičienė. Informaciją apie istorinę vėliavą gauta iš Lenkijos istorikų. Vėliavos originalas neišliko. Liko tik aprašymai, kuriais ir rėmėmės. Klubo nariams patikėtas svarbus vaidmuo. Mes tapome prancūzų armijos štabo dalimi.

Renginį fotografavo Kauno bendruomenės metraštininkas Eugenijus Strioga.

Tauta be praeities neturi ir ateities.

Nuoširdžiai sveikiname Emirą Šabanovičių 85 metų jubiliejaus proga!

Jus žinome kaip žmogų neabejingą muzikai, keliautoją, mėgstantį pažinti svečias šalis, bendrauti su žmonėmis. Gerbiamas ponas Emirai, linkime Jums stiprios sveikatos ir daugybės užburiančių kelionių, pabuvoti širdžiai mieluose žemės kampeliuose, o sugrįžus namo mėgautis muzikos kūriniais, nes muzika praskaidrina žmogaus sielą.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Nuoširdžiai sveikiname poną Tomą Milkamanavičių 80-ojo jubiliejaus proga!

Jūs dalyvavote atkuriant Lietuvos totorių bendruomenę, prisidėjote, kad Lietuvos totoriai vėl būtų drauge. Linkime Jums, gerbiamas ponas Tomai, stiprios sveikatos ir artimųjų meilės bei aktyvios veiklos Lietuvos totorių bendruomenės labui.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Pirmoji totorių kūrybinė vasaros mokykla Trakuose

Birželio 19-27 d. Totorių kultūros centras kartu su Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga Trakuose pirmą kartą surengė Totorių kūrybinę vasaros mokyklą. Joje dalyvavo vaikai nuo penkių iki trylikos metų, o taip pat jaunimas ir senjorai iš Vilniaus, Nemėžio, Keturiasdešimt totorių, Grigiškių gyvenviečių, Švenčionių, iš viso apie 50 žmonių.

Renginys vyko kempinge „Kempingas Slėnyje“. Ši vieta pasirinkta neatitiktinai. Prieš keletą šimtmečių čia buvo totorių gyvenvietė.

Mokiniam buvo parengta įdomi ir įvairi programa. Jie ne tik susipažino su Volgos ir Krymo totorių folkloru, bet ir patys dainavo, šoko, mokėsi groti totorių nacionaliniais muzikos instrumentais.

Pamokas vedė patyrę pedagogai ir specialistai. Apie Volgos totorių folklorą pasakojo Kazanės valstybinės konservatorijos dėstytoja Lilija Ziganšina ir konservatorijos studentas Airatas Šafikovas. Krymo totorių šokių meno mokė Gazi konservatorijos (Turkija) dėstytojas Mustafa Arslanas, groti sazū – Savašas Jekidži, dare ir

bavulu – Dženkas Giulehanas, smuiku – Jeminas Bejazčičekas. Groti totoriška armonika mokė Airatas Šafikovas, akordeonu – Zinaida Aleksandrovič. Totorių sekmadieninės mokyklos pedagogė Galija Fedosiuk mokė totorių kalbos senjorus.

O koks iš tavęs totorius, jei nemoki joti ant arkliai ar šaudyti iš lanko. Buvo surengti jodinėjimo ir šaudymo iš lanko užsiėmimai. Beje, vaikai jodinėjo ir ant mažų poni.

Lietuvos totoriai aiškino totoriškos virtuvės paslaptis.

Mokyklos uždarymą vainikavo baigiamasis koncertas. Jame kalbėjo garbės svečiai: Turkijos ambasadorė Lietuvoje J.E. Aydan Yamancan, LR kultūros ministerijos Tautinių mažumų reikalų skyriaus vyriausioji specialistė Rasa Paliukienė, Trakų rajono meras Vytautas Zalieckas, Trakų seniūnas Kęstutis Vilkauskas, Tautinių bendrijų tarybos pirmininkė dr. Galina Miškinienė.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas ir Totorių kultūros centro vadovė Almira Trakšėlienė mokyklos dalyviams įtei-

kė Pirmosios totorių kūrybinės vasaros mokyklos baigimo diplomus.

Mokyklos organizatoriai dėkojo renginio rėmėjams ir partneriams: Kultūros rėmimo fondui, Lietuvos Respublikos kultūros ministerijai, Turkijos Respublikos ambasadai Lietuvoje, Plėtros ir bendradarbiavimo fondui „TIKA“, Vilniaus universitetui, Tautinių bendrijų namams, Junus Emre institutui, Gaziantepo universitetui, kempingui „Kempingas Slėnyje“, Trakų rajono savivaldybei, Trakų kultūros rūmams, Trakų istorijos muziejui, Kūno kultūros ir sporto departamentui, Lietuvos imtynių federacijai, VšĮ „Baltų amatai“, Žirgininkystės klubui „Perkūno žirgai“, Kęstučio Ligeikos įmonei „Saulės kvadratas“, Islamo kultūros ir švietimo centrui, Vilniaus totorių bendruomenės sekmadieninei mokyklai, UAB „Mano apdaila“, Ludse FighterShop.lt, UAB „Greita reklama“, mėnraščiui „Lietuvos totoriai“, mėnraščiui „Tatarskije vesti“ („Totorių žinios“)

TBN ir Totorių kultūros centro vadovės Almiros Trakšėlienės informacija

Gerbiamas Adai Jakubauskai,

Nuoširdžiai sveikiname Tave 50-mečio proga!

Tavo aktyvi veikla Lietuvos totorių bendruomenių sąjungoje nusipelnė aukšto įvertinimo. Džiugina tai, kad Tavo dėka praturtėjo dvasinis mūsų žmonių gyvenimas, plėtojosi kultūrinės

Lietuvos totorių vertybės!

Linkime Tau daug sveikatos, laimės asmeniniame gyvenime, didelės sėkmės kūryboje, moksliniame ir pedagoginiame darbe!

*Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga,
Laikraščio „Lietuvos totoriai“ redakcija,
2014 m. rugpjūčio 19 d.*

Gerbiamasis Mensaidai Bairaševski,

Nuoširdžiai sveikiname Jus jubiliejinio 90-ojo gimtadienio proga!

Jūs daug nusipelnėte mūsų valstybei kaip žurnalistas ir visuomenės veikėjas, Lietuvos totorių kultūros ir istorijos puoselėtojas. Mes žinome Jus kaip žmogų, kuris nuo pirmųjų Sąjūdžio dienų suprato Lietuvos laisvės siekimo svarbą ir aktyviai dalyvavo Lietuvos valstybės atkūrimo procesuose. Mes dėkingi Jums, pirmajam Lietuvos totorių kultūros atgimimo draugijos pirmininkui, už Lietuvos totorių tradicijų gaivinimą, atkuriant Lietuvos totorių bendruomenę. Linkime Jums stiprios sveikatos, artimųjų meilės, geros nuotaikos, aktyvios veiklos kartu su Lietuvos totorių bendruomene siekiant naujų laimėjimų.

*Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga
Laikraščio „Lietuvos totoriai“ redakcija*

ADO JAKUBAUSKO POEZIJOS KNYGOS „BŪTIES FUGOS AKORDAI“ PRISTATYMAS VILNIAUS ROTUŠĖJE

GALIMASITDYKOVAS

„Būties fugos akordai“ – antrasis Ado Jakubausko poezijos rinkinys.

Adas Jakubauskas gimė 1964 m. rugpjūčio 19 d. Alytaus rajone, Butrimonyse, viename centrų, kuriame sutelktai gyvena Lietuvos totoriai.

Poezijos knygos autorius aktyviai dalyvavo Lietuvos totorių visuomeninėje veikloje nuo pat Lietuvos Atgimimo pradžios, 2003 m. buvo išrinktas Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku, 2012 m. paskirtas Lietuvos Respublikos Ministro pirmininko visuomeniniu konsultantu tautinių mažumų klausimais. Ilgus metus yra Krymo totorių Medžliso (tautinio parlamento) atstovas Lietuvoje. 2007 m. dalyvavo pirmame tarptautiniame totorių mokslininkų Forume Kazanėje, tapo prie Tatarstano Respublikos Mokslų akademijos įsteigtos totorių mokslininkų koordinacinės tarybos nariu.

Adas Jakubauskas nuo mokyklos suolo domėjosi literatūra, bandė eiliuoti. Įdomu, kad mokydamasis lietuviškoje mokykloje, jis susižavėjo rusų poezija, didelį įspūdį jam paliko A. Bloko, S. Jesenino eilės, o vėlesniais metais ir Rytų poezijos vertimai. Susidomėjimas rusų literatūra atvedė į Vilniaus Edukologijos universitetą (anksčiau Vilniaus pedagoginį institutą) Rusų filologijos fakultetą, kurį pabaigė 1993 m. 1992 m. išėjo pirmasis Ado Jakubausko poezijos rinkinys „Kelio pradžia“. Paskesniais metais jis didesnę laiko dalį skyrė mokslinei veiklai, Poznanės A. Mickevičiaus universiteto Politikos mokslų fakultete apgynė humanitarinių (Lietuvoje – socialinių) mokslų daktaro disertaciją, šiuo metu dėsto politikos mokslus Mykolo Romerio universitete, yra šio universiteto docentas.

Adas Jakubauskas – Lietuvos žurnalistų sąjungos, Tarptautinės rašytojų ir publicistų asociacijos, G. Deržavino rusų litera-

Autorius skaito savo lietuvių kalba parašytus eilėraščius, kairėje aktorius Jurijus Ščuckis

tūrinio klubo narys. Jis vienas iš laikraščio „Lietuvos totoriai“ įkūrėjų, dokumentinio filmo „Murzų ainiai Lietuvos žemėje...“ (2005) scenarijaus bendraautorius, Kauno literatūros almanachų dalyvis (2008, 2010, 2013), knygos „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ (2009, 2012) bendraautorius. Taip pat daugelio mokslinių ir publicistinių straipsnių, išleistų Lietuvoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Baltarusijoje ir kt. šalyse, autorius.

Vilniaus rotušėje Ado Jakubausko poezijos rinkinio pristatymas prasidėjo taikliais skulptoriaus ir dramaturgo Aleksandro Gladkich žodžiais: „Ado Jakubausko poezijos knygos gimimas – tai dėsningas atsitiktinumas. Didžiulis jo asmenybės lyrinis pradai negalėjo neišsiveržti išorėn kaip fontanas, apdovanojęs aplinkinius ritmo šviežumu, jausmų vaivorykšte bei dvasios šviesa.“ Ir pacitavo autoriaus eiles: „Šėlo plėtėsi gaisras. / Ar ne mano dvasia tai, / Ryškiomis liepsnomis dega?“ Ado Jakubausko poezijos knygos pristatymas tapo tikru muzikiniu literatūriniu pasirodymu, kurį parengė ir puikiai atliko talentingi žmonės. Programoje skambėjo kompozitorės, konkurso Prancūzijoje diplomantės Lidijos Koroliovos vokaliniai kūriniai Ado Jakubausko eilėms, kuriuos puikiai atliko solinio dainavimo tarptautinių konkursų laureatė Natalja Krauter (sopranas), Lietuvos operos ir baletų teatro solistas

Vilniaus Rotušės aktų salė buvo pilnutėlė. Pirmoje eilėje - Turkijos ir Azerbaidžano Respublikų ambasadoriai Lietuvoje

Vakaro programos dalyviai su autoriumi

Prezentacijos dalyviams įspūdį padarė skulptoriaus Aleksandro Gladkich paroda „Frederiko Šopeno mūzos“, tai lyg sąskambis su Ado Jakubausko poezija.

Arūnas Malikėnas (baritonas), solistams akomponavo kompozitorė L. Koroliova (klavinova) ir tarptautinio konkurso Italijoje laureatė Marija Berezina (smuikas). Programą vedė ir eiles iš knygos „Būties fugos akordai“ skaitė Lietuvos rusų dramos teatro aktorius Jurijus Ščuckis. Žiūrovams patiko ir skambanti muzika, ir skaitomos eilės. Dalis eilėraščių rinki-

nyje yra lietuvių kalba. Juos išvertė poetas Jonas Strielkūnas. Eilėraščius lietuvių kalba perskaitė Adas Jakubauskas. Rinkinyje baigiasi prozos etiudais, kuriuose autorius stengiasi perteikti sunkų kūrybos džiaugsmą, o taip pat pasinėrimą į praeities atmintį. Poeto eilėraščiai įvairūs tematika ir emocinėmis nuotaikomis, vis tik knygoje pagrindinę dalį sudaro poema „Keismant daina“, kurioje atskleista Krymo totorių likimo tragedija, jų kova už savo žemę, kultūrą, dvasinius klodus, su kuriais autorius jaučia genetinę giminybę.

Vakaro dalyviams įspūdį padarė skulptoriaus Aleksandro Gladkich paroda „F. Šopeno mūzos“, tai lyg sąskambis su Ado Jakubausko poezija. Eilėraštyje, skirtame F. Šopenui, poetas tiksliai perteikė muzikos emocijas, paties kompozitoriaus apibūdintą vienu žodžiu „apgailėstavimas“.

Prezentacija vyko perpildytoje Vilniaus Rotušės salėje. Joje dalyvavo miesto literatūrinių klubų, tautinių bendrijų atstovai, aukštųjų mokyklų dėstytojai bei visuomenės veikėjai. Knygos pristatyme dalyvavo Turkijos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Akin Algan, Azerbaidžano Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius Lietuvoje Chasan Mammadzada.

Autorius už paramą dėkoja Danieliui ir Mantui Makulavičiams bei Turkijos ambasadai Lietuvoje.

Vladimiro Caralunga-Morar nuotraukos

Enciklopedinio žinyno „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ sutiktuvės Trakuose

IRENA JOCIENĖ

Trakų viešosios bibliotekos vyr. bibliotekininkė

Birželio 26 dieną Trakų viešojoje bibliotekoje Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas pristatė gražiai įrištą, gausiai iliustruotą enciklopedinio pobūdžio knygą „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ (2012), kurią sudarė kartu su bendraautoriais Galimu Sidykovu ir Stanislavu Duminu. Tai antrasis papildytas leidimas, pirmasis išleistas 2009 m. Medžiaga šiam leidiniui buvo renkama 7 metus. Susitikimo metu autorius pristatė ir savo naują poezijos rinkinį „Būties fugos akordai“ rusų kalba («Аккорды фуги Бытия»).

Pristatydamas knygą „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“, autorius trumpai priminė totorių atsiradimo Lietuvoje istoriją ir jų svarbą Trakams. Pasak dr. A. Jakubausko, Lietuvos totoriai, savo gimtąją kalbą praradę dar XVII a., išliko religijos (islamo) dėka. Šioje knygoje surinkta informacija apie žymius Lietuvos totorius, kurie pasižymėjo kaip narsūs kariai, gynę Lietuvos vardą.

Autoriaus teigimu, ši knyga turėtų tapti pagrindu rengiant didelį informacinį enciklopedinį leidinį apie Lietuvos totorius. Susitikimo metu autorius pristatė ir savo naują poezijos rinkinį „Būties fugos akordai“ rusų kalba («Аккорды фуги Бытия»). A. Jakubauskas skaitė savo eiles rusiškai, taip pat perskaitė ir poeto J. Strielkūno jo poezijos vertimus į lietuvių kalbą. Šilto susitikimo metu autorius noriai atsakė į klausytojų klausimus, dalinosi savo mintimis.

Renginyje taip pat dalyvavo ir sveikinimo žodį tarė Trakų seniūnas Kęstutis Vilkauskas bei Trakų rajono savivaldybės Kultūros ir turizmo skyriaus vedėja Karolina Narkevič. A. Jakubauskas padovanojo enciklopedinį leidinį „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ Trakų viešajai bibliotekai.

Akimirkos iš enciklopedinio žinyno „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“ sutiktuvė Trakuose.

Apdovanojimas ir džiugina, ir įpareigoja

Trijų autorių – Ado Jakubausko, Galimo Sitdykovo ir Stanislavo Dumino knyga „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“, pasirodžiusi 2009-aisiais, buvo labai palankiai sutikta mokslininkų, istorikų, literatų – visų, kuriuos domina mūsų šalies istorija. Juk jos puslapius savo žygdarbiais ir pasiaukojamu darbu Tėvynės labui užpildė ir per 600 metų drauge su mumis gyvenusi Lietuvos totorių bendruomenė. Leidinys bematant pranyko nuo knygynų prekystalių, o po trejų metų pasirodė antrasis, papildytas jo leidimas. Šiomet knygos autorių kolektyvą pasiekė džiugi žinia: už šį veikalą paskirta garbinga Bekiro Čobano – zade premija. Šis Krymo totorių literato ir mokslininko vardą turintis apdovanojimas skiriamas už geriausius tyrinėjimus Krymo totorių istorijos, etnografijos ir meno srityje bei už enciklopedinio ir bibliografinio pobūdžio darbus. Apie tai kalbamės su vienu iš šio svarbaus leidinio autorių, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininku, Mykolo Romerio universiteto docentu, humanitarinių mokslų daktaru Adu Jakubausku.

- Sveikindami garbingo apdovanojimo proga, norėtume pasakyti, kad antrąsyk pasirodžiusio bibliografinio veikalą turbūt net nedėrėtų vadinti „papildytu leidimu“: juk tai praktiškai nauja knyga. Joje pateikti net 116 – os naujų žmonių gyvenimo aprašymai.

Iš tiesų, jeigu anksčiau išėjusią knygą būtume įvardinę kaip pirmąjį tomą, dabartinį galima būtų laikyti antruoju. Tačiau tai ne taip jau ir svarbu. Svarbiausia, kad knygos pasirodymu pagerbėme pačius iškiliausius totorių tautos žmones, įnešusius didžiausią indėlį į Lietuvos istoriją.

- Ar antrasis knygos leidimas sutalpino visą turimą informaciją?

Tikrai ne. Puoselėjame viltį po kokių penkerių metų išleisti trečiąjį, galutinį leidimą. Į antrąją knygą visko nesudėjome todėl, kad turimą informaciją dar reikia tikslinti. Visą savo dedamą medžiagą tikriname labai kruopščiai, faktus grindžiame šaltiniais. Beje, nemažai naujos informacijos atradome Azerbaidžane ir kitose šalyse.

Džiaugiuosi, kad leidinys jau pradėjo savarankišką gyvenimą Lenkijoje: išverstas į lenkų kalbą, jau pasklido po visą kaimyninę šalį. Šį rudenį pasirodys ir Baltarusijoje. Dabar knyga verčiama į anglų kalbą, ir mus tai labai džiugina: juk skaitytojų auditorija taps išties internacionaline. Kadangi pirmajame ir antrajame leidime knygos turinys perteiktas dviem kalbomis – lietuvių ir rusų, rusakalbiai skaitytojai jau seniai turi galimybę ją skaityti. Neprarandu vilties kada nors sulaukti ir jos vertimo į vieną iš tiurkų grupės kalbų – gal turkų, gal Krymo totorių, gal Kazanės totorių...

O šiaip svajojame kada nors išleisti Lietuvos totorių enciklopediją. Tam, žinoma, reikėtų suburti platesnį autorių ratą. Mokslininkų, įvairiais aspektais rašiusių ir rašančių apie Lietuvos totorius, pasaulyje yra daugiau kaip 30. Be lietuvių, rusų, baltarusių, lenkų, totorių mokslininkų, į Lietuvos totorių gyvenimą dar

gilinasi mokslininkai, gyvenantys Šveicarijoje ir Didžiojoje Britanijoje. Visiems išdalinus užduotis pagal kompetenciją, per atitinkamą laiką enciklopedija, aišku, gimtų...

Žinoma, norėtusi kada nors parašyti ir apie įžymius Lietuvos žmones, kurių šaknys – totoriškos. Tokių yra labai daug.

- Ar buvote Kryme atsiimti Jums paskirto apdovanojimo?

Ne, dėl visiems žinomų politinių įvykių mudu su Galimu Sitdykovu nevykome. Į Krymą nuvažiavo tiktai maskvietis Stanislavas Duminas, turėjęs tikslą dar padirbėti Krymo archyvuose ir paieškoti kai kurių tolesniam darbui reikalingų dokumentų. Mat anksčiau Lietuvos totorių religinė bendruomenė priklausė Krymo (Taurijos) muftiatui ir ten dar gali būti išlikę svarbių aktų, nerandamų pas mus, dublikatų.

Vėliau paaiškėjo, kad premijos įteikimo iškilmes naujoji valdžia apskritai atšaukė, Krymo totorių nacionalinėje Ismailo Gasprinskio įvyko tik kuklus posėdis.

- Gal galėtumėte šiek tiek plačiau papasakoti apie žmogų, kurio vardo premija Jums buvo paskirta?

Bekiras Čobanas – zade gimė Kryme 1893 metais, Karasubazaro mieste (dabartinis Belogorskas), neturtingo piemens šeimoje. Būdamas aštuonmetis, ėmė lankyti paparinę mokyklą, o po trejų metų įstojo į gimnaziją. Bekiro gabumai moksle išryškėjo anksti, ir miesto galva Rašidas Medijevas pasistengė įtikinti miesto labdaros draugiją skirti pinigų tolesniam vaikinuko mokymuisi Stambule.

1914 –aisiais Bekiras baigė licejų Stambule, o kartu ir trimečius aukštųjų arabų ir prancūzų kalbų kursus prie Stambulo universiteto. Jis gavo teisę dėstyti šias kalbas vidurinėse mokyklose ir licejuose. Dar besimokydamas Stambule, vaikiną išspausdino savo pirmuosius eilėraščius. Po metų jis sugrįžo namo, o vėliau nuvyko į Odesą, kur studijavo slavų kalbas. Vėlesnis Bekiro kelias vingiavo į Vengriją, kur jis įstojo į Budapešto uni-

versiteto Istorijos – filologijos fakultetą. Čia talentingas jaunuolis iš karto pateko į mokslo pasaulį, pradėjo tyrinėti senuosius kūrinius, parašytus Krymo totorių kalba. 1920 metais apgynė daktarinę disertaciją ir pradėjo dėstyti Budapešto ir Lozanos (Šveicarija) universitetuose, o sulaukęs 26 – erių, tapo abiejų universitetų profesoriumi.

Būdamas toli nuo tėvynės, Bekiras Čobanas – zade labai ilgėjosi gimtųjų vietų ir savo jausmus išreiškė poezijos posmais, kuriuos vėliau išleido atskira knyga, gavusią „Burano“ pavadinimą.

Dvidešimtųjų metų pabaigoje jaunas profesorius sugrįžo namo. Tuo metu Kryme vyko audringi politiniai įvykiai, 1921m. buvo paskelbta Krymo autonominė respublika. Jis buvo išrinktas Krymo autonominės respublikos Centrinio vykdomojo komiteto nariu, dalyvavo visuomenės atnaujinimo procese. 1924 metais tapo Krymo universiteto rektoriumi, skaitė kalbotyros, dialektologijos, tiurkų kalbos lyginamosios gramatikos paskaitas. Tuo metu Azerbaidžano sostinėje Baku vyko aktyvus darbas, pervedant tiurkiškus raidynus iš arabiškų į lotyniškus. Azerbaidžano vadovai pasikvietė Bekirą Čobaną – zade vadovauti šiam darbui, ir jis atvyko į Baku. Daug jėgų jis atidavė šiai svarbiai sričiai, jo vardas tapo plačiai žinomas visame mokslo pasaulyje.

Deja, netrukus prieš šį mokslininką buvo išvystyta šmeižikiška kampanija sovietinėje spaudoje. Jis buvo apkaltintas buržuaziniu nacionalizmu, pašalintas iš einamųjų pareigų. Tačiau, nežiūrint visų užsipuolimų, moksliniuose sluoksniuose liko labai autoritetingu specialistu. Persikėlęs į Uzbekiją, vadovavo uzbekų kalbos katedrai Ferganos pedagoginiame institute, dėstė Taškento universitete, dirbo Bucharos pedagoginiame institute.

Bekirą Čobaną – zade areštavo 1937 metų spalio 28. Apkaltintas buržuaziniu nacionalizmu ir antitarybine veikla, 1937 metų rugsėjo 12 d. buvo nuteistas sušaudyti.

Tai štai koks tragiškas šio žmogaus li-

kimas. Aš manau, jog šis apdovanojimas yra svarbiausias mano gyvenime. Jis ir džiugina, ir įpareigoja toliau tęsti pradėtus darbus.

- Kaip žvelgiate į dabartinę situaciją Kryme?

Lietuvos totorių bendruomenė labai sunerimusi dėl Krymo okupacijos. Aišku, Ukrainoje ne viskas buvo gerai, per dvidešimt metų taip ir nesugebėta priimti restitucijos aktų, gražinančių Krymo totoriams nuosavybę, tačiau šalis puoselėjo viltį tapti ES nare ir įvesti tarptautinius žmogaus teisių standartus. Ir Krymo totoriai svajavo, jog Ukraina virs greit demokratėjančia valstybe. Tačiau to, kas įvyko, nė blogiausiame sapne jie negalėjo susapnuoti. Vėl atgimė prisiminimai apie 1944 m. gegužės 18 dieną, kai totoriai buvo išstremti iš savo gimtųjų vietų ir daugelis jų į jas nebegrižo. Ištrėmus vietinius gyventojus, jų vietas užėmė atėjūnai pervardino vietovardžius, sunaikino visą įmanomą sunaikinti totoriškos kultūros palikimą, likvidavo net kapines. Krymo totoriai itin brangino savo gimtojo krašto gamtą, puoselėjo augmeniją, buvo įsirengę puikiausias sodų ir daržų drėkinimo sistemas. Mat čia augo daug puikių vynuogių, kriaušių, obelių ir kitų vaismedžių rūšių. Atsikėlėliai sugebėjo viską taip suniokoti, kad kai kurios vaismedžių rūšys išnyko negrįžtamai...

Aišku, tokiais mastais represijos nepasikartos, tačiau įvairių suvaržymų ir draudimų jau ir dabar šiame krašte per akis. Krymo totorių lyderiui Mustafai Džemilioviui uždrausta įvažiuoti į Krymą net penkeriems metams, nors Bachčisarajuje stovi jo namas, kuriame gyvena žmona, vaikai, anūakai. Nemažai totorių

persikelia gyventi į Lvovo ir kitas Ukrainos sritis, nes bijo dėl savo vaikų ateities okupuotame krašte. Krymo totoriai verčiami imti rusiškus pasus, nors norėtų išlaikyti Ukrainos pilietybę.

- Neseniai lankėtės Turkijoje, kur susitikote su ten gyvenančios Krymo totorių bendruomenės atstovais. Kokius įspūdžius ir mintis pagimdė šis susitikimas?

Turkijoje gyvena labai daug Krymo totorių, net apie penkis milijonus. Gausi jų bendruomenė veikia Stambule. Šio miesto totoriai renkasi į savo bendruomenės namus – kelių aukštų pastatą, kuriame vyksta įvairūs renginiai. Man besilankant, kaip tik vyko paskaita, kurios metu ėjo kalba apie Lietuvos totorius. Pratešiau lektoriaus mintis, pasakodamas apie Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos gyvenimą. Susidomėjimas buvo be galo didelis, klausimai pylėsi vienas po kito. Jaučiau didelę šilumą iš saleje buvusių žmonių pusės. Sužinojau, kad Krymo totorių bendruomenės smarkiai remia šalies vyriausybę, suteikdama jų veiklai finansinę paramą, skirdama patalpas ir t.t.

Aišku, dalis Krymo totorių, gyvendami čia, „suturkėjo“, asimiliavosi su vietiniais gyventojais, primiršo savo šaknis ir etninę priklausomybę. Tačiau nemažai ir tokių, kurie stengiasi išsaugoti savo tautinę kultūrą, kuriems rūpi sunkioje padėtyje atsідurusių brolių likimas.

S. Duminui įteikiamas B. Čobano-zade premijos diplomas

Beje, daug iš Krymo kilusių totorių gyvena Bulgarijoje ir Rumunijoje. Jie gerai organizuoti, turi savo atstovų parlamentuose.

- Kiek yra svarbus Krymo totoriams Lietuvoje, Lenkijoje, Baltarusijoje gyvenančios diasporos palaikymas?

Be galo svarbus. Krymo totoriams pagelbėjome sudėtingu 1989 – 1990 metų laikotarpiu, kai jie neturėjo galimybės Kryme leisti savo nacionalinės spaudos. Jų laikraščiai ir žurnalai tąsyk buvo spausdinami Lietuvoje. O 1990 – aisiais, kai Lietuvai buvo paskelbta ekonominė blokada, pirmieji, ištiesę simbolinę pagalbos ranką, buvo totoriai. Tuo be galo sunkiu mūsų šaliai laikotarpiu jie atgabenė maisto produktų senelių ir vaikų

Bekiro Čobano – zade premijos diplomai ir medalis

namams, degalų Lietuvos Respublikos Seimui. Tuo metu, kai ribotas kuras, tai buvo ištis svarbi parama. Atsakydama į šį draugišką pagalbos gestą, mūsų vyriausybė Krymo totoriams padovanojo tris Alytaus namų statybos kombinato pagamintus tipinius namelius. Ir vėlesni santykiai išliko šilti, Krymo totorių bendruomenės vadovai atvykdavo į Lietuvą, susitikdavo su mūsų valdžios atstovais.

- Pasak kai kurių istorinių šaltinių, Krymo totorių chanato įkūrėjas Chadži Girėjus gimė 1397 metais Trakuose.

Tai hipotezė, tačiau jei ji bus patvirtinta, Lietuva su Krymo totoriais dar labiau suartės. Trakai juk tais laikais buvo LDK sostinė, Ir Chadži Girėjus čia tikrai galėjo gimti.

Su Lietuva glaudžiai susijęs totorių

šviesuolis Ismailas Gasprinskis. Lietuvai dar būnant Rusijos imperijos sudėtyje jis rašė: „Imkite pavyzdį iš Šiaurės Vakarų krašto (t.y. iš Lietuvos – red.) totorių, tai labiausiai apsišvietusi totorių dalis“. Išties, tais laikais Lietuvoje būta didelio inteligentijos sluoksnio – aukšto rango karininkijos, gydytojų, teisininkų ir kt.

Pats Ismailas Gasprinskis jaunystėje labai norėjo vesti Lietuvos totorę, gyvenusią Kaune, kurios pavardė buvo Milkamanovič, bet tuo metu jis buvo viso labo neturtingas žurnalistas, ir jos tėvas, karininkas, palaikė, jog dukra verta geresnio vyro. Nežinia, kaip būtų susiklostęs šio švietėjo likimas, jei jis būtų tą merginą vedęs. Nes, kai į piršlybas buvo atsakyta neigiamai, Ismailas Gasprinskis po tam tikro laiko išvažiavo į Paryžių, ten gavo

gerą vakarietišką išsilavinimą, išmoko nemažai užsienio kalbų, dirbo rusų rašytojo Ivano Turgenevo sekretoriumi. O po to pradėjo leisti labai pažangų laikraštį „Terdziuman“ (*Vertėjas*), ėjusį net iki 1918 metų, t.y. ir po jo mirties. Leidinys buvo skaitomas ir Turkijoje, Indijoje, arabiškuose Afrikos pakraščiuose. Progresyvos mintys sklido iš Bachčisarajaus – miesto, turinčio didelę istorinę praeitį. Apskritai esama įvairių sąsajų, siejančių Krymo totorius ir mūsų šalį.

Aišku, puoselėjame viltį, kad pasaulis atsižvelgs į Krymo totorių padėtį ir užkirs kelią savivalei.

- Manau, kad tokias viltis puoselėja visi dori žmonės. Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi Remigijus Mažintas

K r e i p i m a s i s

Brangūs tautiečiai,

Jau 1,5 metų kaip esu jūsų išrinkta atstovauti totoriams Tautinių bendrijų taryboje. Prieš metus buvau išrinkta ir šios Tarybos pirmininke. Puoselėdama mūsų kultūrą, stengiuosi kaip įmanoma geriau ją reprezentuoti įvairiausių lygmenyse. Džiaugiuosi jeigu sugebu padėti mūsų organizacijoms, kurios kreipiasi dėl pagalbos.

Praeitais metais dauguma mūsų organizacijų, norinčių kuo plačiau pristatyti visuomenei savo kultūrinį paveldą, kreipėsi dalinės paramos į Kultūros ministeriją (programa „Kultūros projektai, skatinantys tautinių mažumų kultūrų plėtotę“) ir Kultūros tarybą. Tarp besikreipiančių organizacijų buvo Keturiasdešimt Totorių kaimo totorių bendruomenė, Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga (pateikti 2 projektai), Kauno apskrities totorių bendruomenė, Nemėžio totorių bendruomenė, Totorių kultūros centras (pateikti 2 projektai), Viešoji įstaiga Muslimas, Vilniaus apskrities totorių bendruomenė, Visagino totorių bendruomenė (pateikti 3 projektai). Iš pateiktųjų paraiškų nebuvo finansuojama tik Viešoji įstaiga Muslimas, visi kiti pareiškėjai gavo vienokią ar kitokią paramą. Su paskirtomis sumomis galima susipažinti Kultūros ministerijos tinklalapyje. Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga gavo finansavimą (5000 Lt) iš programos, skirtos palaikyti sporto renginius, - tai yra tradicinei Sabantujaus šventei Trakuose, todėl dėl dalinio finansavimo patvirtintame bendrame sąraše šios organizacijos

nerasime. Taip pat numatyta palaikyti šios organizacijos projektą, skirtą laikraščio „Lietuvos totoriai“ paruošiamiesiems darbams iš antrojo projektų konkursų etapo (kultūros ministerija žadėjo, kad toks bus metų pabaigoje). Vilniaus apskrities totorių bendruomenės projektas „Multikultūrinis palikimas: krikščionybė–islamų Lietuvos ir Baltarusijos totorių akimis“ buvo skirtas ne tik totorių bendruomenei, bet ir kitų Lietuvos tautinių bendrijų atstovams.

Paramos savo projektams Keturiasdešimt Totorių kaimo totorių bendruomenė ir Totorių kultūros centras kreipėsi į Kultūros tarybą (abi paraiškos buvo patenkintos, pirma organizacija gavo 5000, antra – 20000 Lt).

Tikiuosi, kad kiekviena iš paminėtų bendruomenių puikiai įgyvendins numatytus projektus! Neįgyvendintus projektus kyla grėsmė, kad kitais metais bendruomenė pinigų gali ir negauti. Kai kurioms bendruomenėms jau buvo taip nutikę.

Negaliu nepaminėti dar vieno svarbaus renginio. 2013 m. spalio 15 d. Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė gegužės 21-ąją Lietuvos tautinių bendrijų diena. Ši diena buvo įtraukta į atmintinų dienų sąrašą. Š.m. gegužės 21 d. Vilniaus Rotušėje pirmą kartą vyko šios dienos minėjimas. Buvo surengta paroda „Lietuvos tautinės bendrijos: istorijos keliu“. Parodos rengėjos - Galina Miškinienė ir Tatjana Girniuvienė. Rengiant parodą siekėme Vilniaus miesto gyventojams ir svečiams plačiau pristatyti sostinės

daugiakultūriškumą, įvairiapusiškumą bei spalvingumą. Svarbu pabrėžti, jog 2013–2014 metais beveik kiekviena iš susikūrusių ir įregistruotų Lietuvos tautinių bendrijų atšventė arba dar švęs savo veiklos 25-metį. Tad šioje parodoje buvo eksponuojami standai, kuriuose pristatyta dvidešimties Lietuvos tautinių bendrijų istorija ir veikla, vainikuojama ketvirčio amžiaus bendrijų darbus.

Į renginį buvo pakviesta daug tautinių bendrijų nevyriausybinių organizacijų atstovų ir valstybinių institucijų vadovų, visuomenės ir žiniasklaidos atstovų (iki 300 asmenų). Galina Miškinienė, Fatima Buinovska ir Almira Trakšėlienė už ilgametę veiklą puoselėjant savo kultūrų papročius Lietuvoje buvo apdovanoti Vyriausybės ir Kultūros ministerijos padėkos raštais. Nuoširdžiai sveikinu!

Šiais metais Lietuvos tautinių bendrijų dienos minėjimas ir su tuo susiję renginiai buvo numatyti tik Vilniuje. Tikimės, kad ateityje Tautinių bendrijų diena bus minima Respublikos mastu ir taps neatskiriama Lietuvos kultūros dalimi.

Artėja vasara – atostogų metas. Žinau daugeliui mūsų bendruomenių tai ne-sibaigiančio darbymečio metas. Todėl linkiu visokeriopos ištvėrmės ir sėkmės pradėtuose darbuose.

Pagarbiai,

Tautinių mažumų tarybos pirmininkė ir Lietuvos totorių bendruomenių atstovė

Galina Miškinienė

2014 05 23

Šio įvykio laukėme ilgiau kaip 20 metų

(Atkelta iš 1-o psl.)

ža grupė Lietuvos totorių bendruomenės narių. Miškinienė, nemaža grupė Lietuvos totorių bendruomenės narių.

Pradėdamas mintingą Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas doc. dr. Adas Jakubauskas pasakė, kad šio įvykio mes laukėme ilgiau kaip dvidešimt metų. Per tą laiką reikėjo smarkiai padirbėti archyvuose, tiksliai nustatyti, kokiam pastate buvo įsikūręs muftiatas, nuodugniai ištyrinėti dokumentus, liudijančius apie šio muftiato ir muftijaus veiklą, išstudijuoti Jakubo Šinkevičiaus biografiją.

Remiantis musulmoniška tradicija, mitingo pradžioje Lietuvos musulmonų muftijus Romas Jakubauskas perskaitė surą iš Šv. Korano. Savo kalboje jis pabrėžė ypatingą šio įvykio svarbą įamžinant atminimą žmogaus, įnešusio itin didelį indėlį išsaugant islamą ikikarinėse Lenkijoje ir Lietuvoje.

Taip pat labai svarbu tai, kad renginyje dalyvavo ir kalbėjo dabartinis Lenkijos musulmonų muftijus Tomašas Miskevičius.

Buvusio muftiato pastate dabar veikia šiuolaikinės dailės ir skulptūros galerija „Arka“. Mitingo organizatoriams buvo suteikta galimybė vienoje iš salių surengti improvizuotą mokslinę konferenciją, skirtą Jakubo Šinkevičiaus atminimui. Jos metu kalbėjo viešnia iš Gdansko, gimusi Vilniuje, daktarė Džemilia Smaikevič – Murman, habilituotas humanitarinių mokslų daktaras, profesorius Selimas Chazbijevičius iš Lenkijos Olštyno universiteto, Maskvos valstybinio istorijos muziejaus vyr. mokslinis bendradarbis, garsus Lietuvos ir Lenkijos totorių genealogijos specialistas, istorijos mokslų daktaras Stanislavas Duminas.

Už memorialinės lentos pagaminimą ir pakabinimą ant namo, kuriame prieš karą veikė muftiatas, esame dėkingi Motiejui ir Simui Jakubauskams, UAB „Sonetas ir ko“.

Atkreipkime dėmesį į kai kurias Jakubo Šinkevičiaus gyvenimo detales, apie kurias kalbėjo konferencijos dalyviai.

Jakubas Šinkevičius gimė 1884 m. balandžio 16 d. Liachovičiuose. 1904 m. baigė Minsko realinę gimnaziją. Studijavo Peterburgo technologijos institute, iš kurio 1910 m. perėjo į Peterburgo universiteto Rytų kalbų fakultetą. J. Šinkevičiui besimokant IV kurse, prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas. Pašauktas į kariuomenę, iki 1917 m. išbuvo fronte. 1918–1919 m. kartu su Lenkijos ir Lietuvos totorių ben-

druomenės aktyvistais dalyvavo kuriant Krymo Liaudies Respubliką. 1919 m. išvyko į Lenkiją. Tais pačiais metais gavo besikuriančios Lenkijos valstybės paramą ir išvyko tęsti nutrauktą orientalistikos ir filosofijos studijų į Berlyno universitetą. Jas baigė 1925 m. ir įgijo filosofijos mokslų daktaro laipsnį. Po studijų trumpai gyveno Berlyne, dirbo vertėju ir užsienio kalbų mokytoju. 1925 m. gruodžio 29 d. Vilniuje susirinkęs Lenkijos musulmonų suvažiavimas J. Šinkevičių išrinko Lenkijos musulmonų muftijumi.

J. Šinkevičius buvo gerai žinomas islamo pasaulyje. 1926 m. dalyvavo Pasauliniame musulmonų kongrese Kaire, 1930 m. lankėsi Egipte, Hidžaze (dabar Saudo Arabijos teritorija), Sirijoje ir Palestinoje. Jam audienciją suteikė Egipto karalius Fuadas I. 1930 m. J. Šinkevičius atliko hadžą (piligrimo kelionę) į Meką ir Mediną, 1932 m. lankėsi Turkijoje ir pakartotinai Egipte, 1937 m. Indijoje. J. Šinkevičius mokėjo 10 kalbų, tarp jų arabų, turkų ir persų. Į lenkų kalbą išvertė atskiras Šv. Korano suras ir jas išleido (1935). Jam vadovaujant buvo sureguliuoti musulmonų bendruomenės juridiniai santykiai su valstybe. 1936 m. balandžio 21 d. buvo priimtas įstatymas „Dėl valstybės santykio su Musulmonų religine sąjunga Lenkijos Respublikoje“. Buvo Lenkijos orientalistų draugijos narys, Vilniaus Stepono Batoro universitete planavo įsteigti Rytų kalbų studijas.

Prijungus Vilniaus kraštą prie Lietuvos 1939 m. lapkričio 25 d. tapo Lietuvos Respublikos piliečiu. Antrojo pasaulinio karo metu gyveno Vilniuje. Karo pabaigoje išgelbėjo apie 200 įvairių tautybių

Vilniaus inteligentų, sudarydamas jiems galimybę pasitraukti į Vakarus. 1944 m. pasitraukė iš Lietuvos. Iki 1957 m. gyveno Kaire, po to apsigyveno JAV, kur 1966 m. lapkričio 1 d. mirė. Buvo vedęs Lidiją Talkovską, su kuria susilaukė sūnaus Džemilio (g. 1928-10-18).

Konferenciją labai pagyveno totoriškų dainų atlikėja iš Kauno totorių bendruomenės Rima Kazėnienė ir folklorinis ansamblis „Ilsu“, vadovaujamas Almiros Trakšėlienės.

Baigiamąjoje konferencijos dalyje būta momento, tam tikru aspektu susijusio su Jakubo Šinkevičiaus memorialinės lentos atidengimu. Šio žmogaus biografija aprašyta knygoje „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“. Antrasis, papildytas šios knygos leidimas išėjo 2012 metais Kaune. Pernai ši knyga buvo pateikta tarptautiniam konkursui, pavadintam iškilais Krymo totorių rašytojo, visuomenės veikėjo, kovotojo už Krymo totorių teises ir laisvę Bekiro Čobano – zade vardu, ir enciklopedinių leidinių nominacijoje buvo apdovanota to paties pavadinimo premija. Knygos autoriai Adas Jakubauskas, Galimas Sitdykovas ir Stanislavas Duminas konkurso komisijos buvo apdovanoti atminimo medaliais ir diplomais. Apdovanojimai buvo teikiami 2014 metų gegužės 23 dieną Simferopolyje, I. Gasprinskio vardo bibliotekoje. Gaila, kad ryšium su įvykiais Ukrainoje į Krymą negalėjo nuvykti knygos autoriai A. Jakubauskas ir G. Sitdykovas. Tą galėjo padaryti tikta Stanislavas Duminas, kuris ir atvežė medalius į Vilnių bei konferencijos metu juos iškilmingai prisegė prie savo knygos bendraautorių krūtinių.

Jis įvykdė savo priesaiką tarnauti Lietuvai

GALIMAS SITDYKOVAS

2014 balandžio 24 d. Birštono muziejaus aktų salėje įvyko Jono Arbačiausko knygos „Iš kartos į kartą...“ pristatymas. Knygos sudarytoja - Scholastika Kavaliauskienė. Spausdino UAB „Alytaus spaustuvė“.

„Žmogaus prisiminimai yra jo gyvenimo akimirkos, sukurtos į talpų atminties aruodą. Tai vien tai, kas paties patirta, pamatyta, išgyventa...“, tai ir artimų žmonių pasakojimai apie svarbius jų gyvenimo įvykius. Tai tėvų, senelių, dėdžių, tetų ir kaimynų gyvenimai – iš tų gyvenimų rašosi tikra krašto istorija“, - rašė autorius knygos įžangoje. Įžangos epigrafu autorius pasirinko Jono Basanavičiaus žodžius: „Tauta, pamiršusi savo praeitį, yra tauta be ateities“. Šitie prasmingi žodžiai tiktų kaip epigrafas visai knygai.

Taigi, Birštono muziejuje buvo pristatyta mūsų kraštiečio Jono Arbačiausko knyga „Iš kartos į kartą“. Pats autorius, pristatydamas jau ne vieno skaitytojo skaitytą vos 300 egzempliorių tiražo leidinį, sakė, jog ši knyga – tai jo prisiminimai, gyvenimo akimirkos, kas buvo paties pajausta, pamatyta. Būtent iš viso to ir buvo sudaryta ši knyga bei papildyta nuotraukomis. Juk jis, 1936 metų gimimo vaikas, jau pamena daug ką, ir jo, kaip buvusio pedagogo pareiga, nenustumi užmarštin istorinių įvykių, kuriuose dominavo daug Dzūkijos krašto žmonių.

Knygą sudaro trys dalys. Pirmoji dalis kaip tik yra skirta patiems artimiausiems žmonėms. Jono senelis Vincas Arbačiaus-

Knygos viršelis

kas dar prieš Pirmąjį pasaulinį karą buvo išvykęs į JAV - Čikagą. Turėjo tikslą užsidirbti pinigų, grįžti į Lietuvą, įsigyti žemės ir ūkininkauti. Dirbo skerdykloje, vėliau persikėlė gyventi į Plimuto miestą ir dirbo akmens anglies kasykloje. Amerikoje 1900 m. vedė lietuvaitę Eleną Švadziūtę. 1903 m. susilaukė sūnaus Vinco, būsimo Jono tėvo. Užsidirbus pinigų, 1909 m. Arbačiauskai grįžo į Lietuvą, Griškonių k.(Alytaus r.) nusipirko 44 ha ūkį ir ūkininkavo. Lietuvoje dar susilaukė keturių dukterų ir sūnaus Motiejaus. Senelis Vincas mirė jaunas nuo šiltinės. Trylikametis Vincukas turėjo padėti motinai ūkininkauti. Užaugę vaikai (kaip buvo įprasta Dzūkijoje) žemę išsidalino. Vincui teko 9,16 ha. Viena teta Ada Arbačiauskaitė Latvijoje baigė gailastingųjų seserų mokyklą, grįžusi į Lietuvą dirbo Alytaus ligoninėje pas chirurgą Stasį Kudirką. Laisvės kovotojų kovų metu ji ne kartą vyko į Punios šilą ir kitur padėti sužeistiems partizanams.

Jonas šiltai prisiminė kitus senelius, motinos tėvus, Kostą ir Justiną Sabaliauskus. Kostas net du kartus vyko į Ameriką uždarbiauti, o jo brolis Augustas ten ir pasiliko gyventi. Kostas, grįžęs į Lietuvą, Gerkiškių k., nusipirko 12 ha ir ūkininkavo. Senelis Kostas buvo apsiskaitęs, labai sunkiai išgyveno sovietų okupaciją. Jis sakydavo: „Noriu pamatyti, kas čia bus toliau? Ką padarys šitas raudonas maras?“. Senelis Jonukui daug pasakojo apie Ameriką, tos šalies išsivystymą. Jonukas daugelį vaikystės dienų praleido pas senelius Kostą ir senelę Augustiną. Jam ten gyventi patiko, ir vėliau jautė nostalgiją

senelių sodybai

Jono Arbačiausko tėvai Vincas ir Anelė Sabaliauskaitė Arbačiauskai planavo išvykti gyventi pas gimines į JAV, ten jiems padėti įsipareigojo senelio brolis Augustas. 1937 m. iš Prezidento buvo gavę leidimą išvykti. Tačiau, kol susiruošė, Europoje prasidėjo neramumai, vykti per Vokietiją buvo pavojinga, ir tėvai liko Lietuvoje. Ėmėsi ūkio tvarkymo, pasiėmė paskolą, nusipirko maniežą, kitas ūkio mašinas ir rūpinosi žemę ūkiu, turėjo veislinį eržilą Mozėlį, parodose gaudavo prizus. Šeimoje augo trys sūnūs: Jonas, Jurgis ir Alfonsas.

Vincas Arbačiauskas nuo 1925 m. priklausė Butrimonių valsčiaus šaulių būriui ir turėjo teisę laikyti ginklą. Tėvų namo sienos buvo iškljuotos laikraščiais. Užėjus sovietams tėvas po kelių sluoksnių laikraščiais paslėpė šaulių ir kitas senas fotografijas. Jas ištraukė tik atgavus Nepriklausomybę. Unikalioms istorinėms nuotraukoms sudėtos knygoje, kurios liudija ne tik Arbačiauskų, bet ir Butrimonių miestelio istoriją

Daug vietos knygoje skirta pokariui - partizanų karui po karo. Rusų kareiviai pasirodę jų namuose pirmiausia puolė prie pririštų arklių. Vienas arklys atitrūkęs pabėgo, o antrąjį paėmė. Rašo apie išstremtus kaimynus ir partizanus. Tėvo biografija: amerikonas, šaulys, be abejo sovietų valdžiai netiko, kilo tremties grėsmė, teko slapstyti. Vincas Arbačiauskas - Ažuolas buvo partizanų ryšininku. Jis 1951 m. balandžio 22 d. „Dainavos apygardos, Dzūkų rinktinės P.K.Margio Tėvonijos Lietuvos Laisvės Kovos sąjūdžio dalyvis Ažuolas, nuo 1945 m. yra uolus partizanų ryšininkas ir spaudos platintojas. Už nurodytus nuopelnus Dainavos Apygardos vadas įsakymu Ažuolą atžymėjo trečio laipsnio Laisvės Kovų Kryžiumi“. Apdovanojimo pažymėjimas Lietuvos Nepriklausomybės sulaukė butelyje po ažuolo šaknimis, - rašo autorius. Vincas Arbačiauskas (po mirties) 2010 m. buvo apdovanotas Vyčio Kryžiumi, kurį iš Prezidentės Dalios Grybauskaitės priėmė sūnus Jonas.

1953 - 1954 m. ant jų namo aukšto buvo apsigyvenęs vyras, kaip vėliau sužinojo, tai Adolfas Ramanauskas - Vanagas, su kuriuo Jonui teko pasikalbėti ir žaisti šachmatais. Vanagas rašė apie partizanų kovas už Laisvę. Jis Jono paprašė ar „negalėčiau suveikti pasus jam ir jo uošvei“. Jonas apie prašymą papasakojo bendraminčiui Albinui Arbačiauskui, tas prižadėjo paminti tėvo - Prano Arbačiausko pasą, kuris buvo amžininkas ir turėjo panašumo. Su

Knygos autorius - Jonas Arbačiauskas

tuo pasu 1956 m. Vanagą Kaune areštavo. P.Arbačiauskas tardomas sakėsi, kad turguje pasą iš jo pavogė. Jaunuoliai suveikė ir moterišką pasą ir jautėsi padarę žygdarbi. Tada kilo noras suburti pagrindinę jaunimo organizaciją Butrimonių mokykloje. Apie jaunimo pasipriešinimą sovietams įvairiose vietose girdėjosi atgarsių.

Jiezno moksleiviai buvo subūrę organizaciją „Jaunieji partizanai“. Sukūrė įstatus ir nariai davė priesaiką. Organizatoriai buvo Nemajūnų zakristijono sūnus Jonas Gruzdzevičius - Erelis ir jiezniškis Julijonas Albinas Kotvickas - Sakalas. 1952 m. jie iš Jiezno švietimo skyriaus išsinešė spausdinimo mašinėlę, ją nusigabeno į Nemajūnų bažnyčios bokštą, o ten spausdino antisovietinę literatūrą, kurią platino aplinkiniuose miesteliuose. Organizacija saugumiečių buvo susekta ir 1954 m. Jiezne buvo teisiama grupė vyresnių klasių moksleivių už antisovietinę veiklą. Dar nepilnamečiai jaunuoliai buvo nuteisti 10 metų kalėti Mordovijos lageriuose. Knygos autorius susitiko su „Jiezno jaunieji partizanai“ buvusiu aktyvistu Viktoru Lubausku -Viesulu, kuris papasakojo apie jų veiklą. Apie Jiezno jaunuosius partizanus Antanas Ragavičius - Jovaras parašė knygą

Po Jiezno mokyklos mokinių areštų laisvės siekiai tik stiprėjo. 1955 m. keletas Butrimonių mokyklos mokinių susibūrė į vienminčių grupelę ir siekė įrodyti, kad, -tautos laisvės siekiai nenugalėti“.

Patys sukūrė priesaikos žodžius: „Dievo ir draugų akivaizdoje prisiekiu tarnauti Lietuvai, Visomis išgalėmis daryti ką galiu, negailėdamas savo sveikatos, jeigu reikės ir gyvybės“.. Matant pokario žmonių skriaudas, partizanų kovas, jų žūtis, jaunimui kilo noras patiems prisidėti kovoje už Laisvę. Paprašė giminaitės Bronės Rutkauskaitės Bakšienės pasiūti trispalvę ir 1956 m. Šv.

Velykų naktį trise: Jonas Arbačiauskas, Gintas Vabolis ir Vytautas Sakalauskas nuvažiavo dviračiais į Punią ir ant piliakalnio, aukštame medyje iškėlė trispalvę vėliavą. Velykų rytą eidami į bažnyčią daugelis žmonių trispalvę matė. Buvo didelis stribų sujudimas. Jiems Lietuvos trispalvė kėlė baisų pyktį. Kitais metais Vasario 16 proga vėliavą Jonas iškėlė Vėžionių sankryžoje, o liepos 6 d. - Jonas su Algimantu Karkausku iškėlė trispalvę prie Vaisodžių apylinkės tarybos pastato. Lietuviškų vėliavų buvo iškelta ir rinkimų dienomis.

Albinas Arbačiauskas buvo geras sportininkas ir tarp draugų turėjo autoritetą. Jonas papasakojo apie savo pasirinktą sportininko kelią, dalyvavimą įvairiose sportinėse varžybose: dviratininkų lenktynėse, žaidė futbolą, krepšinį, šaškėmis ir tai nulėmė jo tolimesnį kelią - studijas Kauno Kūno kultūros institute (KKI).

Antroje knygos dalyje Jonas Arbačiauskas aprašė savarankišką gyvenimą: studijas, studentų talkas kolchozuose, po to darbą: Druskininkuose, Žemdirbystės institute Dotnuvoje, ir 10 metų Ariogaloje. 1962 m. vedė medikę Nijolę Vislavičiūtę, 1966 m gimė sūnus Aidas. Vėliau gyveno ir dirbo Birštone. Vadovu dirbti negalėjo, nes nestojo į partiją. Paklausė tėvo žodžių: „Imk šakę ir eik į kolchozą, bet į partiją nestok. Rusas neamžinas, pamatysi...“.

Penkerius metus vykdė Lietuvos SO žaidynių sunkumų kilnojimo varžybas, rengė sunkumų kilnotojus į 1995 pasaulio SO vasaros žaidynes JAV. Amerikoje vietos lietuvių buvo šilintai sutikti. Įrodė, jog žmonės turintys fizinę negalę, kartais yra netgi pranašesni už sveikuosius. Tai buvo ir trenerio nuopelnas.

Dalyvaudamas Amerikoje sužinojo, jeigu tėvas gimęs Amerikoje, tai sūnus gali gauti JAV pasą. Tokį pasą Jonui suteikė

Knygos autorius su Brone Rutkauskaitė-Bakšiene, kuri 1956 m. pasiuvo Lietuvos trispalvę vėliavą, kurią pagrindininkai iškėlė Punių piliakalnio medyje

Amerikos ambasada Vilniuje. Išėjęs į pensiją Jonas Arbačiauskas išvyko pagyventi ir dirbti į JAV.

Gyvenimą Amerikoje Jonas aprašė knygos III dalyje. Čikagoje susidūrė su informacijos stoka. Gatvėse nėra pas ką paklausti, nes visi važiuoti, važinėja tvarkingai, o pasitaikiusius konfliktus sprendžia teismai. Visur pastebėjo tikrą ar dirbtiną mandagumą? Tačiau tai gerai nuteikia. Amerikoje visur renkama daug aukų. Yra remiami į Ameriką atvykę lietuviai studentai.

Punia, Nemajūnai, Butrimonys, Jieznas ir kiti, vienas prie kito prisišlię kaimai ir gyvenvietės, turi savo istorijas. Jie, kaip ir kiekvienas kraštas, sudaro visumą praeities žinių istorijai. O tai labai svarbu, nes bėgantis laikas ištrina, rodo, tokius paprastus, bet istorijai svarbius įvykius. Gal dėl to reikia vertinti dar gyvųjų ano laikotarpio liudytojų prisiminimus.

Popietės metu knygos autorius nukako į skirtingus laiko tarpsnius, tačiau pasakojimas apie gyvenimą Amerikoje, meilė šeimai, Lietuvai, savo kraštui privertė sudrėkti akis. Jis prisipažino, jog šešeri metai užjūryje išmokė suvokti, kokia brangi Lietuva, šeima. Pasak jo, niekada nebuvo rašęs eilių, tačiau sužinojęs, kad grįš į savo išsiilgtą Tėvynę, pradėjo jas rašyti. Jos nėra profesionalios, tačiau žodžiai liejosi iš širdies gelmių...

Prisiminimų knygoje J. Arbačiauskas skyrė dėmesio ir savo kaimynams atskirame skyrelyje – Lietuvos totoriams, pavadintam „Totorių bendruomenė“. Jis trumpai aprašė Lietuvos totorių apgyvendinimo šiame krašte istoriją, Raižių mečetės istoriją, apie paminklo Vytautui Didžiajam Raižiuose atidarymą. Tas įvykis ne tik aprašytas, bet ir iliustruotas nuotraukomis. Pasirodo, kad autorius puikiai žino Lietuvos totorių

Knygos pristatymo dalyviai

atstovus, bendrauja su Ipolitu Makulavičiumi, jo broliu Danieliumi, su Jonu Ridzvanavičiumi, dalyvauja šachmatų turnyruose.

Lietuvos totorių paminėjimas prisiminimų knygoje lėmė tai, kad knygos pristatyme dalyvavo, pakviesta autorius, Kauno apskrities totorių bendruomenės solistė Rimma Kazėnienė. Ji atliko vieną lietuvių liaudies dainą ir keletą totoriškų dainų, kurie buvo labai šiltai priimti klausytojų.

Po autoriaus pasisakymo vyko diskusija, kurioje dalyvavo Vytautas Šuškevičius,

Zita Bartusevičiūtė, Viktoras Lubauskas, Stasė Belickienė, Vytautas Kuzmickas, Julija Jarutienė, Vilijeta Šalomskienė. Muziejaus istorikas V. Kuzmickas pasakė, kad kiekvieno žmogaus patirtis, mintis turi teisę ir pažymėjo pokarinio laikotarpio prieštarigus įvykius: „kai kurie partizanai gelbėjo save, o ne tėvynę“. Tačiau vieninagai visi pritarė, kad tokios knygos yra toks trokšamas gūrksnis, reikalingas faktų sudėliojimui į istorijos vietas. Juk iš pavienių įvykių, pasakojimų ir gimsta knyga. O šie

prisiminimai sudėliojo temas, datas. Juk knyga turi išliekamąją vertę, ir jos paruošimas taip pat yra didelis darbas.

Autorius siekė savo antisovietinę kovą, savo meilę Gimtinei, Lietuvai papasakoti tam, kad jaunesnės kartos žinotų, kad Laisvė nedovanojama, jos niekas neatneša dovanų, ją reikia išsikovoti... O dėl pasitaikiusio vieno kito netikslumo, knygos vertė nemažėja. Knygos vertę, be knygoje paskelbtų faktų, dar praplečia gausiai pateiktos autentiškos fotografijos.

VIII-asis Romualdo Makavecko vardo greitųjų šachmatų turnyras

JONAS RIDZVANAVIČIUS

VIII-asis Romualdo Makavecko vardo greitųjų šachmatų turnyras įvyko 2014 metų rugsėjo 20 dieną, šeštadienį, Kauno karininkų ramovėje. Tai jau aštuntasis toks renginys – turnyras, kuriame dalyvauja šachmatininkai iš visos Lietuvos, ir jau praėjo aštuoneri metai nuo Romualdo išėjimo iš šio pasaulio.

Šį kartą dalyvavo 115 šachmatininkai iš įvairių Lietuvos miestų bei vietovių. Šį kartą turnyre dalyvavo vienas šachmatininkas iš Izraelio (Edelman Jefim) ir vienas iš Lenkijos (Gerasimowicz Stanislaw), tad turnyrą galima vadinti tarptautiniu. Tarptautinius reitingus turėjo 91 šachmatininkai.

Turnyrui teisėjavo Jonas Ridzvanavičius vyresnysis ir Algirdas Rauduvė.

Turnyras vyko šveicariška sistema 9 ratais. Susitikdavo žaidėjai, turintys vienodą taškų skaičių. Po 9 ratų išaiškėjo nugalėtojai įvairiose kategorijose. Jie buvo apdovanoti specialiai įsteigtais prizais.

Pagrindiniais prizais apdovanoti turnyro nugalėtojai. Pirmąją vietą užėmė kaunietis Marius Bieliauskas (tarpt.reitingas 2207), kuris surinko 8 taškus iš 9 galimų. Jis apdovanotas specialia R. Makavecko taure, aukso medaliu, piniginiu prizu ir jam buvo padovanota knyga „Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje“. Antrąją – septintąją vietomis pasidalijo T. Tamošiūnas (2106), T. Čeponis (2028), Darius Viškelis (2245, Nemėžis), A. Rimeikis (2117, Plungė), T. Bališnik (2286) ir mūsiškis Jonas Ridzvanavičius jaunesnysis (1806). Pagal papildomus rodiklius jie užėmė vietas išvardinta tvarka, visi jie surinko po 7 taškus. Aštuntas buvo moksleivis marijampoliškis A. Žukauskas (6,5,1883). Visi jie buvo apdovanoti atitinkamais prizais.

Toliau prizais buvo apdovanoti šachmatininkai, užėmę prizines vietas atitinkamose kategorijose.

Tarp moterų (mergaičių) pirmąją vietą

Nuotraukoje Kęstutis Šafranavičius, turnyro teisėjas Algirdas Rauduvė, I-ąją vietą užėmęs Marius Bieliauskas, II-ąją vietą - Tomas Tamošiūnas ir Jonas Ridzvanavičius vyresnysis

užėmė Agnė Semonavičiūtė (Šiauliai), antroji buvo Karolina Misiuk (Vilnius) ir tik trečioji – sporto meistrė Vesta Kaspūtė (Vilnius).

Tarp dalyvių su mažesniais tarptautiniais reitingais nei 1850 bei dalyvių be reitingų pirmąją vietą užėmė mūsiškis Jonas Ridzvanavičius jaunesnysis, antrąją – R. Žebelis (Alytus) ir trečiąją – V. Matulaitis (Vilnius).

Tarp moksleivių pirmąją vietą užėmė A. Žukauskas (Marijampolė), antrąją – L. Stauskas (Šiauliai) ir trečiąją – L. Bučinskis (Vilnius).

Tarp senjorų, vyresnių nei 60 metų, pirmąją vietą užėmė G. Petraitis (Kaunas), antrasis buvo R. Žebelis (Alytus) ir trečias – A. Mašanauskas (Kaunas).

Tarp vyresnių senjorų, kuriems per 70 metų pirmasis buvo tarptautinis sporto meistras K. Kaunas (Kaunas), antrasis – mūsiškis Danielius Makulavičius ir trečias – N. Buzas (Marijampolė).

Visi išvardyti dalyviai buvo apdovanoti atitinkamais prizais.

Reikia pasakyti, jog šis turnyras yra užregistruotas tarptautinėje šachmatų federacijoje FIDE ir bus joje apskaitomas. Visi dalyviai įgaus savo individualius FIDE identifikavimo numerius ir bus skaičiuojami greitųjų šachmatų (RAPID) reitingai.

Uždarymo metu dalyvius sveikino ir prizus teikė Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas Kęstutis Zenonas Šafranavičius, turnyro teisėjai Jonas Ridzvanavičius vyresnysis ir Algirdas Rauduvė.

Visi dalyviai buvo pavaišinti kava, arbata, sausainiais, saldainiais, įvairiais buterbrodais. Savo ruožtu reikia pažymėti, jog iš visų Lietuvoje vedamų greitųjų šachmatų turnyrų, Kauno totorių bendruomenės šefuojamas R. Makavecko vardo turnyras sulaukia didžiausio šachmatininkų dėmesio ir gausiausio dalyvavimo.

Atšiuvoos Totoriai

Открытие общественного дома Татарской общины д. Кятуредяшимт Тотору

6 сентября 2014 г. в д. Кятуредяшимт Тотору Вильнюсского района состоялось открытие общественного дома. Здание построено на средства Европейского Союза. Строительство было начато в августе 2012 г. и практически завершено в течение двух лет. Полная сдача под ключ состоится в декабре 2014 г., чтобы завершить благоустройство территории и произвести мелкие работы по внутренней отделке.

После регистрации здание перейдет в собственность общины. В Общинном доме будут проводиться культурные и религиозные мероприятия, откроется музейная экспозиция о татарах Литвы, развитии ремесел, национальной кухни, будет действовать воскресная школа по изучению основ ислама, развития детского творчества.

В празднике приняло участие немало почетных гостей: мэр Вильнюсского района Мария Рекст, Посол Турецкой Республики в Литве Айдан Яманджан, сотрудник Консульства Польской Республики в Литве господин Лукаш Кшиштоф Казимерчак, первый заместитель председателя Всемирного Конгресса татар Ренат Валиуллин, муфтий мусульман Литвы Ромас Якубаускас, председатель Союза общин татар Литвы д-р Адам Якубаускас, ведущий научный сотрудник Российского государственного исторического музея д-р Станислав Думин, поэт, профессор Селим Хазбиевич, Джемиля Смайкевич-Мурман, Адександр Скибневски из Польши, представители Вильнюсского районного самоуправления, Пагирияйской сянюнии, жители Вильнюса и Вильнюсского района, представители общин литовских татар Каунаса, Алитуса, Немежиса, Татарской общины «НУР» из Клайпеды.

Первыми с молитвой вошли в Общественный дом муфтий Ромас Якубаускас и имам местной мечети Рамазан Криничский.

Во время торжественной части мероприятия Р. Валиуллин вручил председателю Татарской общины деревни Сорок Татар Фатиме Буйновской «Благодарственное письмо» президента Республики Татарстан Рустама Минниханова «За большой вклад в сохранение и развитие духовно-нравственных и культурных традиций татарского народа, укрепление межнациональной дружбы и сотрудничества».

Мероприятие по открытию Общественного дома украсил концерт, на котором выступили заслуженные артисты Татарстана Артур Мингазов и Марат Галимов, певица Катажина Немышко, представители литовской и польской самодеятельности.

Информация «ЛТ»

23 АПРЕЛЯ - ПРАЗДНИК ДЕТЕЙ В ТУРЦИИ

АЛЬМИРА ТРАКШЕЛЕНЕ

23 апреля 2014 г. уже в 36 раз в Турции проходил Международный детский фестиваль, который в этом году был организован телевидением TRT и проходил в Газиантепе. По приглашению посла Турецкой Республики в Литве господина Акына Алган в празднике приняли участие наши дети – фольклорный ансамбль «Илсу» Центра татарской культуры. На протяжении восьми дней были не только концертные программы, но и различные экскурсии, развлекательные мероприятия. Дети жили в турецких семьях, подружались с турецкими детьми и были окружены огромной любовью их родителей. Подарки, полученные от организаторов праздника и родителей, а также незабываемые впечатления от праздника навсегда останутся в сердцах участников ансамбля «Илсу»! Благодарим за спонсорскую поддержку

Посольство Турецкой Республики в Литве, Союз общин литовских татар и Турецкие авиалинии Turkish Airlines.

Айша ЯСИНСКАЯ: «Я РАДА ЖИЗНИ, МОЯ ДОЛГАЯ ЖИЗНЬ ДАНА МНЕ БОГОМ»

ГАЛИМ СИТДЫКОВ

В первом номере информационного бюллетеня татарской общины д. Сорок Татар «Татарские вести» привлекло внимание поздравление мусульманской общины деревни «Долгих лет нашей юбилярке!»: 25 марта 2014 г. исполнилось 95 лет жительнице д. Сорок Татар Айше Александровне Ясинской.

Поздравления от представителей общины пани Айша принимала в собственном доме в уютной домашней обстановке. Семья сына заботится, чтобы мама ни в чем не нуждалась. В окружении родных и соседей с букетами цветов в руках пани Айша приветливо улыбалась и для каждого находила, что сказать.

Еще раз сердечно поздравляем пани Айшу с юбилеем, желаем крепкого здоровья, благополучия, радости, душевного спокойствия и всего самого наилучшего!

Редакция газеты «ЛТ» заинтересовалась судьбой Айши Ясинской и решила взять интервью, чтобы узнать подробности её жизни, секреты долголетия. Помогала в этом Фатима Шантрукова, которая провела автора интервью к юбилярше домой, за что и особая ей благодарность.

- Уважаемая пани Айша, расскажите, в какой семье Вы родились, о своих детских впечатлениях?

Я родилась в деревне Сорок Татар и всю жизнь живу в этой деревне. Отец Александр Иосифович Бельдакевич занимался выделыванием шкур, земледелием, имел 15 га земли, домашний скот. Мать Айша Якубовна (в девичестве – Александрович) вела домашнее хозяйство. Я была самая старшая в семье. Мне приходилось нянчить младших сестер и брата. Сестра Леонора уже умерла, София (1930 г. рождения) живет в деревне Сорок Татар. Брат Якуб (1925 г. рождения) живет в Польше, работал водителем. С детских лет помогала родителям по хозяйству, пасла коров, сажала огород, в 10 лет уже доила коров.

В детстве ездила в Вильнюс к родственникам, к брату ездила в Щецин после войны. Брат еще перед войной уехал из дома.

- Удалось ли в детстве получить

Айша Ясинская с сыном Якубом, на руках правнучка Элеонора.

образование - в школе или в мечети?

Учитель религии при мечети Байрашевский учил детей читать Коран, молиться. Детей, желающих учить основы ислама, было много. Муллою был Селимович. До 1939 года здесь была Польша. В школу ходила в д. Скарбутяны, учились на польском языке. Этой школе исполнилось недавно 125 лет.

- Расскажите, когда вышли замуж, как сложилась семейная жизнь?

Муж Амурат Ясинский родился в 1906 году в д. Афиндзевич (Григиш-

кес). (Умер в 1988 г.). Он рано лишился родителей, был из детдома. Когда подрос, работал у своего брата в нашей деревне, помогал по хозяйству. К нам часто приходил сечку рубить. Так и познакомились. В 18 лет вышла замуж.

Муж был партийный, в компартию вступил еще в 1938 году. Он был активный человек, честный. Стал первым председателем колхоза имени Ленина. Потом работал конюхом, очень любил лошадей.

- У Вас трое детей? Расскажите, как сложилась их судьба?

Старшая дочь Саида, 1942 года рождения, живет в Новой Вильне. На пенсии. Работала у станка в горячем цехе на заводе имени 40-летия Октября. Дочь Лилия работала бухгалтером в колхозе, заболела, умерла в 1963 году на 19-м году жизни. Сын Якуб, 1953 года рождения, работает на железной дороге, проверяет техническое состояние грузовых вагонов в Вайдотах. Его жена Галина в школе работала, преподавала химию, биологию, вела уроки физкультуры. Уже 4 года на пенсии. У них выросла дочь Таня, окончила колледж, работает в управлении железной дороги Вильнюсского региона. Её муж Роман Синковский – диспетчер на станции Вайдото. У них растет дочь (моя правнучка) Элеонора. Ей один год и десять месяцев. Семья сына

На юбилейном вечере. Айша Ясинская – сидит в центре

Айша первая справа, 1934 г. Вильнюс.

и внучки живут со мной в одном доме, присматривают за мной.

- Вы вспоминали, что ездили в Вильнюс. Расскажите подробнее...

Поездка в Вильнюс мне запомнилась тем, что я увидела в Вильнюсской

соборной мечети президента Польши Игнация Мостицкого. Его встречали татары, и на этом приёме приняла участие тетя Айша Бальдакевич, у которой я была в гостях. Тетя мне сказала, что приедет президент Польши. Я уже умела молиться и решила пойти в мечеть. Женщины были в женской половине. Президент был в мужской, он сидел в кресле и смотрел, как проходит намаз. Я была очень довольна, что вижу президента Польши, что он грамотный человек, уважает татар. Было лето, солнечный день, пятница.

- Президент был один ли с охраной?

Он был один, без сопровождающих лиц.

- Сохранилось предвоенное фото. Кого узнаете?

В центре стоит брат Фатимы Шантруковой. Здесь же Халецкий Абу Бекир, с 1943 года эмигрировал, жил в Австралии, а его дочь Лейла жила в Малайзии. Я стою на фото первая справа.

Айша Ясинская с Фатимой Шантруковой

- В чем Вы видите секрет своего долголетия? Что в жизни Вас радует и что огорчает?

Я рада жизни, моя долгая жизнь дана мне Богом. Я рада, что родилась мусульманкой. Для меня это самая лучшая религия. Сил нет уже, это огорчает, но живу, по возможности, гуляю по деревне, хожу к друзьям. Хожу и смотрю, как строится общинный дом. Хочу увидеть, когда его откроют. Это придает силы и желание жить. Сынова купила мне палку красивую, опираюсь и иду. Была очень рада юбилею, даже не могу передать.

- Вы сказали, что заходите к подругам, кто Ваши подруги?

Захожу к Тамаре Ясинской, Розе Пеньковской. Они моложе меня. Когда не прихожу долго, спрашивают, что случилось. Скучно без меня.

- Интересуетесь ли политикой, новостями?

Радио слушаю. Узнаю, какая погода будет, где наводнение, о политике.

- А на выборы ходите?

На выборы ходила до сих пор. Сама голосую, за кого хочу. Мне предлагали придти ко мне домой с ящиком для голосования. А я говорю: сама приду. Это же такое мероприятие. Председатель комиссии говорит: мы могли бы к Вам придти домой. Я отвечаю: а что я такая старая? Все захохотали.

На этом мы завершаем интервью и желаем уважаемой Айше Александровне Ясинской и дальше держаться также оптимистично, в любви к жизни и людям, в чем и видится залог её долголетия и крепкого здоровья.

Мы беседовали также с сыном Якубом и его женой Галиной, которые охотно делились своим жизненным опытом, проявляя радость, что их мама, несмотря на преклонный возраст, держится бодро, энергично, стремится проявлять самостоятельность и жизнелюбие.

Н о в ы е к о в р ы д л я м е ч е т и

ФАТИМА БУЙНОВСКА

Благотворительная мусульманская организация из Оманского Султаната подарила новые ковровые покрытия мечетям Литвы, в том числе и мечети в д. Сорок Татар. О нашей небольшой мусульманской диаспоре мусульмане Омана узнали благодаря нашим религиозным лидерам - уважаемым Ромасу Якубаускасу и Рамазану Криницкому. Оман находится на Арабском

полуострове, омывается Арабским морем и Оманским проливом, граничит с Йеменом, Саудовской Аравией и Объединенными Арабскими Эмиратами. Столица Омана – город Маскат (350 000 жителей), всего же жителей в Омани 2 542 000 человек.

Большинство населения являются мусульманами - суннитами и шиитами, хотя исторически здесь живут представители иудаизма, христиан-

ства, индуизма и буддизма, и для всех общин гарантирована религиозная свобода. Омани правит султан, который назначает министров и членов совета. В стране нет политических партий. В 1964 году в Омани открыты залежи нефти, экспорт которой на сегодняшний день приносит до 80 % ВВП. Также благодаря помощи спонсора из Турции наша мечеть в апреле получит тёплый пол.

МУСТАФА МУРЗА ДАВИДОВИЧ

(Продолжение, начало в ЛТ номере (148-150))

СЕЙТ-ЯГЬЯ КАЗАКОВ

БАХЧИСАРАЙ

Общественная деятельность М. Давидовича в Бахчисарае началась с открытия адвокатской конторы, которая была так необходима в условиях правовой безграмотности населения. Дальнейшее избрание его городским гласным, а затем и городским головой, подтвердило его высокий авторитет среди простого люда. Доверие это он оправдал своими благими делами, которые были отмечены также и государственными наградами.

По хранящимся в Государственном архиве АРК документам, мы можем воссоздать общественную жизнь города Бахчисарая того времени. В ведение Бахчисарайской городской Думы входили вопросы, связанные с установлением таксы на хлеб и масло, извозочной таксы, устройство водопроводов и фонтанов за счет прибыли вакуфных (принадлежащих мусульманским общинам) лавок, о выдаче разрешений на торговлю, открытие трактиров, торговли вином, аренды городских зданий, о чистоте и порядке в городе и другие.

Очень важной для простых людей была постоянная забота городского головы о здоровье граждан. Ежегодно городская Дума слушала отчеты городского приемного покоя, где получали медицинскую помощь горожане. А 23 мая 1896 года городские гласные (депутаты), по инициативе городского головы, принимают решение о принятии на работу женщины-врача, для обслуживания женщин-мусульманок. Ею стала Берта Давидовна Коген – представительница старинного караимского рода, чьи потомки живут в Бахчисарае и сегодня. Эта необходимость была обусловлена тем, что крымские татарки в то время лечились только у бабок-знахарей и никогда не обращались за помощью в медицинские учреждения лишь по той причине, что все врачи были мужчинами, а религиозные убеждения не позволяли мусульманкам общаться в обществе с противоположным полом.

Особо следует сказать о том, что в поле зрения городской Думы особо важными были экономические вопросы. Сегодняшним бахчисарайцам будет интересно узнать об истории возникновения цементного завода, который и сегодня функционирует в городе. 6 октября 1897 года на заседании городских

гласных было рассмотрено «заявление французских граждан Мерье, Сабеке и Бушара об уступке в собственность или об отдаче им в долгосрочную аренду участка городской земли для добычи цементного камня и устройства цементного завода». Мнение депутатов было неоднозначным, но городской голова на примерах объяснил выгоду данного мероприятия для развития города и близлежащих сел. Решение было принято не сразу и еще несколько раз обсуждалось на заседаниях, прежде чем согласились с его актуальностью.

Согласно городскому положению от 11 июня 1892 года были составлены списки лиц и учреждений, имеющих право участвовать в выборах гласных Бахчисарайской городской Думы на четырехлетний срок с 1898 года. Среди фамилий дворян мы встречаем и самых богатых глав семейств города - Аджи Абла Осман оглу и Аджи Усеин Чубуки. Всего же в списке 105 мусульманских (крымскотатарских), 30 православных (в основном греческих), 25 караимских семей и одна армянская. В списке для голосования также были внесены 18 вакуфов городских мечетей и община Бахчисарайской караимской синагоги.

В марте начал свою работу новый состав городской Думы, в котором из 21 гласного 14 были крымскими татарами. Через два года состав увеличивается до 27 человек, среди них и потомственные дворяне (мурзалар) Сулейман-Бей Крымтаев, Исмаил-Бей Гаспринский и Мустафа Давидович. Последний из них в очередной раз избирается городским головой. Это не совсем нравилось местной православной элите, и, будучи городскими гласными, они стали ходатайствовать «об исключении Бахчисарая из числа мест, в которых подлежат ограничению по отношению состава Правлений и Советов из христиан и на христиан Судосберегательных Товариществ и Обществ взаимного кредита».

Однако, несмотря на это, заручившись поддержкой большинства, городской голова продолжает активно работать. Он привлекает горожан к «исправлению дорог и мостовых», способствует открытию в городе четырехклассного городского училища, на средства городской казны открывает учебную мастерскую по национальным ремеслам и городской приют «для беспомощных бездомных, не способных к физическому труду», занимается вопросами содержания помещений крымскотатарских

мектебов (школ) Бахчисарая и т.д.

Размах общественной деятельности городского головы часто отмечали губернские власти, о его инициативах писала не только местная, но и российская пресса. Так, в преддверии 40-летия Крымской войны газеты сообщали об инициативе начальника Таврической губернии П.М.Лазарева и М.Давидовича о создании фонда для постройки часовни на месте захоронений в Бахчисарае русских солдат, сражавшихся в Севастополе. Торжественное открытие часовни состоялось 15 июня 1895 года.

15 июня 1899 года Владыка Николай, святитель Алеутский и Аляскинский, впервые прибыл в Бахчисарай, после того как был назначен на кафедру в Крым и стал епископом Таврическим и Симферопольским. В Таврических епархиальных ведомостях №17 за 1900 год сообщается о том, что его сопровождал городской голова Мустафа Мурза Давидович, архимандрит Успенского Скита Исидор, настоятель Бахчисарайского Свято-Троицкого собора протоиерей Караникола (в переводе с крымскотатарского «черный Николай» - авт.), мулла Эмир Эфенди и другие. Епископ посетил Успенский Скит, Свято-Троицкий собор, пребывая в Ханском дворце, посетил Ханское кладбище и мечеть, где имел беседу с хатибом, затем был гостем в доме Давидовичей, где присутствовал на свадьбе его дочери Разие.

Думаю, читатель согласится с мнением о том, что нам трудно представить подобие таких встреч, учитывая редкие встречи и общение лидеров различных религиозных конфессий в наши дни. Тогда все это было возможным, благодаря умелому организатору таких мероприятий - тонкому политику и жесткому руководителю, интеллигенту и патриоту, толерантному и небезразличному человеку, каким был Мустафа Давидович.

10 марта 1901 года на заседании городской Думы было рассмотрено заявление группы творческих людей. Указывая на благотворительные дела городского головы они отмечали, что «ни школа, ни хорошая книга не могут иметь того благотворного воспитательного влияния, какое оказывает сцена...» и просили «устроить при зале Городовой Управы театральной сцены с назначением пособия со стороны города». Самостоятельные артисты предлагали «составить мобильную труппу, которая будет (время) от времени ставить спектакли, устраивать чтения и музыкальные вечера». Эта

идея была горячо поддержана Давидовичем и уже 15 марта городская Дума вынесла решение выделить из городской казны 400 рублей на постройку сцены. 11 октября Таврический губернский архитектор Геккер осмотрел устроенную сцену и указал в акте, что «сцена устроена удовлетворительно и можно устраивать спектакли». Так в Бахчисарае зародилась театральная труппа, которая на торжественном открытии театральной сцены 14 октября 1901 года показала свое первое представление. В дальнейшем самодеятельные артисты осуществили свои первые постановки и на крымскотатарском языке «Бедный мальчик» по пьесе Н. Кемалья, «Чему быть - того не миновать» («Оладжагъа чаре ёкъ») С.Озенбашлы, «Врач поневоле» Мольера. Женские роли в спектаклях играли мужчины, так как традиционный уклад жизни крымскотатарской женщины не позволял принимать участие в массовых зрелищных мероприятиях.

Еще одним важным историческим событием этого периода является первый и последний приезд императора России Николая II в столицу крымских ханов осенью 1902 года. Это был очередной приезд царствующих особ в Крым. Вместе с супругой они планировали начать путешествие с Севастополя, где должны были присутствовать на празднике по поводу пуска на воду крейсера «Очаков». По дороге из Симферополя, 19 сентября 1902 года Российский император с супругой сделали остановку в Бахчисарае. На железнодорожном вокзале в 11 часов дня их величества встречали члены городского управления во главе с городским головой, духовенство и общественность. Также состоялось мероприятие в здании Городской Думы по поводу «встречи и поднесения хлеба-соли Государю императору». Здесь в торжественной обстановке Николай II «за заслуги, оказанные перед Бахчисараем» преподнес в дар М.Давидовичу золотой портсигар, инкрустированный драгоценными камнями.

В этот же день городской голова вместе с духовными лицами сопровождал царя при осмотре ханского дворца, колыбели караимов Чуфут-Кале и Успенского скита, после чего гости поездом отправились в Севастополь.

1902 год в жизни Муштафы Мурзы Давидовича отмечен как последний год его правления в Бахчисарае. Подводя итоги Бахчисарайского периода жизни и деятельности, мы с уверенностью можем утверждать, что это было время его становления как государственного и общественного деятеля, хозяйственника, политика, дипломата и защитника национальных интересов крымско-

татарского народа.

И ВНОВЬ АЛУШТА...

Исследователь Алуштинского городского самоуправления конца 19 начала 20 веков, кандидат исторических наук А.И.Кротов, а также директор Алуштинского отделения Крымского Краеведческого музея В.Г.Рудницкая, в своих публикациях о превращении Алушты в курортный город уделяли огромное место роли личности в истории. Ими был собран материал о первом городском управлении после присвоения Алуште статуса города в 1902 году.

О введении городского управления в Алуште и Алушке впервые было сообщено на сессии Таврического земского собрания. Дословно это прозвучало так: «...в качестве городов они получают самостоятельное развитие... и полную возможность рационального ведения общественного хозяйства через свои выборные органы». После двухлетнего обсуждения проблемы присвоения нового статуса и резолюции царствующей особы, Алушке было отказано, но в отношении Алушты появился документ, определяющий эти условия: «Государь император, в 31-й день Мая 1902 года, согласно положению Комитета Министров, Высочайше повелел соизволить:

1. Селение Алушту, Ялтинского уезда, Таврической губернии, вместе с прилегающими к нему частновладельческими земельными участками, пространством всего, согласно представленному Таврическим губернатором плану, в 332 десятины 412 квадратных сажень, возвести в степень безуездного города того же наименования...

2. Предоставить Министру Внутренних Дел сделать распоряжение... о введении в городе Алуште общественного управления по Городовому Положению 1892 года...»

Согласно этому документу в 1903 году были избраны сроком на четыре года первые двенадцать уполномоченных городского управления. 11 апреля новоизбранный городской староста (голова), потомственный дворянин Дмитрий Илиодорович Фелькнер дал праздничный обед в честь новоизбранных.

Несмотря на эйфорию, охватившую членов первого городского правления, дальнейшие годы показали его неэффективную работу, за что газеты не только иронизировали, но и обвиняли руководство Алушты. Главной причиной неудач явилась проблема финансирования, первого городского бюджета не хватило даже на решение текущих проблем, ведь ранее по многим направлениям расходы покрывал земской и волостной бюджет.

Первый бюджет Алушты, число жителей которого было 2760 человек, составлял 3697 рублей. Среди владений, налоги с которых составляли городскую казну, находилось 143 христианских, 247 мусульманских (крымскотатарских), 7 караимских и 12 еврейских.

По газетным материалам того времени нам стало известно о том, что одним из первых решений, принятых городскими гласными стало обустройство базара, как объекта наполнения городской казны. Для этого решили снести старое, как его называли «митридатовское» кладбище (сейчас это территория центрального рынка, сквера рядом с ним до горисполкома). Для этого была привлечена Императорская археологическая комиссия и, как писали газеты, «через две недели все надгробные камни расколоты, кости разворочены, земля вывезена на дорогу в Козьмо-Домьяновский монастырь». По отчетам археологов кроме костей и монеты за 1825 год тогда ничего не нашли.

Однако в прошлом году, один из жителей города в этом районе после селеного дождя нашел монету, относящуюся к периоду Крымского ханства, и нам кажется, это является подтверждением тому, что это кладбище было одним из древнейших кладбищ на территории Алушты. Так или иначе эта ситуация с уничтожением кладбищ очень знакома жителям города и в наши дни. В разное время на протяжении советского периода в городе были уничтожены два мусульманских, греческий, еврейский и немецкий некрополи. Сейчас на их месте находятся троллейбусная станция, автовокзал, рынки и дороги.

Но вернемся в начало 20 века и проследим, как небольшое селение Алушта превращалось в город. Несмотря на смутное время (1905 год), приморский городок относительно развивается: благоустроивалась набережная, создавались торговые заведения, открылись дошкольные учреждения «Ясли» для бедноты, работали аптека, общественное собрание, библиотека. В это время городским управлением руководит нотариус Е.Е.Вознесенский, окончивший юридический факультет Киевского университета, но, несмотря на это, ему не удается объединить общественные силы для принятия правильных управленческих решений. Поэтому 10 ноября 1907 года бразды правления городом гласные (депутаты) передают Муштафе Мурзе Давидовичу, с надеждой на его предыдущий опыт управленца и хозяйственника. Надежды эти оправдались с лихвой и восемь последующих лет, до самой смерти этот человек будет отдавать все свои силы на развитие Алушты, тем-

пы которого превзойдут все ожидания.

Перед выборами 1908 года общественность Алушты подняла вопрос о числе гласных в новом городском управлении. Крымские татары требовали довести число своих представителей, как и христиан до 7 человек, а также ввести в представительство 1 еврея. Это предложение встретило сопротивление русских землевладельцев, а нотариус Вознесенский заявил о том, что согласно однодневной (!) переписи 1906 года число жителей христиан составляет больше половины. После обсуждения вопроса решили провести предстоящие выборы по старым правилам.

Здесь следует сказать о существовавшем противостоянии крымскотатарских и русских землевладельцев, уходящей своими корнями во времена обезземливания коренного населения и раздачи земель российским дворянам. Это была еще одна проблема, которая мешала развитию города, и которую так же пришлось решать М. Давидовичу. Каким путем это было достигнуто, будет сказано ниже, а пока представим гласных городского управления, которые работали под его началом - это педагог, профессор и меценат Д.И. Тихомиров, врач Ю.Г. Полюта, служащий, винодел С.А. Кашин, статский советник Р.А. Орлукович, техник-гидролог И.М. Педдакас, нотариус Е.Е. Вознесенский, генерал-лейтенант в отставке В.М. Линден, отставной вахмистр Ф.В. Приходько, староста Алуштинского сельского управления Ибрагим Курт Умер оглу (Старча Ибраим), землевладелец Аджи Мустафа Габой, служащий, бывший помощник старосты Сеит-Ягъя Габой, поселянин, писарь Ибриш Асанов, землевладелец Гафар Умеров, коллежский асессор Я.Я. Дахнов, землевладелец Мустафа Аджи-Мамут и Аджи Эннан Аджи Асан оглу.

О последнем из перечисленных, следует рассказать особо. Потомственный землевладелец, как до сих пор вспоминают старики «самый богатый крымский татарин Алушты», Аджи Эннан был предводителем алуштинской деловой мусульманской элиты. Он сам, как и все предки этого рода, были набожным человеком и совершил паломничество в Мекку, навечно получив приставку «Аджи» к своему имени. Издавна этому роду принадлежали сады и виноградники, земельные наделы, на которых в настоящее время находится несколько здравниц и улиц, начиная с городской набережной Алушты. Непререкаемый авторитет среди крымскотатарского общества позволил Аджи Эннану получить наибольшее количество голосов на прошедших выборах (60 из 82-х) и впервые стать городским гласным. До этого времени этот гордый чело-

век не желал заниматься общественной деятельностью, а благотворительностью занимался только в отношении мечетей. Отношение к общественной жизни Аджи Эннана изменилось с началом дружбы, а затем и родственных связей с семьей Мустафы Давидовича, связавши узами брака своих детей.

Городской голова смог увлечь Аджи Эннана своими идеями национально-го возрождения и просвещения народа, привлекал к работе различных национальных сборов, собраний и съездов. Так 8 апреля 1905 года они избираются депутатами национального съезда крымских татар и участвуют в выработке «Постановления собрания мусульман Крымского полуострова». В нем выражается просьба к правительству России о восстановлении избираемости мусульманского духовенства, упразднении вакуфной комиссии, которая распоряжалась деньгами вакуфров (религиозных общин), наделение безземельных крымских татар землей и пользовании лесами. Для подачи петиции 6 мая делегация крымских татар отбыла в Санкт-Петербург, среди её членов были и алуштинцы Мустафа Давидович и Аджи Эннан. Эта поездка и посещение различных министерств правительства России имела существенное значение в вопросе формирования самосознания, как самих делегатов, так и всего крымскотатарского народа.

Вернувшись в Алушту, они начинают активно работать в Алуштинском городском упрощенном правлении, которое поставило перед собой цель решить насущные проблемы и удовлетворить нужды горожан. Среди первых - строительство водопровода и канализации, борьба с антисанитарией и заразными болезнями, а далее - обустройство набережной и забота об отдыхающих, вплоть до найма духового оркестра для музыкальных вечеров в городском саду. Все вопросы практического воплощения этих решений ложатся на плечи городского головы, и он успешно справляется с поставленными задачами.

В ситуации, когда противостояние за сферы влияния между землевладельцами достигает критической точки, М. Давидовичу удается дипломатическими способами и с помощью авторитета своего свата Аджи Эннана привлечь средства местных богачей и владельцев дач на ремонт и постройку дорог в городской черте, а затем и за её пределами. Большую роль сыграл в этом личный пример. Участок земли, который принадлежал Давидовичу, состоял из 1 сажени 1200 десятин земли (приблизительно два гектара), по тем временам он был невелик. Но, несмотря на это, городской голова

отдает безвозмездно 400 квадратных метров под строительство дороги, тогда как другие крупные землевладельцы не хотят отчуждать свои земли даже за деньги. Также поступает известный в городе меценат купец Николай Стахеев. За это оба были удостоены Благодарности от Алуштинской городской управы.

Активную деятельность и помощь городу также осуществляло, созданное ещё в 1904 году, общество взаимного кредита, которое выделяло финансовые средства на нужды курорта. Свою лепту в развитие города вносят и Общество курортного благоустройства, занимавшееся расширением сферы предлагаемых услуг для отдыхающих. Совместная работа позволяет за довольно короткий период учредить при горуправе «Справочное бюро по найму квартир», купить участок земли у купца Н.Д. Стахеева под базарную площадь, заключить договор с татарским обществом поселян об аренде морского пляжа на 5-летний срок, улучшить освещение улиц керосино-калильными, а набережную - электрическими фонарями, произвести укрепительные работы Генуэзской крепости.

Среди других вопросов, которым уделяет внимание городской голова - устройство бульвара для отдыхающих, постройка летнего театра, расширение городской набережной, постройка «нового двухэтажного здания на базарной площади» (сохранилось до сих пор), оказание помощи нуждающимся «вследствие суровой зимы (1911 года - авт.) и безработицы», расширение границ города и подготовки к выборам на четырехлетие.

В преддверии новых выборов городской голова послал прошение в губернскую канцелярию с просьбой приобщить евреев к участию в выборах, так как число зажиточных из них в Алуште увеличилось (с 5-ти в 1903 году до 26-ти человек в 1911-м), и они активно участвовали в общественном строительстве города. Несмотря на то, что власти не жаловали евреев, во всех публикациях российских печатных изданий и рекламных объявлениях об Алуштинском курорте отдельной строкой подчеркивалось: «В Алуште допущено проживание евреев».

Дело было в том, что земская реформа 1890 года лишила евреев права участвовать в органах самоуправления, а городское положение от 11 июня 1892 года совершенно отстраняло евреев от участия в выборах в органы городского самоуправления. Поэтому просьбу Давидовича отклонили с замечанием о том, что «Министерство Внутренних Дел не усматривает необходимости к допущению лиц иудейского вероиспо-

ведания в состав уполномоченных...».

Выборы проходили 11 ноября 1911 года в помещении Общественного собрания (здание сохранилось) на набережной Алушты. Их результаты были предсказуемыми. Мустафа Мурза Давидович в третий раз избирается уполномоченным городского управления и во второй раз вступает в должность городского головы. Автора первого путеводителя по Алуште Д.И.Иванова назначают его помощником, а в марте 1915 года его сменяет служащий Сейдали Амет Чалбаш (после смерти М.Давидовича был избран городским старостой). Из крымских татар в новом составе уполномоченных работали землевладельцы Гафар Умеров и Ибраим Курт Умеров, старшина волости Мухтерем Эреджепов и торговец Сеит-Халиль Эмиров.

Наряду с хозяйственными вопросами, М.М.Давидович очень активно занимался проблемами просвещения населения Алушты и особенно светским образованием крымских татар. В 1908 году он участвует в работе Совещания при губернской управе, на котором рассматривались вопросы современного положения школ, преподавания русского и крымскотатарского языка, издания учебников, о подготовке учителей, о крымскотатарских школах «высшего типа». Вдохновленный

итогами этого всекрымского собрания, Алуштинский городской голова способствует открытию школ для детей и взрослых не только в городе, но и в селах Биюк-Ламбат, Кучук-Узень и Корбекуле. В 1912-13 учебном году вечерние татарские классы в Алуште посещали 30 человек, работала новая Тихомировская школа для детей. Но, несмотря на это, газета «Русская Ривьера» в августе 1912 года писала о том, что городской староста считает, что «в городе назрела необходимость в школе повышенного типа», и также сообщалось, что на это дело сделали пожертвования Э.Н.Пельцер, М.В.Игнатъев, а Аджи Энан «безвозмездно уступил участок земли» для этих нужд. Несмотря на проблемы с помещением для высшего начального училища, оно все-таки было торжественно открыто и начало свою работу.

Осенью того же года, обсуждая вопросы медицинского обслуживания городской управы, после долгого обсуждения (доклад Давидовича о положении крымскотатарской женщины никого не оставил равнодушным, позже его даже опубликовали в губернской газете) приняла решение создать в городской больнице отдельную палату для женщин мусульманок и выделить этаж под родильное отделение. Опыт бахчисарайского периода работы позволил Давидовичу

в кратчайшие сроки организовать при приемном покое амбулаторный прием для женщин и детей крымских татар, а также вместе с М.С.Машковцевой открыть летнюю детскую колонию для больных туберкулезом.

1913 год стал триумфальным для Алуштинского курорта – на Всероссийской гигиенической выставке в Санкт-Петербурге город получил серебряную медаль «за заботы по улучшению климатолечения». Это была и личная победа самого Мустафы Мирзы Давидовича, который за пять лет своего пребывания на посту главы города смог не только объединить местные элиты, но заставить их работать вместе с уполномоченными на благо города. Если задуматься и учесть технологии развития того времени, можно с уверенностью сказать, что деятельность городского головы, выражаясь современным языком, была настолько креативной, что перед ней не могли устоять земские и губернские власти. Переписка с ними городского упрощенного управления дает повод предположить, что не всем нравились инициативы городского головы и изменения, происходящие в Алуште, но это не останавливало развитие города и его общественной жизни.

(Продолжение в следующем номере)

Встречи соотечественников-татар в Казани

ФАНИЯ КАМИНИНЕНЕ

В апреле 2014 года в городе Казани, в рамках выполнения мероприятий Государственной программы Республики Татарстан «Сохранение национальной идентичности татарского народа», Министерство культуры Республики Татарстан совместно с Исполкомом Всемирного Конгресса татар, при содействии Посольств России в разных странах и государствах, провели учебно-семинары режиссеров и организаторов праздника Сабантуй для соотечественников-татар, проживающих за рубежом.

Я, как участница семинаров из Литвы, Фания Каминене, хочу рассказать о своих впечатлениях, участии в семинарах, проведенных в Казани Всемирным Конгрессом татар.

Татарстан — исторически — наша малая родина. Многие из нас родились здесь, в Казани, проживали, учились, но волею обстоятельств вынуждены прожить далеко за пределами родины... И приезд на свою исконную землю для нас — уже большой праздник! И нам, участникам этих семинаров, представителям Литвы, хочется поблагодарить организаторов учебы — теоретических и практических семинаров — Всемирный Конгресс татар в Казани, возглавляемый председателем Исполкома Р.З. Закировым, ведущих специалистов-преподавателей Института развития, ректора института ИДПО Р.И. Садриева, заместителя министра культуры Г.А. Нигматуллину за организацию семинаров и теплый прием в Казани. Во все время пре-

бывания на семинарах мы чувствовали заботу и внимание принимающей стороны. Запомнились содержательные лекции преподавателей, которые пытались научить нас всему за три коротких дня. Благодарим за радушие, внимание и неподдельный интерес к нам, за такие запоминающиеся экскурсии, огромную теоретическую и практическую программу семинаров!

Программа учебного семинара-практикума режиссеров и организаторов праздника предполагала обширную программу обучения нас режиссуре и постановке праздника «Сабантуй», мастер-классы по этнохудожественному оформлению праздника, особенностям и технологии проведения национальной борьбы «Кереш», культурную программу с посещением татарского театра, экскурсии в Татарскую слободу и посещение Булгарского музея —заповедника.

16 апреля утром, после завтрака, автобус отвез нас в институт, в уютные аудитории. Учеба с семинарскими занятиями полностью увлекла нас. Интересные, содержательные лекции преподавателей обогатили нас информацией — и визуально, и теоретически — мы получили полное представление о режиссуре праздника Сабантуй.

Мы слушали замечательную лекцию преподавателя об истории праздника Сабантуй (мастер-класс Ф.Х. Завгаровой., кандидата философских наук, директора Республиканского Центра развития традиционной культуры), об этнохудожественном оформлении праздника Сабантуй (мастер-класс А.Р. Еникеевой.,

кандидата педагогических наук, доцента КГУКИ), пели, плясали, играли в игры, рисовали древние орнаменты (мастер-класс Г.Н. Комаровой., к.п.н., доцента, декана факультета профессионального искусства и народного художественного творчества), смотрели фильмы о проведенных праздниках Сабантуй.

Немного о древнем национальном празднике Сабантуй. «...Традиционный праздник Сабантуй представляет собой древний праздник, знаменующий торжества, посвященные весеннее-полевым работам. В современных условиях праздник Сабантуй является общенациональным культурным достоянием не только татар, но и других народов, принимающих участие в его проведении. Праздник объединяет людей всех национальностей и вероисповеданий, устанавливает диалог культур, способствует объединению и сплочению людей, проживающих на одной территории. Точно определить время возникновения праздника не представляется возможным, так как ранних письменных источников сохранилось крайне мало. Одним из первых письменных упоминаний праздника у болгар – предков современных татар – является эпитафический памятник, найденный в д. Иске Салман Алькеевского района Республики Татарстан, датируемый июнем 1292 г. В XIII в. болгарский ученый Лачин Хисами написал трактат «Подарок бойцам, соревнующимся на майдане». Развернутое описание праздника, прошедшего летом 1505 г. в окрестностях Казани, и совпадающего в своих основных чертах с Сабантуем, приводится в известном литературно-публицистическом произведении XVI в. – «История о Казанском царстве, или Казанский летописец», написанным русским автором, долгое время жившем в Казанском ханстве. После присоединения Казанского ханства к Российскому государству Сабантуй сохранил свои традиции, и продолжал развиваться как татарский народный праздник. Согласно обычаю, аксакалы – старейшины сел, определяли день и место проведения праздника. Местом проведения Сабантуя обычно выбирали ровное поле, луг или широкую поляну в лесу, удобные для проведения состязаний, имеющие ровные, хорошо просматриваемые площадки, окруженные деревьями, кустарником, на которых огораживалось место состязаний (майдан). В праздновании Сабантуя участвует все население того или иного татарского поселения – независимо от возраста, социальной и конфессиональной принадлежности. Это торжество содержит в себе различные формы обрядов, бережно хранимых на протяжении столетий в устной традиции и исторической памяти, в особенностях народного фольклора – поговорках и пословицах, музыке и песнях, символике праздника.

Основную часть праздника составляют игровые состязания – конные скачки, национальная борьба (куреш), различные единоборства и индивидуальные состязания в силе и ловкости, сохранившиеся на протяжении длительного периода времени, и являющиеся ценным уникальным свидетельством живой культурной традиции...» Мы были под впечатлением от этой лекции.

Уже за «круглым столом», при вручении Сертификатов об учебе в залах Министерства культуры с соотечественниками, проживающими за границей, встречался председатель Исполкома Всемирного Конгресса татар

Р.З. Закиров – один из организаторов этой встречи, который много делает для взаимодействия соотечественников. Он выразил благодарность собравшимся за то, что вдали от исторической родины сумели найти друг друга, объединились и прилагают усилия для сохранения родного языка и культуры. Он коротко сообщил о новостях республики, о прошедшей в Казани Универсиаде, о проектах, которые реализуют в Татарстане и призваны помочь татарам, проживающим за рубежом, чтобы не растерять свои традиции и культуру, связь с малой родиной. И еще о том, что национальный праздник Сабантуй в последние годы становится не только российским, его отмечают во многих странах мира. Подтверждением тому были рассказы о Сабантуях, которые проводятся в Торонто, Монреале, Сан-Франциско, Вашингтоне и Нью-Йорке. Он познакомил нас с проектами, которые реализуются в данное время, что вызвало живой интерес у собравшихся.

Приезжие тоже делились своими планами. Вот, к примеру, в Литве, Клайпеде уже прошел 10-й юбилейный Сабантуй, о чем сообщила Фарида Сайфуллина, член татарского общественного объединения «Нур». Она, как и я, родом из Татарии, из Буинского района, из татарской деревни, сейчас с семьей проживает в Клайпеде. Ее дочь и сын активно участвуют в продвижении национальной культуры, вместе с мамой проводят все мероприятия на Сабантуе, а сама она лидер общины, поет в татарском фольклорном ансамбле «Ляйсан». Этот самодеятельный фольклорный ансамбль «Ляйсан» (художественный руководитель - Мубаракшин Равиль) широко известен в татарских кругах, они постоянные участники всех Сабантуев и различных праздников.

Фарида рассказали о том, как живут и участвуют в общественной жизни татары Клайпеды: «Если говорить об общине, то у нее уже есть своя история... Община создана в 2004, и сейчас общину посещают и принимают участие в работе те, кто стоял у истоков создания общины. Наша община «Нур» в переводе означает Луч, это эмблема нашей общины, означающей, что нам везде будет сопутствовать успех. В нашем городе татар около 100, но только около 50-60 человек принимают активное участие в мероприятиях. Это - люди разных профессий, а самые активные – пенсионеры. Создан национальный ансамбль песни «Лейсан» (в переводе - первый весенний дождь). Там выступают не только женщины, но и мужчины. Община ежегодно проводила в Клайпед, в Тракай, Паневежисе дни татарской культуры – представлениями, встречами, выставками. Была наша делегация и на тысячелетии в Казани, участвовали на празднике Сабантуй соседних Прибалтийских государств. Наша община входит в состав Союза общин татар Литвы, которую возглавляет доктор гуманитарных наук, доцент Адаш Якубаускас. Мы также входим и во Всемирный Конгресс татар. Недавно мы провели отчетно-выборное собрание и переизбрали председателя общины. Сейчас у нас новый председатель общины Ильфир Гибадуллин. У нас много планов взаимодействия с общинами других стран...» Добрая атмосфера встречи, родной язык и мелодии предков не просто объединяли нас, а дали понять, что дружество стран и народов нерушимо. А посему, поблагодарим Господа за дела и планы наши! Плодотворные встречи на рубеже веков!

Второй всемирный форум татарских женщин в Казани

ГАЛИЯ ФЕДОСЮК

О, Казань! Город старинных и современных мечетей, устремивших золотые полумесяцы с минаретов ввысь! Долгие 20 лет я ждала новой встречи с тобой! И, наконец, свершилось. Два перелёта самолётом и я в Казани.

Вот оно – счастье!

Мы, делегаты татарских общин Литвы, – (я – Татарской общины Вильнюсского округа, Рамзия Байрашевскене из Друскининкай – Союза общин татар Литвы, Насиме Галикова – Татарской общины Висагиниса и Фатима Астархова – Татарской общины Клайпеды «Нур») прилетели на Второй Всемирный форум татарских женщин в Казани, который состоялся 15, 6-го мая в Казани. В форуме приняли участие около 500 женщин из 62 регионов Российской Федерации и из 31 страны ближнего и дальнего зарубежья.

В своём вступительном слове председатель Исполкома ВКТ Ринат Закиров отметил рост женского движения, «так как руководством Татарстана приняты государственные программы по сохранению татарского языка, принимаются меры по развитию национального образования, и именно эти меры помогли росту значимости семейного воспитания, роли матери в привитии родного языка, традиций и обычаев народа».

В настоящее время ВКТ объединяет 359 организаций. В будущем форумы татарских женщин планируется проводить ежегодно.

Форум на пленарном заседании принял единогласно резолюцию. Хочется привести некоторые статьи:

- Расширить сотрудничество общественных организаций «Татар гаилесе» (Татарская семья) и объединения «Ак калпак» (Белый платок) по проведению конкурсов, фестивалей, олимпиад и различных акций, направленных на укрепление татарской семьи, возрождения национальных обычаев и традиций, изучение родного языка.

- Рекомендовать татарским общественным организациям регионов РФ и стран зарубежья уделять неослабное внимание развитию татарского женского движения.

- В целях активного вовлечения в процесс воспитания детей и молодёжи представительниц старшего поколения создавать на местах клубы бабушек и дедушек.

Кроме работы на форуме, у нас были два дня для общения с друзьями, единомышленниками, для новых знакомств.

Это были дни полных радостей и незабываемых эмоций, открытий, звуки родного языка льющиеся со всех сторон, невероятной красоты наряды – камзо-

Участницы форума, Галия Федосюк – первая справа

лы, калпаки, тюбетейки, ичиги, платья, украшения – всё радовало глаза, уши и сердце! Изящество, скромность девушек, полные достоинства женщины, нежность, уважение к себе и окружающим. Пожалуй, сегодня такое увидишь, к сожалению, не везде. Непередаваемое изящество и целомудрие молодых девушек демонстрировавших сочетание современных нарядов с элементами традиционного национального костюма.

Костюмы старшего поколения, вышитые и сшитые своими руками ничуть не уступали работам модельеров! Изумительной красоты украшения, от которых не оторвать глаз! И глаза.., глаза, в которых свет, излучающий радость от сознания общности, единения, родства душ и чего-то глубинного, необъяснимого на генном уровне, от чего сердце сжимается сладко-сладко!

Программа была обширная, мы были заняты с 7 утра до позднего вечера. Нас принимали в женском лицее-интернате, в мужском лицее-интернате.

Признаюсь, услышав слово «интернат» во мне проснулась жалость. Но каково было моё удивление, когда при посещении у меня в голове возникли только две ассоциации: «Институт благородных девиц» и «Императорский кадетский корпус».

Спектакль в Татарском государственном театре имени Г. Камала, концерт татарских артистов – упоение и очарование татарских, родных сердцу, мелодий!

Нам здорово повезло!

Именно в эти дни праздновал свой 100-летний юбилей женский журнал

«Соембике», который когда-то назывался «Азаг хатын» (Свободная женщина)!!! Любимица, помощница и советчица многих поколений женщин, которая несла и несёт до сегодняшнего дня любовь и учит любви к семье, стране, к родному языку и традициям, учит человечности и доброте, помогает не только советами, но и делами.

Не могу описать словами впечатление от этого вечера. Великолепие и роскошь оформления сцены, чарующие голоса певцов звучат во мне и сегодня, восхитительные танцы ансамбля, завораживающая татарская музыка, публика, не устающая скандировать «Браво!» и награждения...

В них проявились лаконичность в сочетании с сердечностью, уважение и любовь к сотрудникам редакции, высокая оценка труда журналистов, благодарность бывшим сотрудникам. И награды... Медали, грамоты, серебряные браслеты эксклюзивной работы – всё пронизано любовью и добротой, уважением к труду сотрудников. Это было незабываемо!!!

На такой возвышенной волне закончились два дня официальной работы форума в Казани.

На следующий день каждый жил по «свободному графику». Я посетила мечеть Аль-Марджани, совершила вместе с имамом молебен по своим родным. Посетила мечеть в Татарской слободе и прилетела обратно домой, лелея в душе надежду на новую встречу с любимым городом!

Спасибо всем-всем-всем за доставленную радость!

Сабантуй – национальный праздник татар на литовской земле

ФАНИЯ КАМИНИНЕНЕ

Член татарской общины Клайпеды

В рамках дней татарской культуры 21-22 июня в Клайпедском крае, в деревне Древерна – с выездом и сопровождением на автобусах – прошло празднование знаменитого татарского Сабантуя. Татарская община Клайпеды провела праздник Сабантуй — праздник завершения весенней пахоты, ставший уже традиционным, а в 21 веке стал уже днем дружбы и труда. Он отмечается в Клайпедде достаточно не первый год.

На этот праздник всегда съезжаются гости с исконной Родины – из Казани, представители национальных общин, а также труженики городов и близлежащих сел Литвы.

Ведущая праздника, Зиля, в татарском национальном костюме, торжественным стихотворением сообщила об открытии праздника:

Душа татар, башикур сокрыта в Сабантуе,

Где б ни жили они - в Казани ли, в Литве...

От Клайпеды до Древерны, от Волги – до Камчатки

Мы дарим праздник всей нашей стране...

Она представила гостям праздника председателя татарской общины – Ильфира Гибадуллина, который приветствовал участников, рассказал о празднике Сабантуй и представил гостей праздника.

Официальная часть празднования началась, как всегда, с поздравлений и приветствий гостей, представителей национальных общин города Клайпеды: азербайджанцев, украинцев, русской общины, татар, которые дружно живут в Клайпедде под уютной крышей Дома национальных общин.

Гости праздника тоже тепло поприветствовали присутствующих. Уполномоченный при Президенте Республики Татарстан по защите прав предпринимателей Нагуманов Тимур Дмитриевич (с супругой Юлией) вручил от Президента Республики Татарстан Почетную грамоту Татарской общине Клайпеды, Почетную медаль и ценные подарки.

Гайфуллина Миляуша Хафизовна – председатель Всероссийской общественной организации «Татарская семья», советник Президента Татарстана по семейным вопросам - передала общине татар подарок - расписанные золотом тубетейки. Выступили с приветствиями также вице-консул Российской Федерации в Клайпедде Владимир Чертков, председатель Союза татар Литвы д-р Адам Якубаускас.

Председатель Клайпедской общины татар Ильфир Гибадуллин горячо поприветствовал гостей и спонсоров - представителя Генерального консульства РФ в г. Клайпедде Владимира Валентиновича Новикова, компанию «ААА Интермодал» (генеральный директор Арунас Янкаускас),

АО «Klasco» (генеральный директор Аудрис Паужис), UAB «Klaipėdos kelivijų ir krovinių terminalas», председателя торгово-промышленной палаты г. Клайпедде Бенедиктаса Петраускаса – и поблагодарил их за участие в празднике, моральную и материальную поддержку, пожелал им хорошего настроения.

Праздник начался с «голосистого» напева концертной шоу-группы из Казани «Булгар кызлары» – татарских песен, затем - песен украинской общины, русский хор подхватил веселые татарские песни ансамбля «Нур»...

Так задорно, с песнями и танцами участников национальных общин, праздник дружно перешел в прогулочные зоны, где гостям праздника было предложено угощение: татарская лапша из баранины и плов, который приготовили женщины и мужчины татарской общины: Зиля - ведущая, Раиля, Алим, Сания, Алифа, Фатыма, Фарид. Гости получили полное представление о татарской кухне, отведав татарский «чак-чак», треугольники – «Эчпочмак», пироги, беляши.

Были представлены площадки для единоборства гостей – для татарской борьбы «керяш». Победителем стал участник татарской общины Александр Насретдинов. Захватывающее зрелище! Как ни побороться за живого жирного барана – «будущий» шашлык? Джигиту, ставшему багыром Сабантуя, - честь и слава!

Живая борьба на площадке привлекла внимание многих мужчин, которые болели за своих представителей. В этом виде спортивных единоборств перед борцами стоит задача – положить соперника на «лопатки». А в воздухе «лежат разгоряченные тела», сверкают пятки, лопатки впечатываются в землю. Соперники стоят друг против друга с намотанными на кисть правой руки полотенцами. По традиции праздника «батыр»-победитель получает в награду приз – живого барана!

Разбивали и горшки на этом празднике семьи! Это одна из излюбленных национальных забав. Участнику завязывают глаза и дают палку. Он должен сделать десять шагов вперед, затем повернуться кругом и двинуться обратно к горшку. Разбивший горшок, получает приз!

Бой мешками оживил молодежь! Это – состязание для выносливых! Необходимо увернуться от ударов соперника, сидя на бревне. Проигравший выбывает. Кто сумеет удержаться на бревне – тот настоящий джигит!

Не забыты и дети. Им тоже было, чем заняться. Больше всего их волновали призы. Это же дети! Все пытались испытать себя на внимание, ловкость и силу!

Посетили гости праздника и древнюю литовскую деревню-заповедник Минде, где до сих пор сохранены память и традиции литовского народа. По пути на прогулочном катере гости имели возможность угоститься копченой рыбой – продуктом местных рыбаков. Посетили и музей «Маяка», где татарские гости из Казани, из «Булгар» спели романсы. А вечером, после путешествия на катере, гостям праздника была предложена баня. Долго еще продолжался праздник у костра, с танцами молодежи и веселыми песнями на татарском языке...

Так завершился великолепный праздник татар Литвы!

Гости и участники праздника были очень довольны праздником Сабантуй! Сабантуй – национальный праздник татар на литовской земле объединил всех представителей национальных общин в играх, развлечениях, конкурсах.

Организатор праздника – председатель татарской общины – Ильфир Гибадуллин, вместе со своими помощниками - Зилей, Фаридой, Рифом и Рамзилом позаботились обо всем, чтобы гостям было весело и уютно на этом большом празднике Сабантуй, заранее обдумав все мелочи и нужды участников.

г. Клайпедда, 21, 22 июня 2014 г.

Европа знакомится с татарами и башкирами

7 июня 2014 г. в Европе (Рига, Латвия) впервые состоялось столь масштабное и посещаемое мероприятие, организованное татарами и башкирами – Первый Европейский Сабантуй.

Рига, как место проведения I Европейского Сабантуя, была выбрана не случайно, а благодаря тому, что латвийская столица еще с древних времен была городом с богатой культурной жизнью, поэтому неудивительно то, что она заслужила честь быть культурной столицей Европы 2014 года. Тем более, здесь Сабантуй отмечается уже 25 лет.

В организации праздника участвовали: Латвийское татаро-башкирское культурное общество „Чишма”, Объединение татарской молодежи Европы, общество татар Латвии „Идель”, балтийский международный центр „Салават Юлаев”, курултай башкир Латвии. Участие приняло также множество общин татар и башкир разных стран и регионов Европы: Швеция, Эстония, Литва, Польша, Бельгия, Норвегия, Нидерланды, Германия, Франция, Чехия, Дания, Финляндия, Калининград, Москва, Петербург, Республика Татарстан, Республика Башкортостан и другие.

По поручению Президента Республики Татарстан ответственным куратором от республики в организации и проведении Первого Европейского Сабантуя, был назначен город нефтяников Альметьевск (глава АМР - Мазит Салихов).

Кого только не было на Сабантуе – горожане и сельчане, туристы, прохожие, приехавшие из далеких краев. Каждый стал участником Первого Европейского Сабантуя. Кто-то увидел впервые Сабантуй, кто-то слышал и хотел побывать сам, кто-то повидаться с друзьями и познакомиться с окружающими. Почетными участниками праздника стали Председатель Госсовета РТ Фарид Мухаметшин и мэр Риги Нил Ушаков, которые посеяли зерна дружбы и процветания. Также было зачитано приветствие Президента Латвии Андриса Берзиньша.

Кроме состязаний и игр, присутствующие смогли попробовать и отведать татарскую и башкирскую кухню. Впервые в Латвии можно было увидеть и приобрести разнообразные сувениры мастеров на татарском и башкирском подворье. Народу пришлось по душе и состязания, и выступления артистов.

На Сабантуе выступили: Государственный ансамбль

Ансамбль „Илсу”

Плакат Сабантуя и сцены

Приз победителю курэш

песни и танца Республики Татарстан, ансамбль „Казан егетлэре”, народный артист России и Татарстана Ренат Ибрагимов, баянист Айдар Валиев, ансамбль танца „Элмэтем”, альметьевский народный фольклорный ансамбль „Кэлэем”, Малика, ансамбль татар и башкир Латвии „Чишма”, татарские и башкирские солисты из Латвии, детский ансамбль из Вентспилса “Конфетти”, детский фольклорный ансамбль из Литвы „Илсу” и многие другие артисты и коллективы различных направлений народной и современной музыки из разных стран.

Представители татар и башкир Европы на сцене парка всех вместе приветствовали с песней Сабантуя.

По всему Верманскому парку проходили соревнования: бои на бревне с мешками, поднятие гирь, бег с яйцом, битье горшков и др. Самым ожидаемым состязанием, конечно, был курэш. Приз – как и полагается – баран, и впервые в истории Сабантуя в Европе – автомобиль „Нива”. В итоге победил многократный победитель борьбы куреш в России и мире Ильяс Галимов. Среди участников по курэшу было много борцов и из Латвии.

Все пели, танцевали, соревновались. Праздник порадовал, татары и башкиры стали открытием Европы своей культурой, достижениями и людьми, которые с достоинством представили свои народы.

Этот народный праздник плуга из глубины веков дал новые ростки будущего.

*Информация Оргкомитета
Европейского Сабантуя*

Устная история литовских татар**ФАТИМА ШАНТРУКОВА: «СОБЛЮДАТЬ
ВЕРНОСТЬ СЕМЕЙНЫМ ТРАДИЦИЯМ...»****ГАЛИМ СИТДЫКОВ**

Тема, вынесенная в заголовок, предложена была два года назад доктором гуманитарных наук, доцентом из Болгарии Венетой Янковой. Она разработала анкету для беседы с представителями литовских татар, чтобы затем провести анализ ответов и сделать определенные выводы об этнокультурном самосознании литовских татар, выработать рекомендации.

23 апреля 2014 г. на вопросы анкеты согласилась ответить Фатима Шантрукова.

1. Ваше имя и фамилия. Где и когда родились?

Фатима Шантрукова (Щуцкая) родилась 7 октября 1939 г. в деревне Сорок Татар.

2. Прошу рассказать о Вашей жизни.

Родилась на татарском хуторе. У нас был большой красивый сад, колодец. Рядом было несколько татарских домов. Когда началась мелиорация, нашей семье предложили переехать в деревню.

Семья была большая – 8 детей: 3 сестры и 5 братьев. Сейчас остались в живых два брата – Мустафа и Ибрагим и две сестры – Айша и я – Фатима.

В д. Сорок Татар я окончила 4 класса, 5-7 классы закончила в д. Скурбутенай на польском языке, 8-10 классы окончила в средней школе с русским языком обучения в д. Юодшиляй. В 1961 г. окончила педагогическое училище на польском языке в Новой Вильне, 1984 г. – филологический факультет Вильнюсского государственного педагогического института по специальности русский язык и литература. Сорок лет проработала в школах Вильнюсского района.

В 1963 г. вышла замуж. С будущим мужем познакомилась работая в Глинтишкской школе. Петр Шантруков родился в 1944 г. в г. Пермь (Россия). До войны его семья жила в Ленинграде. Отец был призван на фронт, а мать с детьми эвакуирова-

лась в Пермь.

После войны свекор (отец мужа) остался в Литве, в г. Скуодас, отсюда его перевели в Вильнюсский район.

С мужем мы прожили 46 лет, 4 года не дожили до золотой свадьбы. Муж окончил ремесленное училище, работал электрогазосварщиком в Пагиряйском тепличном комбинате. Заболел, получил группу. 5 лет назад его не стало. У нас трое детей. Старший сын Роман родился в 1964 г., окончил техникум, живет в д. Сорок Татар, работает механизатором в сельхозтехникуме в Вайдотах. Средний сын Леонард (Леонид), родился в 1966 г., живет в д. Кальвяляй, дальнбойщик. Дочь Татьяна родилась в 1968 г., 9 лет живет в Италии.

3. Что знаете о своих родителях? Имена их? Чем занимались? Интересное сильное воспоминание о них?

Отец Щуцкий Якуб Иванович родился в 1904 г. имел дворянское происхождение. Мама Марьяма Александровна Шабанович родилась в 1906 г. в г. Ивье (современная Белоруссия).

4. Расскажите о Ваших предках: бабушке, дедушке? Какова их фамилия? Занятие? Прозвище?

В 1912 г. отец мамы Шабанович

Александр Мустафович продал дом в Белоруссии и купил дом и землю в д. Сорок Татар. Прожил около 100 лет, умер в 1946 г. У него было 10 детей, 7 умерли в младенчестве, 3 выжили. Предки занимались земледелием. Прозвищ не помню.

5. Рассказывали ли они о своем происхождении? О татарах? От кого узнали о своем татарском происхождении?

Меня назвали в честь бабушки Фатимы. Отец знал мусульманские молитвы, читал Коран, Родители рассказывали о предках, о происхождении литовских татар, учили детей исламским обычаям и обрядам.

6. Как татары называют себя? Каким именем?

Татары, которые являются наследниками татар Великого княжества Литовского и Речи Посполитой, называют себя литовскими, польскими или белорусскими татарами в зависимости от того, в какой стране живут в настоящее время.

7. Каким было Ваше детство? Где выросли? В деревне или в городе? Детские игры? Работа? Интересные события, воспоминания?

Детство, как и вся жизнь, прошло в деревне. Трудились с ранних лет на огороде, в поле, грядки пололи, гусей

пасли. Было много овец, помогала стричь овец. Шерсть чесали, мама пряла. Использовали для освещения керосиновую лампу. Электрический свет позже провели.

Находилось время и для детских игр. Играли во 2-3-й лишней, кошки-мышки, в казаков-разбойников. Катались на качелях. Среди 5 братьев я была одна девочка, росла с мальчишеским характером. На нашем хуторе была баня. Баню топили два раза в месяц, приезжали мыться из деревни. Первыми мылись мужчины, потом женщины. Парились березовыми вениками. После бани ставили самовар, чай пили, к чаю пекли булочки, сахар был кусковой, вприкуску.

8. Какие мусульманские праздники отмечали? Как и где?

Праздновали Рамазан-байрам, Курбан-байрам, Мевлюд. На праздничный намаз ходили молиться в мечеть.

9. Мечеть, которую посещали. Место, состояние.

В деревне Сорок Татар мечеть одна из самых старинных в Литве. Мы её ремонтировали, полы меняли. В 90-е годы полностью реставрировали, сохраняя её первоначальный вид.

10. Имя муллы...

В д. Сорок Татар обязанности муллы исполняли Константин Селимович, Яхья Александрович, Алей Гембицкий, Бекир Базаревич, Алей Шабанович (родом из Белоруссии), почти 50 лет был муллой, фронтовик, брал Рейхстаг, в школе был всегда почетным гостем, Микас Халяцкас. В последние годы муллой избран Рамазан Криницкий. Он учился исламу в Уфе, в Турции.

11. Татарское кладбище...

В д. Сорок Татар 4 кладбища. Главное кладбище – вокруг мечети – старинное, ему более 200 лет. На горе – современное кладбище. За деревней очень старые кладбища – Дроздовка и Большая Зереть. Порядок на кладбищах поддерживают члены Мусульманской общины д. Сорок Татар. Председатель общины Фатима Буйновска приглашает на помощь татар, которые проживают в Вильнюсе, других городах, чьи предки, родные пойдутся на кладбищах нашей деревни.

12. Помните ли время войны?

И войну помню. Во время войны евреев поселили на хуторах, использовали для лесоповала. Лес вывозили в Германию. Потом их всех расстреляли в Панярай. В нашей деревне было 5 еврейских семей. Одному удалось сбежать.

13. Вашу семью ссылали в Сибирь?

В Сибирь – нет. Нашу семью миновало это лихо.

14. А как жили во время коллективизации? Социализма? Какие

трудности испытали?

Когда началась коллективизация, мы целый год не вступали в колхоз. Но потом обложили налогами. Вести индивидуальное хозяйство стало тяжело и убыточно. Отец сдал в колхоз сельхозинвентарь – телегу, плуг, борону, лошадь. Жеребенок был у нас красивый, по кличке Халька, два раза домой возвращался. Корову не брали. Всё стало общее, трудно было привыкнуть сначала. Потом клуб построили, танцы для молодежи устраивали, многие выехали в город на заводы и фабрики.

В мечеть ходили старые люди, молодежь пошла в школу, воспитывалась в духе атеизма. Из мечети хотели клуб сделать, некоторое время сушили зерно в мечети. Собирались на общие молитвы тайком по домам. Проводились обряды: азан, венчание, похороны.

Мусульманам разрешали в пятницу отдыхать, а в воскресенье работали.

15. Какое для Вас самое дорогое место на земле?

Где родилась, там и самое дорогое место на земле – деревня Сорок Татар.

16. Где живут Ваши родствен-

ники? Есть ли контакты с ними? Встречаетесь ли?

Родственники живут почти на всех континентах: в Европе, Азии, Австралии, США, Канаде. Переписываться было трудно. Они стали англоязычными, а мы русско-польскоязычными. Были и встречи. Дочь двоюродного брата Лейла жила в Малайзии, была женой премьер-министра штата Саравак. Лейла умерла 4 года назад.

17. Что по Вашему мнению означает слово «татарскость»?

Это значит знать и соблюдать свой закон, свои обычаи и ритуалы, соблюдать верность семейным традициям.

18. Какие люди татары?

Характерные черты татар – честность, правдивость, трудолюбие, любовь к земле. Принято не обижать слабого, помогать бедному, не жалеть хлеба, воды, поделиться тем, что имеешь, быть приветливым, поднять крошку хлеба, быть человечным.

19. Как живут татары среди литовцев? Какие отношения?

Татары живут с литовцами, поляками, русскими, белорусами, проявляя взаимную толерантность и терпимость. Много смешанных семей. Мой муж был русский, но не возражал, чтобы я азилила детей.

20. Какое будущее у татар в Литве?

Будущее наше зависит, прежде всего, от взаимопонимания и дружбы среди татар. У нас есть отдельные люди, которые любят критиковать других, а сами не подают примера добросердечности и толерантности. Слава Аллаху, большинство татар понимают это, стремятся поддерживать дружественные и родственные отношения. Дружно собираются татары на праздники, общаются, вспоминают родных и близких. Восстановлены все татарские мечети, а в Вильнюсе открыт Исламский центр. Татарская община д. Сорок Татар в сентябре завершит строительство Общинного дома, на открытие которого мы пригласим всех татар Литвы. Значит, будущее у татар зависит от каждого из нас, главное, чтобы на Земле был мир, прекратились войны.

Первая татарская летняя творческая школа в Тракай

АЛЬМИРА ТРАКШЕЛЕНЕ

Руководитель Центра татарской культуры

19 - 27 июня 2014 года Центром татарской культуры и Союзом общин литовских татар при поддержке Культурного Фонда Литвы, Посольства Турецкой республики в Литве и Турецкого фонда ТИКА была организована Первая татарская летняя творческая школа в Тракай, в которой принимали участие фольклорный ансамбль «Илсу» Центра татарской культуры, другие дети в возрасте от 5 до 13 лет, молодежь, родители и сеньоры из татарских семей, проживающие в Вильнюсе, дер. Неমেжис, дер. Сорок татар, Григишкес и Швенченис.

Для проведения мастер-классов были приглашены педагоги из Казанской государственной консерватории (академии) им. Н.Г. Жиганова. Огромную помощь в организации их приезда оказала заведующая кафедрой татарской музыки и этномузыкологии Сарварова Лилия Ильдусовна. Неоценимый вклад в организацию школы внес преподаватель университета Юнуса Эмре (Турция) Мехмет Джелал Варिशоглу, который также оказал помощь в приглашении педагогов Газиантепского университета (Турция).

Летняя творческая школа проходила в кемпинге «Кемпингас Сления» в Тракай. Это место было выбрано не случайно, оно исторически важно тем, что несколько столетий назад здесь была татарская усадьба. Директор кемпинга Вильма Бекшайте оказала нам гостеприимный прием, за что мы ей очень благодарны.

Участники школы обучались фольклору волжских и крымских татар: изучали народные песни и танцы, а также обучались игре на музыкальных инструментах: сазе, даре, бавуле, скрипке, аккордеоне и татарской гармонии.

Мастер-классы по волжскому фольклору проводили педагог Казанской государственной консерватории Лилия Зиганшина и студент консерватории Айрат Шафиков, который также обучал детей игре на татарской гармонии. В подготовке нового репертуара большую помощь оказал концертмейстер нашего фольклорного ансамбля «Илсу» Лютаурас Мили-

шаускас.

С большой любовью передавали свои знания педагоги Газиантепской консерватории (Турция). Крымскотатарским народным танцам обучал педагог Мустафа Арслан, игре на сазе (баалама) – педагог Саваш Экиджи, игре на даре и бавуле – педагог Дженк Гюльхан, игре на скрипке – педагог М. Эмин Беязчичек.

Игре на аккордеоне обучала педагог Зинаида Александрович, а преподаватель Вильнюсской воскресной школы Галия Усмановна Федосюк обучала сеньоров татарскому языку.

И какой же из тебя татарин, если ты не умеешь ездить верхом на лошади и стрелять из лука? Мастер-классы по верховой езде были проведены тренерами конного клуба «Перкуно жиргай». Маленькие дети смогли покатаются на пони. Стрельбе из лука обучали тренера Вильнюсского клуба «Стреле», а в соревнованиях по стрельбе победила Магдалена Халецкайте.

В организации и проведении летней школы приняли активное участие координаторы Центра татарской культуры: Эльнара Чурлу, Маратас Баишевас, Татьяна Сазоник, Елена Трачук, Ольга Якубовскене и активисты молодежной организации «Дуслык»: Мария Мейшутувич, Олег Сазоник, Эрнестас Гайдукевичус, Татьяна Мухарская и Джамили Шчуцките.

Ежедневно проводилась утренняя зарядка, в перерывах между занятиями были проведены спортивные игры. В свободное от занятий время были организованы: экскурсия на теплоходе в Тракайский замок и пешеходная экскурсия по парку и в

усадыбу «Ужутракио». С огромным интересом дети и взрослые участвовали в играх и соревнованиях татарского мини Сабантуя и обрядах литовского праздника «Йонинес».

Вечерами педагоги из Турции устраивали нам целые концерты турецкой народной музыки. На одном из концертов у нас в гостях побывали гости из Казани – трио «Булгар кызлары».

Интересными и познавательными были беседы о духовном Рамазана Криницкиса и беседа доц. д-р Адаса Якубаускаса «Страницы истории литовских татар».

Наши уважаемые сеньоры под руководством Тамары Александрович поделились секретами приготовления колдунов - излюбленного блюда литовских татар.

Огромное волнение охватило всех участников летней школы на заключительном концерте 27 июня, потому что предстояло показать гостям то, чему научились за эти дни. С приветственными речами выступили почетные гости: Посол Турецкой Республики в Литве госпожа Айдан Яманджан, главный специалист Отдела национальных меньшинств Министерства культуры Литвы Раса Палюкене, мэр Тракайского района Витаутас Залецкас, староста Тракай

Кястутис Вилкаускас, председатель Совета национальных общин д-р Галина Мишкинене. И как всегда после концерта были традиционные татарские угощения, главным из которых стал с любовью приготовленный Олегом Сазоником плов.

39 участников получили Дипломы об окончании Первой летней творческой школы в Тракай, которые были торжественно вручены организаторами школы - руководителем Центра татарской культуры Альмирой Тракшеленей и председателем Союза общин литовских татар доц. д-ром Адасом Якубаускасом.

Выражаем огромную благодарность всем детям, родителям, молодежи и сеньорам за поддержку инициативы организации Первой летней творческой школы в Тракай, а также всем спонсорам мероприятия и партнерам: Фонду Культуры Литвы, Министерству Культуры Литвы, Посольству Турецкой Республики в Литве, Турецкому фонду ТИКА, Вильнюсскому университету, Дому национальных общин, институту Юнуса Эмре (Турция), Газиантепскому университету (Турция), Казанской государственной консерватории (академии) им. Н.Г. Жиганова (Татарстан), кемпингу «Кемпингас Сления», Тракайскому району самоуправлению, Дому культуры Тракай, Историческому музею Тракай, конному клубу «Перкуно жиргай», Вильнюсскому клубу по стрельбе из лука «Стреле», ООО «Балту аматай», предприятию Кястутиса Лидейки «Саулес квадратас», Центру исламской культуры и образования, ЗАО «Мано апдайла», ЗАО «Ludse Fighter Shop.lt», ЗАО «Грейта реклама», газете «Летувос тоторай», газете «Татарские вести».

С нетерпением ждем следующего лета и приглашаем всех вас в этот необыкновенно красивый уголок нашей Литвы - Тракай для участия во второй татарской летней творческой школе!

На фотографиях - мгновения с летней творческой школы.

Поэзия Адаса Якубаускаса представлена во Львове

13 сентября 2014 г. в Львовской библиотеке им. В. Стефаника состоялся творческий вечер Адаса Якубаускаса, во время которого была представлена поэма «Песня Кейсмант» и подборка стихов из вышедшего в нынешнем году сборника «Аккорды фуги Бытия». Это первая презентация новой книги стихов Адаса Якубаускаса за рубежом.

«ЛТ» информация

10-летие Татарской общины «Нур» в Клайпеде

ФАНИЯ КАМИНИНЕНЕ

Член Татарского общества «Нур»

26 сентября, в Центре национальных культур г. Клайпеда, состоялось праздничное мероприятие - 10-летие Татарской общины «Нур», которое зазорной татарской песней открыл ансамбль национальной песни «Лейсян» (в переводе «теплый дождь»).

Директор Клайпедского Центра национальных культур Елена Буткявичене поприветствовала гостей, собравшихся на такой замечательный праздник. В уютном зале собрались члены Татарской общины (пред. Ильфир Гибадуллин), Белорусской общины «Крыница» (пред. Николай Логвин), Азербайджанской общины «Азерис» (пред. Алиага Мамедов), Украинской общины «Родына» (пред. Лидия Тригуб), Немецкой (пред. Раса Мюллер), Польской общины (пред. Ирена Сонтинене). Елена Буткявичене отметила, что и «в нынешнее время членов Татарской общины «Нур» объединяет неукротимое желание сохранить национальную идентичность», поздравила председателя Общины татар Ильфира Гибадуллина с праздничной юбилейной датой и пожелала дальнейших творческих успехов всем членам дружного коллектива. «Все хотят узнать, как можно больше о своем прошлом, укрепить дух своей песнями, традицией и культурой... И хотелось бы, чтобы традиции наших встреч под сводами Центра национальных культур продолжались как можно дольше», - сказала Елена Буткявичене.

В своем ответном приветственном слове председатель Общины татар «Нур» Ильфир Гибадуллин поблагодарил гостей и членов национальных общин города за поздравления и подарки, заверил, что и далее будет трудиться с членами общины на благо развития татарских народных традиций и культуры, родного языка, создавая условия для творческого общения. Кратко касаясь дел общины, он рассказал о том, что удалось сделать в общине за десятилетие. Он поблагодарил гостей и Клайпедское самоуправление за предоставленные возможности, а Центр национальных культур за теплый прием и уют, созданный хозяевами центра. Известил о том, что удалось организовать в общине воскресную школу, которую возглавляет учитель Лилия Мурзалимова.

Выставка блюд татарской кухни в зале Центра национальных культур с традиционным «чак-чаком» и треугольниками (эчпочмак), презентации на экране, фотовыставки, альбомы, музейные экспонаты – тубетеи (мужской головной убор) – дали полную картину деятельности татар, познакомили гостей с татарской кухней, творческими успехами общины, демонстрируя и встречи, и праздники Сабантуй, полюбоившиеся не только татарами, но и всеми горожанами.

Затем на сцену был приглашен заведующий отделом культуры Клайпедского самоуправления Нарунас Ляндрайтис, который упомянул, что 2014 год в Клайпеде объявлен «Годом флюгеров», и после приветственного слова и поздравления вручил Татарской общине подарок – флюгер Клайпеды. Он рассказал о значимости флюгера в жизни города: «Этот флюгер уникален тем, что состоит из историкографических символов и изображений, отражающих не только прошлое рыбаков Клайпедского края, но и исторических вех жизни города и его будущего. Сегодня флюгеры вы сможете увидеть на улицах Старого города Клайпеды. Флюгер общины обязательно покажет, откуда дует ветер»

Историческая справка: считается, что традиция устанавливать флюгеры на лодках Куршских рыбаков зародилась в середине 19 века, а после Второй мировой войны была незаслуженно забыта. В 2014 году исполняется 170 лет с того дня, когда бургомистр Клайпеды Эрнст Вильгельм Бербом издал приказ о том, что рыбаки в Куршском заливе обязаны помечать суда знаками прямоугольной формы с геометрическим рисунком двух разных цветов. Чтобы флюгер был виден издали, к нему прикрепляли красную и белую ленты.

Генеральный консул Российской Федерации в Клайпеде Владимир Валентинович Новиков пожелал председателю и членам Татарской общины «Нур» дальнейших успехов в деле единения татар, а всем гостям плодотворного сотрудничества под сводами Центра национальных культур. Он пообещал и в дальнейшем тесное сотрудничество и помощь в деле единения общин города.

Национальные общины города приготовили в подарок общине-юбиляру не только роскошные букеты роз, но и песни, и пляски. Замечательная белорусская песня в умелом, задорном исполнении ведущей ансамбля «Купалинка» Валентина Снегур восхитила всех присутствующих! Трио из ансамбля «Ляйсан» - Равиль, Фарид и Фирюза - повеселили гостей озорной татарской частушкой, заставив присутствующих радостно прихлопывать и притопывать в такт. Голосистый украинский хор народной песни очаровал всех гостей напевностью. А две школьницы – девочки из Азербайджанской общины – исполнили старинный народный танец, продемонстрировав отточенность и пластичность движений танцовщиц.

Порадовали своим присутствием и гости из Вильнюса и Каунаса: председатель Союза общин Литвы д-р Адам Якубаускас и главный редактор газеты «Lietuvos totoriai» Галим Ситдыков, Поздравив Татарскую общину «Нур» с великолепной датой – десятилетием, пожелав благополучия, здоровья и процветания, подарили книгу «Литовские татары в истории и культуре» (авторы – Адам Якубаускас, Галим Ситдыков, Станислав Думин), которая рассказывает об истории коренных татар Литвы, поселившихся в Великом княжестве Литовском более 600 лет назад.

Великолепный, огромный торт с горящими свечами в честь праздника «10 лет – Татарской общине г. Клайпеда» завершил чудесное мероприятие, объединившее помыслы, дела и мечты присутствующих!

Литературная гостиная

«Багряным лепестком осенним...»

ФАНИЯ КАМИНИНЕНЕ

Учитель-методист прогимназии «Табийос», член Международного Союза писателей «Новый Современник», член общества «Нур».

Багряным лепестком осенним
Рашила осень зелень трав,
И замирает взгляд в сомненье
Янтарной россыпи утрат.

Былое чувство – отзвук эха,
Прошедших зим и лет – утеха
Трепещет на ветру листком...
Иль птиц оторванным крылом?

Метелью желтой ветер бродит,
Смятеньем листья растревожит
В круженье осени, с тоской,
Венчает труд любви земной.

И увяданья воздух пряный
Приводит душу в трепет пьяный,
Как та осенняя вода...
Слезой сквозь пальцы и года.

Я подыграю осени немножко –
Рассыплю дар осенний из лукошка.
Ковром янтарным ляжет под ноги листва
И содрогнется в тихом счастья душа

Воспоминаний хоровод...

Я вспоминаю отчий дом
с кустом сирени за окном...
Дурманит запахом листва,
И вновь... кружится голова.

Там, в палисаднике, едва
рассаживалась детвора...
И лица, говор, суета,
Игра, борьба и высота...
Где не бывать нам никогда!

Там пропуск в детство – миражи,
И, каждодневно, – виражи...
И ног, и мыслей, – снов полет
В необъяснимое зовет!

Из детства – синее крыльцо...
И я, смеющимся лицом,
Стою под фикусом со сна,
С пятном – разводом, – окна

На подоконнике герань,
Слышна из кухни мамы брань...
Отец растапливает печь,
Желая хлебушек испечь.

И позывные Маяка...
Сквозь сон и треск из очага...
Похлебка в чугушке кипит,
Уже нельзя все изменить...

Посолишь хлебушек ржаной,
Духмяный, свежий, бороовой
И пряный запах вдруг волной,
И «конь твой» бьется вороной,

И жизнь, – живая, без подсказки,
Волшебник смешивает краски...
До темной ночи ищем «прятки»,
Игра в войнушку – без оглядки...

Брожу по комнатам пустым,
«Гуман» там кажется густым...
Под танцы детства – карагод
Воспоминаний хоровод...
Душе покоя не дает.

Стихи в прозе

Я в чистом виде
не люблю ни лето, ни зиму,
но межсезонье – тешит душу
своей неуловимой гранью...

Между теплом и холодом,
тишиной и шорохом,
Тьмой и светом,
днем и ночью...

Приятно, тихо наблюдать,
Зимой лесное сновиденье
В лесу ни звуков, ни следов-
Полнейший штиль

Люблю смотреть
На синь небес,
Как тает или нарастает лед,
Ручей подтачивает берег,
И лед, ослабший, сносит шумно,
Объяв течением реки

Пушистое снежное царство
Уснувших серых исполинов,
Укрывшихся до поры,
в сонные одеяла -
Непорочно и зыбко.
Дотронешься – осыпалось вновь...

Как тот маяк, зовущий моряка,
Вдали мелькнет охристая листва,
Не сброшенная с дуба...
Крахмальная крапивы зелень
Еще объята сном...

И будто, вдрогнув, зеленая сосна
Враз оросит покров земной,
Разбрызгивая иголки на снегу...

И ягоды брусники алой
Вдруг выглянут из-под куста,
уснувшей немоты

Тот иней
на кустах и травах прошлогодних –
знак проводов зимы нам на прощанье...
Сам дух лесной сумел то сохранить
И нам преподнести в подарок

В ВИЛЬНЮССКОЙ РАТУШЕ СОСТОЯЛАСЬ ПРЕЗЕНТАЦИЯ КНИГИ ПОЭЗИИ АДАСА ЯКУБАУСКАСА «АККОРДЫ ФУГИ БЫТИЯ»

ГАЛИМ СИТДЫКОВ,

главный редактор газеты «Летувос тоторай», член Союза журналистов Литвы.

«Аккорды фуги бытия» — второй поэтический сборник Адаса Якубаускаса.

Родился Адам Якубаускас 19 августа 1964 г. в д. Бутримонис, Алитусского района, который является одним из центров компактного проживания татар в Литве.

Автор поэтической книги является активным участником общественного движения литовских татар с начала процессов возрождения в Литве, в 2003 году был избран председателем Союза общин татар Литвы, с 2012 года — общественный советник премьер-министра Литвы по вопросам национальных меньшинств. Многие годы является представителем Меджлиса Крымских татар в Литве. В 2007 году принял участие в 1-м Всемирном форуме ученых-татар в Казани, где был избран в состав Координационного совета ученых-татар при Академии наук Республики Татарстан.

Со школьной скамьи Адам увлекся литературой, начал первые пробы в поэзии. Однако, что характерно, обучаясь в литовской школе, он проникся любовью к русской поэзии, большое впечатление произвели на него произведения А.Блока, С.Есенина, а в последующие годы поэзия Востока в переводах на русский язык. Увлечение русской поэзией привело его на факультет русской филологии Вильнюсского педагогического университета, который он закончил в 1993 г. Годом раньше вышел из печати первый сборник поэзии Адама Якубаускаса «Начало пути».

В последующие годы он посвятил значительную часть времени научной работе, в Университете им. А. Мицкевича в Познани (Польша) защитил диссертацию на соискание ученой степени доктора гуманитарных наук, последние несколько лет преподает политологию в Университете права имени Миколаша Ромериса в Вильнюсе, получил звание доцент.

Адам Якубаускас — член Союза журналистов Литвы, Русского литературного клуба им. Г. Державина и Международной Ассоциации Писателей и Публицистов. Соучредитель газеты литовских татар «Летувос тоторай», соавтор сценария документального фильма «Я потомок мурз татарских...» (2005), участник Каунасских литературных альманахов (2008, 2010, 2013), соавтор книги «Литовские татары в истории и культуре» (2009, 2012). Автор многочисленных научных и публицистических статей в изданиях Литвы, Польши, Беларуси, Германии и других стран.

Поэтический сборник Адама, представленный ныне в Вильнюсской ратуше, открывается вступительной статьей скульптора, драматурга Александра Гладких, который с исключительной меткостью пишет: «Рождение этой книги стихов поэта Адама Якубаускаса – не что иное, как закономерная случайность. Огромное лирическое начало его личности не могло не прорваться наружу, как фонтан, одарив всех окружающих свежестью рифм, радугой чувств и светом души в каждой строфе». И цитирует автора поэзии: «Разбушевался пожар, разметался. / Не душа ли моя, не душа ли, / Ярким пламенем буйно горит?»

Отсюда закономерно презентация книги Адама Якубаускаса

Автор книги делится автографами с любителями поэзии

стала настоящим литературно-музыкальным представлением, которое подготовили и блестяще исполнили талантливые люди.

В программе вечера прозвучали вокальные сочинения композитора, дипломанта конкурса композиторов (Франция) Лидии Королевой на стихи Адама Якубаускаса, которые блестяще исполнили лауреат международных конкурсов вокального пения Наталья Краутер (сопрано), солист Литовского национального театра оперы и балета Арунас Маликенас (баритон), аккомпанировали композитор музыки и лауреат международного конкурса в Италии Мария Березина (скрипка).

Вёл программу и читал стихи из книги «Аккорды фуги бытия» актер Русского драматического театра Литвы Юрий Щуцкий. Реакция зрителей была однозначно восторженной и когда звучала музыка, и когда звучали стихи. Ряд стихотворений Адама в сборнике опубликованы в переводе на литовский язык Йонаса Стрелкунаса. Стихи на литовском языке читал Адам Якубаускас.

Завершается сборник поэзии прозаическими этюдами, в которых автор пытается передать мучительную радость творчества, а также погружение в лабиринты прошлой «прапамяти».

При всём эмоционально-тематическом многообразии стихов поэта, однако, на наш взгляд центральное место в книге занимает поэма «Песня Кейсмант (Алиме), в которой он раскрывает оптимистическую трагедию судьбы крымских татар в их борьбе за свою землю, культуру, духовные ценности, с которыми автор чувствует генетическое родство.

Произвела впечатление на участников презентации выставка скульптора Александра Гладких «Под сенью муз Фредерика Шопена, которая стала созвучной поэзии Адама. В стихе, посвященном Ф.Шопену, поэт очень точно передал основное эмоциональное состояние его музыки, выраженное самим композитором в одном слове: «сожаление».

Презентация проходила в переполненном зале Вильнюсской ратуши. В числе зрителей приняли участие представители русских литературных объединений города, национальных общин, особенно татарской общины Литвы, педагоги Вильнюсских университетов, общественные деятели.

Удостоили своим вниманием мероприятие Чрезвычайный и полномочный посол Турции в Литве Акын Алган и Чрезвычайный и полномочный посол Азербайджана в Литве Хасан Маммадзада.

"Tatarzy litewscy"

Lietuvos Totoriai

Spotkanie z tatarską poezją w Wileńskim Ratuszu

GALIM SITDYKOW

„Аккорды фуги бытия” („Akordy fugi istnienia”) – to drugi zbiór wierszy Adasa Jakubauskasa, wybitnego przedstawiciela litewskiej społeczności tatarskiej, naukowca, dziennikarza, działacza społecznego. Jego uroczysta prezentacja odbyła się 12 maja 2014 roku w Wileńskim Ratuszu.

Autor znany jest dobrze również wśród polskich Tatarów, nie tylko jako przewodniczący Związku Wspólnot Tatarów Litewskich, redaktor naczelny czasopisma „Lietuvos totoriai”, ale także dzięki więzom krwi, które łączą go z wieloma rodzinami w Polsce. Adas Jakubauskas, urodzony w tatarskich niegdyś Butrymańcach w powiecie olickim, w roku 1993 ukończył filologię rosyjską na Wileńskim Uniwersytecie Pedagogicznym, następnie studiował na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie uzyskał tytuł doktora nauk humanistycznych. Obecnie jest docentem na Uniwersytecie Mykolasza Romerisa w Wilnie.

Od bardzo wielu lat Adas Jakubauskas działa w ruchu społeczno-kulturalnym tatarskiej społeczności na Litwie, od roku 2012 jest społecznym doradcą premiera Litwy do spraw mniejszości narodowych. Poezja stanowi jedną z jego rozlicznych pasji. Już w roku 1992 ukazał się jego pierwsza książka poetycka pt. „Начало пути” („Początek drogi”), później publikował wiersze w czasopiśmie oraz m.in. w kowieńskich almanachach literackich (2008, 2010, 2013). Jest ponadto współautorem pierwszej i drugiej edycji (2009, 2012) książki „Литовские татары в истории и культуре” („Tatarzy litewscy w historii i kulturze”). Polskie wydanie pt. „Tatarskie biografie. Tatarzy polsko-litewscy w historii i kulturze”, 2012).

Zaprezentowany w ratuszu tomik poetycki otwiera tekst rzeźbiarza i dramatisarza Aleksandra Gładkiha, który z

wyjątkową trafnością napisał: „Narodziny tego zbioru wierszy poety Adasa Jakubauskasa – to nic innego, jak wydarzenie, które musiało zaistnieć. Ogromnie liryczne składniki jego osobowości musiały wyrwać się na zewnątrz, niczym fontanna, obdarowując wszystkich wokół świeżością rymów, tęczą uczuć i kwieciami duszy w każdej strofie”. Zacytował też autora poezji: *Rozszalał się pożar, rozbuchał. / Czyż to nie dusza moja, nie dusza, / Olsniewającym płomieniem gwałtownie płonie?*

Logicznym więc było, że prezentacja książki Adasa Jakubauskasa stała się prawdziwym przedstawieniem literacko-muzycznym, przygotowanym i błyskotliwie przeprowadzonym przez utalentowanych ludzi. W programie wieczoru zabrzmiały wokalne utwory kompozytorki, dyplomantki konkursu kompozytorskiego (Francja) Lidii Koroljowej do wierszy Adasa Jakubauskasa, błyskotliwie wykonywane przez laureatkę międzynarodowych konkursów pieśni Natalię Krauter (sporan) oraz solistę Litewskiego Narodowego Teatru, Opery i Baletu Arunasa Malikenas (baryton) przy akompaniamencie kompozytorki muzyki i laureatki międzynarodowego konkursu we Włoszech Marii Bierieziny (skrzypce).

Program prowadził, a także czytał wiersze z książki „Аккорды фуги бытия” aktor Rosyjskiego Teatru Dramatycznego Litwy Jurij Szczuckij. Publiczność reagowała bardzo entuzjastycznie zarówno wtedy, gdy grała muzyka, jak i wówczas, gdy rozbrzmiewała poezja.

Wiele opublikowanych w tomiku wierszy przetłumaczył na litewski Jonas Strelkunas. W tym języku odczytał je sam autor. Wieńcząc ten poetycki zbiór etiudy prozatorskie, w których Adas Jakubauskas stara się przekazać bolesną radość tworzenia, a także zanurzenie w labiryncie minionej „prapamięci”.

Doceniając całą emocjonalno-tematyczną różnorodności utworów poety, stwierdzić należy, że centralne miejsce w książce zajmuje poemat „Pieśń Kejsmant (Alime)”, w którym odkrywa on optymistyczną tragedię losu Krymskich Tatarów w ich walce o swoją ziemię, kulturę i wartości duchowe, z którymi autor czuje genetyczne pokrewieństwo. Wrażenie na uczestnikach spotkania wywarła także wystawa rzeźbiarza Aleksandra Gładkiha „W cieniu muz Fryderyka Szopena”, harmonizująca z poezją Adasa. W wierszu poświęconym Szopenowi poeta bardzo precyzyjnie oddał fundamentalne stany emocjonalne jego muzyki, wyrażone przez samego kompozytora w jednym słowie: „żał”.

Ta poetycko-muzyczna uroczystość odbywała się przy wypełnionej sali Wileńskiego Ratusza. Wzięli w niej udział przedstawiciele rosyjskich związków literackich miasta, wspólnot narodowych, zwłaszcza tatarskiej społeczności Litwy, pedagodzy wileńskich uczelni, działacze społeczni. Przybyli również: ambasador Turcji *Akan Algan* oraz ambasador Azerbejdżanu *Hasan Mammadzada*.

Tłumaczenie z jęz. rosyjskiego:

Musa Czachorowski

Poezja Adasa Jakubauskasa została przedstawiona we Lwowie

13 września 2014 r. we Lwowskiej bibliotece im. V. Stefanika odbył się wieczór twórczości Adasa Jakubauskasa, podczas którego publiczności został przeczytany poemat „Pieśń Kejsmant”, a także cały szereg nowych wierszy z tegorocznego tomika poezji „Аккорды фуги Бытия” (Akordy Fugi Istnienia). Jest to pierwsza prezentacja nowego zbioru poezji Adasa Jakubauskasa za granicą.

„LT” informacja

Półksiężyc we Wrocławiu

AGATA COMBIK

O wspólnych dziejach, czeburekach, „Kalejdoskopie Kultur” i... towarzyszu Maksymiliana M. Kolbego opowiada Musa Czachorowski, mieszkający w stolicy Dolnego Śląska rzecznik prasowy muftiego Muzułmańskiego Związku Religijnego RP, redaktor naczelny kwartalnika „Przegląd Tatarski”.

Agata CombiK: Skąd pochodzą Tatarzy mieszkający we Wrocławiu? Jak wielu ich jest?

Musa Czachorowski: W samym Wrocławiu osób pochodzenia tatarskiego jest, jak sądzę, ok. 80–100. Kontakty naszego miasta z Tatarami sięgają XIII w. i wiążą się z najazdem Mongołów – utożsamianych często z Tatarami, choć w istocie stanowili wśród najeźdźców niewielką grupę. Współcześni przedstawiciele naszego narodu przybyli tu po II wojnie światowej. Pochodzą z Kresów Północno-Wschodnich. W wyniku powojennego exodusu wyruszyli na zachód, do Polski – gdzie najwięcej ich zamieszkało na Podlasiu, w Białymstoku, na wybrzeżu, ale rozsiani są praktycznie po całym kraju. We Wrocławiu istniała nawet nieformalna gmina muzułmańska Tatarów. Jeszcze bodajże do połowy lat 70. XX w. w prywatnym mieszkaniu przy ul. Borowskiej odbywały się wspólne modlitwy, a tutejszy imam jeździł z duchową posługą nawet do Szczecina.

W minionych wiekach Tatarzy trafiali na ziemię polskie także jako jeńcy wojenni. Z czasem się asymilowali, ale o ich obecności przypominają spotykane w różnych stronach kraju nazwy miejscowości, dzielnic czy obiektów – np. Tatary (dziś część Lublina), Tatarskie Górki, Tatarczuchy, Tatarski Kamień koło Nidzicy, Tatarska Studnia w kościele w Paczkowie...

Czy dzisiejsi Tatarzy wrocławscy stanowią zżyłą wspólnotę, spotykają się? Czy osoby „z zewnątrz” mogą poznać w jakiś sposób ich kulturę?

– Wielu miejscowych Tatarów spotyka się choćby w czasie obchodów świąt, wyjazdów na Podlasiu, do historycznych meczetów w Kruszyńskich i w Bohonikach. Tu, we Wrocławiu, odbywają się otwarte dla wszystkich tatarskie imprezy, przede wszystkim firmowane przez wrocławskie Porozumienie „Kalejdo-

Musa Czachorowski

skop Kultur” – stowarzyszenie skupiające przedstawicieli kilkunastu mniejszości narodowych i etnicznych. Koronną imprezą jest czerwcowy festiwal „Kalejdoskop Kultur”, gdzie prezentuje się muzykę, tańce, rzemiosło, kulinaria rozmaitych nacji. Tatarską kulturę można było poznać podczas specjalnej wystawy w Muzeum Etnograficznym, kilka tatarskich imprez odbyło się w Klubie Muzyki i Literatury, spotkania organizuje też Stowarzyszenie Edukacyjne „Wieża Babel” itd. Często pojawiają się na nich osoby podejrzewające, że ich przodkowie mieli pochodzenie tatarskie. Czasem ktoś dziwi się, widząc „prawdziwych Tatarów”. „A ja myślałam, że wymarli” – powiedziała mi kiedyś pewna pani.

Wielką popularnością cieszą się kulinaria. Jakie są charakterystyczne tatarskie potrawy?

– Do wielu takich potraw przyznają się różne narody – Tatarzy, Karaimi, Ormianie, Turcy... Trudno o precyzyjne rozgraniczenie. Na pewno jednak wymienilibym kołduny z mięsem baranin – siekanym, nie mielonym; ponadto czebureki – rodzaj dużych, płaskich pierogów (we Wrocławiu są dostępne w „Kozackich chatkach” przy ul. Wejherowskiej oraz Energetycznej, niestety, z wieprzowiną) czy potrawę nazywaną rogałem, strudlem tatarskim, cebulnikiem bądź pieriekaczewnikiem. Jest to danie wykonane z cienkich płatów ciasta makaronowego oraz warstw mie-

lonego mięsa z cebulką i przyprawami (lub ze słodkim nadzieniem).

W domu rozmawiacie ze sobą po tatarsku?

– Niestety, tatarski język praktycznie wyszedł z użycia już w XV-XVI w. Oczywiście, na Krymie mówi się po tatarsku, w użyciu jest tam nawet kilka dialektów. Związek Tatarów RP od kilku lat zabiega o odrodzenie języka tatarskiego – organizowane są lekcje, staraliśmy się o dotacje na wydanie rozmówek polsko-tatarskich; przypominamy także nasz język na łamach „Przeglądu Tatarskiego”.

Dzieje Polaków i Tatarów są ze sobą ściśle splecione.

– Owszem. Choć w dawnych czasach niejeden tatarski czambuł najechał na polskie ziemie – podobnie zresztą jak czyniły wojska innych narodów – to Chanat Krymski zabiegał o przyjazne stosunki z Polską. Tatarzy i Polacy razem podejmowali wiele działań wojskowych. W czasie Potopu Szwedzkiego chan pisał do ukrywającego się króla polskiego, ze smutkiem wspominając o jego kłopotach i oferując pomoc. Po odzyskaniu niepodległości w XX w. Polska była zainteresowana kontaktami z Krymem. Polscy Tatarzy, a także rodowici Polacy, współdziałali w tworzeniu tam niepodległego państwa – które niestety nie przetrwało wobec agresji bolszewików. Rozstrzelali oni wtedy m.in. polskiego Tatara, gen. Sulkiewicza. Polska starała się wówczas nawet o protektorat nad Krymem z ramienia Ligi Narodów.

Tatarzy bardzo mocno identyfikują się z polskością. Nie wypierają się „tatarskości”, ale też nie afiszują się nią. Warto dodać, że w czasie II wojny światowej 1. Szwadron Tatarski 13. Pułku Ułanów Wileńskich walczył w kampanii wrześniowej.

Wśród znanych tatarskich rodzin związanych z dziejami Polski znajdują się m.in. Szegidewiczowie. Adam Szegidewicz był m.in. komendantem Wyższej Oficerskiej Szkoły Wojsk Inżynierskich we Wrocławiu, a jego brat, Jan Jakub Szegidewicz, będąc więźniem w obozie koncentracyjnym w Auschwitz, siedział w jednej celi z przyszłym świętym, Maksymilianem M. Kolbem. Tatar-muzułmanin był świadkiem w jego procesie beatyfikacyjnym. Wielu Tatarów, np. Emir Buczacki, jako aktorzy

związali się z polską sceną.

We Wrocławiu wyznawcy Islamu są kojarzeni chyba głównie z ośrodkiem przy al. Kasprowicza. Czy tutajszych Tatarów też należy kojarzyć z tym miejscem?

– Przy al. Kasprowicza znajduje się siedziba powstałej w 2004 r. Ligi Muzułmańskiej – organizacji wyznaniowej skupiającej przede wszystkim muzułmanów pochodzenia arabskiego i polskich konwertytów na islam. To środowisko oraz świat polskich Tatarów łączy wspólna religia, współpracujemy przy podejmowaniu różnych inicjatyw, czasem wspólnie modlimy się, ale istnieją między nami pewne różnice kulturowe.

Obecna sytuacja na Krymie w jakiś sposób dotyka także Was, polskich Tatarów.

– Tak, dotyka nas z racji wspólnoty krwi, religii, ale także jest to po prostu kwestia zwykłego poczucia sprawiedliwości. Muzułmański Związek Religijny, jako skupiający przede wszystkim

Tatarów związanych na różne sposoby z Tatarami krymskimi, przyłączył się do apelu Episkopatu Polski w sprawie modlitwy w intencji Ukrainy. W Białymstoku, potem w Kruszyńskach i Gdańsku, odbyły się modlitwy w intencji Ukrainy, a także Tatarów krymskich. 15 marca, podczas XIX Nadzwyczajnego Kongresu Muzułmańskiego Związku Religijnego, podjęliśmy uchwałę o poparciu dla Tatarów krymskich. Jeśli polski rząd zgodzi się na przyjęcie w Polsce uchodźców z Krymu, będziemy angażować się w zorganizowanie ich pobytu tutaj.

Wspomniał Pan o różnych tatarskich publikacjach wydawanych we Wrocławiu.

– Jeśli chodzi o czasopisma, obecnie wydajemy – jako Muzułmański Związek Religijny – kwartalnik „Przegląd Tatarski”, w tym roku otrzymaliśmy także dotację na „Rocznik Tatarów Polskich”. Wydawane są różne publikacje książkowe związane z tematyką religijną, ale też kulturalną, turystyczną (np.

przewodnik po Szlaku Tatarskim na Podlasiu). W zeszłym roku we Wrocławiu wydaliśmy (wydrukowane po raz pierwszy w niewielkim nakładzie w 1996 r.) „Sonety krymskie” w języku polskim oraz krymskotatarskim – ale alfabetem łańskim. Wzbogacił je m.in. informacjami o tatarskich śladach w rodowodzie Adama Mickiewicza. Pod koniec lat 80. XX w. w Polsce drukowano wiele publikacji dla Tatarów krymskich, w działalność na ich rzecz bardzo zaangażowana była „Solidarność Walcząca”. W ubiegłym roku w marcu Kornel Morawiecki odznaczył we Wrocławiu Krzyżami „Solidarności Walczącej” m.in. Mustafę Dżemilewa – lidera Tatarów krymskich, wieloletniego więźnia łagrów sowieckich.

Dziękuję za rozmowę.

Przedruk ze strony internetowej „Gość Wrocławski”, 27.03.2014, wroclaw.gosc.pl

Wręczenie nagrody im. Czoban-zade

24 maja 2014 roku w czytelni KRU „Krymskotatarska Biblioteka im. Isamiła Gasprinskiego” została wręczona Nagroda imienia Bekira Czoban-zadego Adasowi Jakubauskasowi, Galimowi Sitdykowowi i Stanisławowi Duminowi, nominowanym „Za doskonałe badania w zakresie historii, etnografii i sztuki Narodu Krymskotatarskiego, a także pracę o charakterze encyklopedycznym i bibliograficznym w postaci książki «Litewscy Tatarzy w historii i kulturze»”.

Ze słowami gratulacji wystąpiła zastępczyni dyrektora biblioteki Lejla Kadyrowa, która z żalem oznajmiła, że uroczysta część spotkania, która była zaplanowana na 23 maja w Białogorsku została odwołana. Pomimo tego udało się znaleźć możliwość, aby w ścianach krymskotatarskiej biblioteki wręczyć zasłużoną nagrodę jednemu z nominowanych – Stanisławowi Duminowi.

Dyplom oraz medal wręczył wybitny krymskotatarski pisarz Ablâtif Welijew,

który podziękował autorom za świetną książkę i życzył dalszych twórczych sukcesów. Pieniężną część Nagrody im. Czoban-zadego przekazał Ajder Emirow, eksdyrektor Fundacji im. Bekira Czoban-zadego.

Вручение премии им. Чобан-заде
Informacja: KRU „Krymskotatarska Biblioteka im. Isamiła Gasprinskiego”

Tłumaczenie z jęz. rosyjskiego:
Musa Czachorowski

KONKURS „ZNIKAJĄCY BRACIA” – informacja prasowa

8 września rozpoczął się konkurs dla uczniów szkół gimnazjalnych i licealnych, poświęcony mniejszościom religijnym i etnicznym zamieszkującym w Polsce – Karaimom, Tatarom oraz staroobrzędowcom.

Konkurs „Znikający Bracia”, sfinansowany ze środków Fundacji PZU, organizuje Fundacja Dobre Wieści powstała w 2013 r. przez kanał religia.tv. Celem konkursu - adresowanego do gimnazjalistów i licealistów - jest zainteresowanie młodych ludzi tematem mniejszości etnicznych i religijnych mieszkających obecnie w Polsce.

Zadanie konkursowe polega na

stworzeniu przez uczestnika lub grupę uczestników dokumentacji historycznej na temat Tatarów, staroobrzędowców bądź Karaimów. Jeśli chodzi o formę dokumentacji, mogą to być: zapisy biografii przedstawicieli mniejszości (audio, wideo, notacje); opisy miejsc i zwyczajów (audio, wideo, zapisy); materiały zdigitalizowane (np. skany dokumentów, fotografii, wycinków gazet etc.); zdjęcia wykonane i dokładnie opisane przez uczestników konkursu; prezentacja multimedialna; inne – ponieważ organizatorzy nie chcą ograniczać inwencji twórców. Jednym z ważnych kryteriów oceny będzie zaangażowanie

w zadanie konkursowe przedstawicieli wyżej wymienionych mniejszości etnicznych i religijnych.

Konkurs trwa od 8 września do 14 listopada 2014 r. Na trzech laureatów, którzy zostaną ogłoszeni 17 listopada 2014 r. czekają atrakcyjne nagrody. Natomiast wszystkie najciekawsze prace konkursowe trafią na specjalną stronę internetową poświęconą Znikającym Braciom, przygotowywaną przez Fundację Dobre Wieści we współpracy z Fundacją PZU.

Informacje o sposobie przesyłania prac oraz regulamin konkursu znajdują się na stronie www.dobrewiesci.org

Fundacja Dobre Wieści

Jakub Szynkiewicz – głowa polskich muzułmanów II RP- postać tragiczna

SELIM CHAZBIJEWICZ

Jakub Szynkiewicz był w okresie międzywojennym duchowym przywódcą tatarskich muzułmanów w Polsce. Osadnictwo Tatarów w Wielkim Księstwie Litewskim datuje się od czasów wielkich książąt Olgierda oraz Witolda, tj. od końca XIV wieku. Najstarsze tatarskie osadnictwo na Litwie było w okolicach Trok. Na zachód od Trok, niedaleko Olity znajduje się miejscowość Rejży, gdzie zachowały się najstarsze cmentarze tatarskie na Litwie. W czasach późniejszych, tj. panowania Jagiellonów w Polsce osadnictwo tatarskie zaczęło przesuwać się na południe Wielkiego Księstwa Litewskiego w okolice dzisiejszej Białorusi. Największym ośrodkiem tatarskiego osadnictwa stała się Ziemia Mińska i Oszmiańszczyzna. Tatarzy w Wielkim Księstwie Litewskim posiadali pełnię praw obywatelskich oraz swobody religijne. Prawodawstwo Wielkiego Księstwa skodyfikowane w tzw. Statutach Litewskich dawało szlachcie tatarskiej prawa szlacheckie oraz możliwość wyznawania religii islamu, budowę świątyń – meczetów, posiadania własnych struktur religijnych – gmin, po tatarsku – džemiatów. Tatarzy posiadali też w ramach armii Wielkiego Księstwa własną organizację militarną – tatarskie chorągwie lekkiej jazdy zorganizowane według klucza terytorialno-osadniczego. Do drugiej połowy XVII wieku istniały tatarskie chorągwie z zaciągu terytorialno-rodowego według ówczesnych powiatów które były w te czasy okręgami mobilizacyjnymi. Służba wojskowa Tatarów była oparta na zasadzie – kozackiej – tj. służby w zamian za nadaną ziemię na własny koszt. Ta zasada na skutek podupadania materialnego Tatarów przekształcała się w zaciąg na zasadzie zapłaty za służbę. Chorągwie tatarskie istniały do końca dawnej Rzeczypospolitej. Już w latach siedemdziesiątych XVIII wieku kiedy zaczęto reformować wojskowość powstały pułki Straży Przedniej Wielkiego Księstwa Litewskiego, złożone z lekkiej jazdy, z których dwa były czysto tatarskie. Jeden dowódców tych pułków, generał Józef Bielak był przez pewien czas naczelnym dowódcą korpusu armii insurekcyjnej z ramienia Tadeusza Kościuszki na Litwie. Brali też Tatarzy udział w obu powstaniach polskich z roku 1830 i 1863.

Po odzyskaniu niepodległości w roku 1918 w granicach odrodzonej Rzeczypospolitej mieszkało ok. sześć tysięcy Tatarów wyznających islam. Skupieni byli przede wszystkim na terenach ówczesnych województw: wileńskiego i nowogródzkiego oraz w niewielkim stopniu w województwie wołyńskim. Według danych przedwojennego Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w roku 1925 w Polsce zamieszkiwało 5805 muzułmanów. Zorganizowani byli w 18 parafii, posiadających 16 meczetów. Obowiązki duchownych pełniło 18 imamów mających do pomocy 12 muezzinów (odpowiednik wikarego). Ówczesne muzułmańskie parafie posiadały około 240 ha ziemi – tzw. wakufów czyli fundacji religijnych, dochody z których były przeznaczane na utrzymanie duchownych i konserwację meczetów. W rzeczywistości dochody z nich nie były wystarczające i korzystano z dotacji państwowych w wysokości między 60 a 80 tys. rocznie wypłacanych przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę zaistniał problem uregulowania stanu prawnego wyznawców islamu. Stan prawny opierał się na dawnym zaborem prawie rosyjskim. Istniały niezależne od siebie ośrodki i gminy religijne. W grudniu 1925 roku w Wilnie odbył się pierwszy Wszechpolski Zjazd Delegatów Gmin Muzułmańskich celem ustanowienia jednolitej organizacji religijnej i powołania przywódcy religijnego z tytułem muftiego. Powstał Muzułmański Związek Religijny w Rzeczypospolitej Polskiej zaś na jego czele stanął mufti – dr Jakub Szynkiewicz. Związek ten posiadał autokefalię czyli niezależność od jakichkolwiek ośrodków zagranicznych. W sensie prawnym ostatecznie pozycję wyznania muzułmańskiego w Polsce unormowała

dopiero ustawa sejmowa z 21 kwietnia 1936 obowiązująca ze zmianami do dziś. Oprócz Muzułmańskiego Związku Religijnego w roku 1926 powołano Związek Kulturalno-Oświatowy Tatarów RP. Zrzeszał on przede wszystkim elitę tatarskiej inteligencji pragnącą odnowić i zachować dawne tradycje Tatarów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Związek tenże posiadał 20 od-

działów w 5 województwach. Zarówno jedna jak druga organizacja zaczęły wydawać własne tytuły prasowe. Związek Kulturalno-Oświatowy Tatarów RP wydawał w Wilnie miesięcznik „Życie Tatarskie” w latach 1934-1939. Ostatni numer ukazał się we wrześniu 1939 roku. W latach 1930-32 oraz 1933-37 ukazywał się w Warszawie kwartalnik „Przegląd Islamski” jako organ Gminy Muzułmańskiej m.st. Warszawy. W latach 1932, 1935 i 1938 ukazały się trzy tomy czasopisma, praktycznie almanachu pt. „Rocznik Tatarski”. Było to fundamentalne dla spuścizny naukowej badań nad Tatarami w Polsce i na Litwie wydawnictwo. Jego redaktorem naczelnym jak i organizatorem i liderem Związku Kulturalno-Oświatowego był Leon Najman Mirza Kryczyński, rozstrzelany przez Niemców w 1939 roku. W latach 1919-1922 oraz 1936-1939 istniały w ramach Wojska Polskiego osobne jednostki tatarskie. W roku 1919 powołano i zorganizowano Pułk Jazdy Tatarskiej. Nazwę tej jednostki kawaleryjskiej zmieniono na Tatarski Pułk Ułanów im. Płk. Mustafy Achmatowicza. Pułk brał udział w kampanii kijowskiej wkraczając do Kijowa w 1920 roku jako pierwsza zwarta jednostka Wojska Polskiego. Stracił ponad połowę stanu osobowego podczas sierpniowej operacji „Cudu nad Wisłą” broniąc przeprawy w okolicach Płocka. Potem został rozformowany. Z kolei w roku 1936 powstał 1 szwadron tatarski 13 Pułku Ułanów Wileńskich. Szwadron ten razem z pułkiem walczył w 1939 roku. Jeden z plutonów rozbitego już szwadronu i pułku dołączył do grupy „Polesie” gen. Kleberga walcząc do ostatka. Tatarzy walczyli też w Wileńskiej AK. Tatarzem z pochodzenia był ostatni dowódca Wileńskiego Okręgu AK pułkownik Antoni Olechnowicz, pseudonim „Pohorecki”. Odtworzył on ten okręg na Pomorzu Gdańskim razem z majorem Zygmuntem Szendzielarzem ps. „Lupaszkó”. Obaj zostali straceni w 1948 roku. Jakub Szynkiewicz z kolei miał zupełnie inne doświadczenia w czasie drugiej wojny światowej. Wybrany spośród czterech kandydatów na stanowisko muftiego na Rzeczypospolitą Polskę, sprawował swój urząd do 1939 roku. Cieszył się zaufaniem ówczesnych polskich władz. Urodził się 16 kwietnia 1884 roku w Lachowiczach – obecnie na Białorusi. W tym samym miasteczku urodził się prawie dwadzieścia lat później Sergiusz Piasecki znany i wybitny pisarz, żołnierz AK, antykomunista, autor m.in. „Zapisków oficera Armii Czerwonej”. Jakub Szynkiewicz kończy w roku 1904 szkołę realną w Mińsku i rozpoczyna studia w Instytucie Technologicznym w Petersburgu. W roku 1910 postanawia zmienić radykalnie kierunek studiów i przenosi się na wydział języków wschodnich Uniwersytetu Petersburskiego. Zmiana zainteresowań była być może pod wpływem aktywności w organizacji studenckiej pn. „Koło Akademików Muzułmanów Polskich” która powstała w Petersburgu w roku 1907 spośród studentów – polsko-litewskich Tatarów. Celem tego koła było praca kulturalno-oświatowa wśród współplemieńców, pogłębianie wiedzy na temat przeszłości Tatarów, ich tradycji, wzmacnianie narodowej tożsamości, samokształcenie w dzie-

dzinie historii polskich i litewskich Tatarów. Założyli to koło bracia Leon i Olgierd Kryczyńscy, którzy później staną na czele ruchu społecznego polskich Tatarów i odegrają też pewną rolę polityczną w okresie rewolucji i wojny domowej w Rosji. Do tego koła należało początkowo dwanaście osób a Szynkiewicz był jednym z jego organizatorów. Po wybuchu pierwszej wojny światowej zostaje powołany jako rezerwista do wojska i przebywa na froncie do 1917 roku. W latach 1917- 1919 przebywał na Krymie działając wśród krymskich Tatarów. Na Krymie przebywało wtedy ponad tysiąc polskich Tatarów, którzy znaleźli się tam na skutek ewakuacji ludności pasa przyfrontowego jaką zarządziły władze rosyjskie w 1915 roku na skutek ofensywy niemieckiej. Przez jakiś czas w okresie terroru bolszewickiego na Krymie musiał Szynkiewicz ukrywać się w górach krymskich. W roku 1919 wyjeżdża do Niemiec gdzie podejmuje studia na Uniwersytecie Berlińskim z zakresu języków wschodnich, filozofii i historii. W roku 1925 otrzymał stopień doktora filozofii za pracę z zakresu językoznawstwa – syntaksy w zdaniach w języku staroturckim. Podczas studiów w Berlinie zawarł też Jakub Szynkiewicz koleżeńskie stosunki z młodym człowiekiem o literackich zainteresowaniach, studiującym filozofię o nazwisku Joseph Goebbels. Ta znajomość będzie później owocowała. W roku 1926 jak już wspominałem, został wybrany na stanowisko muftiego. Ożenił się z Lidią z domu Talkowską z którą miał syna Dżemila, obecnie obywatela USA. Między małżonkami była duża różnica wieku. Będąc muftim odbywał szereg podróży zagranicznych do krajów muzułmańskich, częściowo finansowanych przez polskie ministerstwo spraw zagranicznych widzące w tym możliwość kształtowania wizerunku Polski na Wschodzie i to stosunkowo tanim kosztem. Polscy Tatarzy w okresie międzywojennym byli w ten sposób „wykorzystywani” przez polską dyplomację, co niestety nie podjęła dyplomacja III RP. W roku 1926 Szynkiewicz wyjeżdża na Wszechświatowy Kongres Muzułmański w Kairze, w roku 1928 do Turcji, w 1930 do Egiptu i Królestwa Hidżazu i Nedżdu – późniejszej Arabii Saudyjskiej, do Palestyny i Syrii, w roku 1930 również do Jugosławii, w 1932 roku do Turcji, Syrii, Palestyny i Egiptu, w 1935 na Wszechuropejski Kongres Muzułmański w Genewie. Za zasługi w dziedzinie organizacji muzułmanów w Polsce decyzją Prezydenta RP z 24.IV.1936 nadano mu order Polonia Restituta II klasy. Pierwsza połowa lat trzydziestych to okres dużego sporu kompetencyjnego z braćmi Kryczyńskimi i prowadzonym przez nich Związkiem Kulturalno-Oświatowym Tatarów RP. Spór był tak ostry i długotrwały, że z ramienia władz podjął się mediacji ówczesny wojewoda wileński Ludwik Bociański. Jakub Szynkiewicz, co jest istotne dla jego późniejszej biografii, posiadał rodzonego brata Macieja, który razem z nim przebywał na Krymie a w roku 1918 został przewodniczącym Związku Tatarów Litewskich w Symferopolu. Maciej, po przejściu władzy na półwyspie przez bolszewików w 1920 roku do Polski nie zdołał wrócić. Pod koniec lat dwudziestych w roku 1928 został aresztowany za nacjonalizm tatarski, trockizm i szpiegostwo na rzecz organizacji białogwardyjskich. Aresztowany został też jego syn, Edige. Obaj zesłani byli pod koło polarne. Maciej nie przeżył tego obozu, jednakże młody Edige zdołał uciec i przedostawszy się przez całe terytorium Związku Sowieckiego przekroczył nielegalnie granicę z Iranem (wtedy jeszcze Persją) na Kaukazie. W Teheranie zgłosił się do polskiej ambasady i otrzymał pomoc. W roku 1936 jest już w Polsce i tu podejmuje w Wilnie studia w Szkole Nauk Politycznych przy Instytucie Badań Europy Wschodniej. Związał się z jako współorganizator ze Związkiem Młodzieży Tatarskiej w Wilnie. Nie jest wykluczone, że Edige Szynkiewicz już w tym okresie podjął współpracę z wywiadem niemieckim jak i tureckim. Po wybuchu II wojny światowej wyjeżdża z Polski jako bezpieczeństwa z personelem ambasady tureckiej. W roku 1941 i 1942 za pośrednictwem ambasadora Rzeszy w Ankarze von Pappena, podejmuje rozmowy w Berlinie z władzami niemieckimi w sprawie organiza-

cji oddziałów ochotniczych w Wehrmachcie złożonych z jeńców sowieckich pochodzenia tatarskiego. Posiada pełnomocnictwo emigracji politycznej Tatarów Krymskich w Turcji i ciche przyzwolenie rządu tureckiego. Otrzymuje oficjalną funkcję – reprezentanta tatarskich interesów narodowych przy Niemieckim Sztabie Dowództwa Wojsk Lądowych. Kiedy w roku 1942 gen. von Manstein zajmuje Krym, Edige Szynkiewicz przenosi się na półwysep gdzie jest szarą eminencją zorganizowanego przez Niemców samorządu tatarskiego – Komitetu Muzułmańskiego oraz uczestniczy w wydawaniu miesięcznika „Azad Krym” (Wolny Krym). Po ewakuacji Krymu w 1944 roku Edige Szynkiewicz uczestniczy w rozmowach na temat organizacji Tatarskiej Górskiej Brygady Waffen SS sformowanej już na Węgrzech. Po zakończeniu II wojny światowej przebywał na stałe w Monachium, gdzie był współorganizatorem tatarskiej rozgłośni radia „Svoboda” i zajął się pracą naukową w monachijskim Instytucie Badań nad Związkiem Sowieckim. Zmarł w 22 czerwca 1980 roku. Tatarzy krymscy w roku 2007 sprowadzili jego prochy na Krym i pochowali na cmentarzu zasłużonych dla sprawy narodowej w Bachczysaraju obok mauzoleum chana Mengli Gereja. Z kolei jego wujek, mufti Jakub Szynkiewicz, w dużej mierze inspirowany przez siostrzeńca, po wybuchu wojny również podjął współpracę z Niemcami. Przypominał sobie o nim jego dawny kolega, wtedy minister propagandy Rzeszy. Jakub Szynkiewicz został mianowany przez władze niemieckie muftim Ostlandu czyli okupowanego terytorium wschodnich terenów Polski, Białorusi, Litwy i krajów bałtyckich. W roku 1943 i 1944 Jakub Szynkiewicz zaangażował się w tworzenie Związku Młodzieży Tatarskiej na wzór Hitlerjugend. Jako mufti Ostlandu podlegał wielkiemu muftiemu Jerozolimy Aminowi Al-Husejnemu którego władze niemieckie wyznaczyły na zwierzchnika wszystkich muzułmanów na terenach zajętych przez III Rzeszę. Al-Husejni otrzymał od Himmlera tytuł obergruppenführera SS jako nominalny szef Legionu Arabskiego Waffen SS. Był też wujkiem nieżyjącego już przywódcy Palestyńczyków Jasira Arafata. Z kolei mufti Szynkiewicz udzielił w roli muftiego Ostlandu paru wywiadów dla ówczesnej prasy niemieckiej. W roku 1944 kiedy Niemcy ewakuowali się z Wilna, razem z nimi wyjechał Jakub Szynkiewicz. Poprzez Wiedeń, Rzym trafił do Egiptu gdzie mieszkał do 1952 roku. Po zamachu stanu i przejściu władzy przez Nassera, wyjechał do USA, gdzie zmarł w 1966 roku. W okresie swojego urzędowania jako mufti Ostlandu, korzystając ze swoich znajomości z Goebbelsem przyczynił się do wyratowania od zagłady Karaimów wileńskich których Niemcy, biorąc za Żydów chcieli eksterminować. Wskutek telefonicznej interwencji Szynkiewicza bezpośrednio u Goebbelsa, władze niemieckie zarządziły badania rasowe w 1943 roku które niebicie potwierdziły przynależność Karaimów do rasy altajskiej z której wywodzą się Turcy i Tatarzy. W ten sposób zostali wyłączeni z eksterminacji. Dzięki temu, wyratowało się też wielu Żydów którzy albo podawali się za Karaimów albo otrzymywali od muftiego zaświadczenia że są muzułmanami i dlatego są obrzezani, bowiem islam podobnie jak judaizm nakazuje mężczyznom praktykę obrzezania. Przypadki te opisują pamiętnikarze tego okresu a również relacje samych uratowanych w ten sposób Żydów. Epizod z wyjazdem z Wilna, ewakuacją urzędu muftiego do Wiednia w 1944 roku opisuje wybitny polski pisarz emigracyjny Józef Mackiewicz w zbiorze artykułów i esejów pt. „Droga Pani”, w rozdziale pt. „Ostturkmenische Waffen SS” któremu mufti, a raczej jego zastępca podczas wojny Borys Urman Emirza Chalecki również pomógł wyjechać a właściwie uciec przed bolszewikami.

Był niewątpliwie Jakub Szynkiewicz postacią nietuzinkowa i tragiczną, próbującą ratować co się dało z dawnej tradycji małej, bezbronnej właściwie grupy etnicznej jaką byli polsko-litewscy Tatarzy egzystujący na pograniczu cywilizacji pomiędzy dwoma totalitaryzmami. Każdy wybór który by uczynił byłby złym wyborem. Sytuacja jak z antycznej tragedii. Taki był los wielu.

Czekaliśmy na to ponad 20 lat

GALIM SITDYKOW

5 września br. odbyło się w Wilnie uroczyste odsłonięcie tablicy pamiątkowej poświęconej muftiemu polskich muzułmanów, humaniście i orientaliście, doktorowi nauk filozoficznych Jakubowi Szynkiewiczowi. Tablicę zamieszczono na budynku przy ulicy *Aušros vartų 7*, w którym w latach 1926-1944 znajdował się Muftiat muzułmanów Rzeczypospolitej Polskiej. Wydarzenie to przyciągnęło uwagę nie tylko przedstawicieli tatarskich wspólnot Litwy, ale też innych organizacji oraz gości z Polski i Białorusi. Był tu m.in. były dyrektor Departamentu Mniejszości Narodowych i Emigracji Antanas Petrauskas, znana działaczka Karaimów Litwy, ambasador dr *Halina Kobeckaitė* oraz przewodnicząca Rady Wspólnot Mniejszości Narodowych przy Ministerstwie Kultury dr *Galina Miškinienė*.

Otwierając spotkanie, przewodniczący Związku Wspólnot Tatarów Litwy dr Adas Jakubauskas powiedział, że na to wydarzenie czekaliśmy ponad 20 lat. W tym czasie trzeba było wykonać wiele pracy w archiwach, aby dokładnie ustalić, w którym budynku znajdował się Muftiat, zbadać starannie wiele dokumentów o działalności Muftiatu oraz muftiego, a także zgłębić biografię Jakuba Szynkiewicza.

Zgodnie z muzułmańską tradycją na początku spotkania mufti muzułmanów Litwy Romas Jakubauskas odczytał sury z Koranu. W swoim przemowie podkreślił szczególną wagę tego wydarzenia dla uwiecznienia pamięci o człowieku, który wniósł wielki wkład dla zachowania islamu w przedwojennej Polsce. Istotna była obecność i wystąpienie obecnego muftiego polskich muzułmanów Tomasza Miśkiewicza.

W budynku dawnego Muftiatu znajduje się obecnie centrum wystawienne nowocześniejszego malarstwa i rzeźby „Arka”. Organizatorzy spotkania uzyskali możliwość przeprowadzenia w auli zaimprovizowanej konferencji naukowej poświęconej pamięci Jakuba Szynkiewicza. Zabrali na niej głos Dżemila Smajkiewicz-Murman, dr hab. Selim Chazbijewicz oraz pracownik naukowy Moskiewskiego Państwowego Muzeum Historycznego, specjalista w

dziedzinie genealogii litewskich i polskich Tatarów, dr Stanisław Dumin.

Przybliżmy kilka danych z życia Jakuba Szynkiewicza, o których mówił występujący. Urodził się 16 kwietnia 1884 roku w tatarskim miasteczku Lachowicze (obecnie na Białorusi). Ukończył realne gimnazjum w Mińsku, po którym kontynuował naukę w Instytucie Politechnicznym w Sankt-Petersburgu. Stamtąd w roku 1910 przeniósł się na wydział języków wschodnich tamtejszego uniwersytetu. Po wybuchu I wojny światowej, będąc studentem 4 roku został powołany do armii i do roku 1917 przebywał na froncie. W latach 1918-1919 razem z innymi polskimi i litewskimi Tatarami uczestniczył w ruchu narodowo-wyzwoleńczym Tatarów krymskich oraz tworzeniu demokratycznego krymskotatarskiego państwa. W roku 1919 powrócił do Polski. Tego samego roku otrzymał zgodę odrodzonego Państwa Polskiego i wyjechał kontynuować przerwana naukę w dziedzinie orientalistyki i filozofii na Uniwersytecie Berlińskim. Po jej zakończeniu uzyskał stopień naukowy doktora filozofii. Przez krótki czas mieszkał jeszcze w Berlinie, pracując jako tłumacz i nauczyciel języków obcych.

Podczas Wszepolskiego Zjazdu Delegatów Gmin Muzułmańskich, który odbył się w Wilnie 29 grudnia 1925 roku został wybrany muftim muzułmanów Rzeczypospolitej Polskiej. Jakub Szynkiewicz był dobrze znany w muzułmańskim świecie. W roku 1926 uczestniczył we Wszechświatowym Kongresie Muzułmanów w Kairze, w roku 1930 odwiedził Egipt, Hidżaz (obecnie terytorium Arabii Saudyjskiej), Syrię i Palestynę. Został przyjęty przez króla Egiptu Fuada I. Tego samego roku odbył hadżdż do Mekki i Medyny. W roku 1932 przebywał w Turcji i powtórnie w Egipcie, zaś w roku 1937 – w Indiach.

Mufti znał dziesięć języków, w tym arabski, turecki i perski. Przetłumaczył na polski wybrane sury Koranu i opublikował je w roku 1935. Pod jego kierownictwem uregulowane zostały prawne relacje wspólnoty muzułmańskiej z Państwem Polskim. 21 kwietnia 1936 roku przyjęto ustawę „O stosunku Państwa do Muzułmańskiego Związku Religijnego w Rzeczypospolitej Pol-

skiej”. Był członkiem Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego, na wileńskim Uniwersytecie Stefana Batorego planował wprowadzenie nauczania języków wschodnich.

25 listopada 1939 roku przyjął obywatelstwo Republiki Litewskiej. Lata II wojny światowej spędził w Wilnie. Podczas niemieckiej okupacji występował w obronie społeczności karaimskiej, wskazując na jej tureckie pochodzenie, a także uratował przed pewną zagładą 200 wileńskich intelektualistów. W roku 1944 wyemigrował z Litwy. Do roku 1957 mieszkał w Kairze, następnie osiedlił się w Stanach Zjednoczonych, gdzie zmarł w roku 1966.

Miłym akcentem konferencji było wykonanie tatarskich pieśni przez Rimę Kazėnienė, pieśniarkę z kowieńskiej wspólnoty oraz folklorystyczny zespół „Ilsu” pod kierownictwem Almiry Trakšėlienė. W końcowej części nastąpiło wydarzenie, które w pewnym stopniu wiązało się z odsłonięciem tablicy upamiętniającej Jakuba Szynkiewicza, którego biografia weszła w skład książki „Tatarzy litewscy w historii i kulturze”. Jej drugie wydanie, poprawione i uzupełnione, ukazało się w roku 2012 w Kownie. W zeszłym roku książka była zgłoszona na międzynarodowy konkurs krymskich Tatarów imienia znamienitego działacza społecznego, pisarza i poety, bojownika za prawa i wolność krymskich Tatarów – Bekira Czoban-zade. W kategorii „publikacje encyklopedyczne” uzyskała nagrodę jego imienia. Autorzy książki: Adas Jakubauskas, Galim Sitdykow i Stanisław Dumin zostali przez komisję konkursową uhonorowani pamiątkowymi medalami i dyplomami. Wręczenie nagród odbyło się 23 maja 2014 roku w Symferopolu w bibliotece im. Gasprinskiego. Niestety, w związku z tragicznymi wydarzeniami na Ukrainie, autorzy z Litwy – Adas Jakubauskas i Galim Sitdykow – nie mogli wjechać na Krym w celu odbioru swoich nagród. Mógł to uczynić Stanisław Dumin, który przywiózł je teraz do Wilna i w obecności uczestników konferencji poświęconej Jakubowi Szynkiewiczowi przekazał współautorom.

*Tłumaczenie z jęz. rosyjskiego:
Musa Czachorowski*

Vincas Krėvė – diplomatas ir humanistas

MAHIRAS GAMZAJEVAS

Cariniu laikotarpiu daugelis išsilavinusių lietuvių dirbo Rusijoje, Vidurinėje Azijoje, Užkaukazėje bei kitose carinės Rusijos vietovėse. Taip garsus lietuvių rašytojas Vincas Krėvė dirbo mokytoju Azerbaidžano sostinėje Baku vietos realinėje mokykloje. Neramiais 1919-20 metais Vincas Krėvė apie pusantų metų buvo Nepriklausomybę paskelbusios Lietuvos respublikos konsulu Azerbaidžane ir vykdė diplomatinę misiją.

Azerbaidžane 1919-20 metais veikė šešiolikos užsienio valstybių atstovybės. Tuo metu daugelis jų išduodavo savo piliečiams pasus ir legalizuodavo įvairius dokumentus. Azerbaidžane gyveno ir dirbo nemažai lietuvių. Taigi jiems padėti legalizuoti jų padėtį bei išvykti į tėvynę buvo Lietuvos konsulo V. Krėvės pareiga. Tačiau jis buvo vienintelis užsienio valstybės pareigūnas, kuris pažeisdamas oficialias instrukcijas, išduodavo fiktyvius kilmės dokumentus žmonėms, kuriems grėsė mirtis arba nepakeliamos kančios bolševikų užimtame Azerbaidžane. Vincas Krėvė tuomet įrodė esąs žmogus, pasirengęs rizikuoti, pasiaukoti dėl kitų žmonių išgelbėjimo.

Nepriklausoma Azerbaidžano valstybė išgyveno tik 23 mėnesius. 1920 m. balandžio 28 d. į Baku įsiveržusi bolševikų armija nuvertė šalies vyriausybę ir parlamentą. Visa valdžia perėjo bolševikų Revoliuciniam komitetui. Kaip ir visur pradėti suimnėti buvę aktyvesni, įvairias pareigas ėję žmonės, tame tarpe ir lietuviai. Reikėjo juos gelbėti.

Vien tik nuo 1920 m. gegužės iki 1921-ųjų birželio Lietuvos konsulas Baku išdavė 687 Lietuvos pasus ir lietuviškos kilmės dokumentus. Iš Azerbaidžane užvirusio bolševikinio pragaro veržėsi daugybė žmonių, tarp kurių buvo ne vien Lietuvos piliečiai. Lietuvos konsulas negalėjo likti kurčias jų pagalbos prašymams, tad netrukus ėmėsi žygių, dėl kurių ir pats galėjo skaudžiai nukentėti. Diplomatas pradėjo išduoti lietuviškos kilmės dokumentus nekaltiems žmonėms, neturintiems nieko bendra su Lietuva, vien tam, kad jie galėtų pasitraukti iš Azerbaidžano į saugesnes vietas. Šie žmonės toli gražu ne visada buvo V. Krėvės draugai ar bendraminčiai.

Išduodamas jiems lietuviškus kilmės dokumentus, V. Krėvė nesigilino nei į tautybę, nei į pažiūras, nei į socialinę padėtį. Jei galėdavo, padėdavo visiems: ar tai būtų šaukimo į bolševikų kariuomenę vengęs jo kolega, Baku realinės mokyklos matemati-

kos mokytojas iš Estijos Alfredas Sipolis, ar aukštas azeras karininkas Ali Alibekovas, ar atsakinga nepriklausomo Azerbaidžano URM pareigūnė Fatima Kijasbekova. Tas pats pasakytina ir apie iš Vilniaus krašto kilusius Lietuvos totorius brolius Olgierdą ir Arslaną (Leoną) Kričinskius, Ismailą Churumovičių, Leilą Sulkevič, Konstantiną Sulkevičių ir apie 20 kitų totorių, 1918-1920 metais dirbusių nepriklausomo Azerbaidžano valdžios struktūrose. Nors daugelis jų dėl žinomų tuometinių geopolitinių priežasčių iki tol bendravo ne su V. Krėve, o su Lenkijos konsulu Azerbaidžane Stefanu Rylskiu, dažnai dalyvaudavo oficialiuose Lenkijos atstovybės renginiuose bei šventiniuose priėmimuose, su bolševikų invazija sulaukę sunkios valandos, jie vis dėlto apsilankė Lietuvos konsulate. Nepaisydamas savo požiūrio į Vilniaus kraštą okupavusią Lenkiją, Lietuvos konsulas ne tik neatstūmė lenkomanų totorių, bet ir ištisė jiems pagalbos ranką. Jei ne šis kilnus V. Krėvės žingsnis, daugelis Lietuvos totorių, dirbusių nepriklausomo Azerbaidžano kūrimo darbus, būtų sulaukę tokio pat arba panašaus likimo kaip jų žymus tautietis generolas, Azerbaidžano kariuomenės štabo vadas Macejus Sulkevičius, 1920-aisiais bolševikų sušaudytas Baku. O štai nepriklausomo Azerbaidžano teisingumo viceministras Olgierdas Kričinskis su V. Krėvės išduotu lietuvišku pasu per Europą sėkmingai pasiekė Lietuvą. Deja, 1941 vasario 15 d. NKVD sučiupo O. Kričinskį Vilniuje ir už jo politinę veiklą Azerbaidžane po metų sušaudė Gorkio kalėjime. V. Krėvė išgelbėjo ir jo jaunesnį brolių – žymų totorių veikėją, nepriklausomo Azerbaidžano vyriausybės kanceliarijos direktorių ir „Vyriausybės žinių“ redaktorių Arslaną (Leoną) Kričinskį. Jis išdavė A. Kričinskiui lietuviškos kilmės dokumentus Oleškevičiaus-Kričinskio pavarde, įtraukė jį į Lietuvos konsulato darbuotojų sąrašą ir 1920 metų birželio 25 dieną sudarė jam sąlygas kartu su kitų bolševikų režimui pavojingų veikėjų grupe, prisidengiant diplomatinio imunitetu, ištrukti iš smurte paskendusio Baku. Apie 15 asmenų grupė buvo sudaryta iš žinomų veikėjų ir jų šeimų narių. Tarp jų buvo ir dar vienas Lietuvos totorius Azerbaidžano URM kanceliarijos vicedirektorius Konstantinas Sulkevičius (jam V. Krėvė išdavė dokumentus Guzmano-Sulkevičiaus pavarde), taip pat lietuvis karo medicinas Jurijus Venckūnas, Podšibiakinas-Banevičius su žmona bei kiti išgelbėtieji. Beje, šioje grupėje buvo ir pats V. Krėvė, ir jo šeimos nariai.

Išitikinęs, jog darbas bolševikiniame Azerbaidžane tampa pavojingas gyvybei, V. Krėvė su šeima 1920 m. birželio pabaigoje iš Baku per Maskvą išvyko į Lietuvą, o konsulo pareigas perleido savo svainiui žinomam baku visuomenės veikėjui odontologui Michailui Markovskui.

Archyviniai dokumentai rodo, kad V. Krėvės vadovaujama Lietuvos piliečių grupė Sovietų Rusijos sostinę pasiekė liepos 2-ąją. Tą pačią dieną grupė kreipėsi į Sovietų Rusijos užsienio reikalų liaudies komisariatą dėl tranzitinės vizos kelionei į Lietuvą.

Liepos 14 dieną Telegramų agentūra ELTA paskelbė, kad „Vincas Krėvė- Mickevičius, žinomas lietuvių rašytojas, buvęs mūsų konsulas Baku mieste, Užkaukazėje, šiandien iš Rygos atvyksta į Kauną, drauge su juo atvyksta traukiniu ir keli jo konsulato personalo nariai“.

Lietuvos konsulas Baku buvo tarsi V. Krėvės kūdikis, rašytojo pastangomis sukurta kūrinys. 1922 m. rugpjūčio 28 d. jis sovietinio Azerbaidžano buvo sunaikintas.

V. Krėvė, tada jau būdamas Kaune, skaudžiai išgyveno su konsulatu susijusius įvykius. Tačiau jis galėjo pasiguosti tuo, kad per visą diplomatinės atstovybės veiklos laikotarpį nuo 1919-ųjų kovo iki 1922-ųjų rugpjūčio Lietuvos konsulas Azerbaidžane atliko milžinišką ir svarbų darbą, visų pirma susijusį su Lietuvos piliečių teisių apsauga ir jų kelionėmis į Tėvynę. Tokia konsulato veikla per minėtą laikotarpį suteikė Lietuvos valstybės globą tūkstančiams žmonių. Didžioji jų dalis buvo evakuota į Lietuvą ir kitas saugias vietas. Žmonių likimai buvo apsaugoti nuo bolševikų kulku, represijų, areštų bei kankinimų.

Bolševikams užgrobęs Azerbaidžaną, vien nuo 1920-ųjų gegužės iki 1921-ųjų birželio Lietuvos konsulas Baku išdavė 687 Lietuvos pasus ir lietuviškos kilmės dokumentus. Per tą laiką į Lietuvą išvyko apie 400 žmonių. Tuo metu Azerbaidžano SSR teritorijoje dar buvo likę 607 Lietuvos piliečiai, iš kurių 200 tuomet ruošėsi kelionei į Lietuvą. Tokie skaičiai pateikiami 1921 m. birželio 24 dienos konsulato notoje Nr. 297, kurioje atsakoma į Azerbaidžano SSR Užsienio reikalų liaudies komisariato prašymą pranešti, kiek Lietuvos piliečių gyvena respublikos teritorijoje.

Nėra abejonių, kad visų šių išgelbėtųjų žmonių likimai yra gražiausi konsulo V. Krėvės veiklos vainiko žiedai...

**„Lietuvos žinios“ 2014 07 25
(Spausdiname sutrumpintai)**

55 metų darbo stažas įvertintas Auksiniu ažuolo lapu

SIMONAS SKUTULAS

Daugelį metų Šilutės urėdu buvęs Stepas Bairašauskas penktadienį minėjo savo 75 metų sukaktį. Už 55 metų darbo stažą Lietuvos valstybinių miškų sistemoje jis apdovanotas itin garbingu Auksinio ažuolo lapo apdovanojimu. Pasveikinti jubilieato susirinko gausus būrys svečių: Šilutės rajono politikai, kolegos iš Lietuvos urėdijų, švietimo įstaigų atstovai, kiti ilgamečio urėdo kolegos, draugai.

Gausūs sveikinimai

Už asmeninį indėlį stiprinant Lietuvos valstybinių miškų sistemą S. Bairašauskui Auksinio ažuolo lapo apdovanojimą įteikė Generalinės miškų urėdijos prie Aplinkos ministerijos vyriausiasis patarėjas Andrius Vancevičius. Apdovanojimas S. Bairašauskui skirtas laikinai Generalinio miškų urėdo pareigas ėjusio Benjamino Sakalausko teikimu.

„Nors jūs gimėte Alytaus rajone, bet visą savo gyvenimą paskyrėte Šilutės kraštui. Mes lenkiame galvą prieš tai, kad jūs įdėjote tiek pastangų ir darbo šio krašto puoselėjimui bei jo interesų gynimui. Jūsų darbai neliko pamiršti, apie tai liudija gausiai jums teikti apdovanojimai. Didžiausi linkėjimai jums nuo daugiametčio generalinio miškų urėdo Benjamino Sakalausko, dabartinio generalinio miškų urėdo Gintaro Visalgos ir nuo manęs asmeniškai. Man teko didelė garbė dirbti su jumis“, – įteikdamas garbingą apdovanojimą kalbėjo A. Vancevičius.

Didelio Šilutės miškų urėdijos kolektyvo vardu S. Bairašauską pasveikino dabartinis urėdas Vaidas Bendaravičius, palinkėjęs savo pirmtakui geros sveikatos, energijos, džiaugsmo ir laimės.

S. Bairašauskas padėkojo visiems į jo jubiliejaus minėjimą atvykusiems svečiams: „55 darbo Lietuvos valstybinių miškų sistemoje metai pralėkė nejuociom. Iš jų – 52-eji – Šilutėje. Sutikau daug gerų žmonių, bendradarbių, kurių pagalba buvo labai reikalinga, už ją nuoširdžiai dėkoju. Pagal seną liaudies patarlę kiekvienam žmogui reikia pasodinti medį, pastatyti namą ir užauginti sūnų. Visus šiuos darbus įvykdžiau, o medį pasodinau Šilutės miškų urėdijos kieme“.

Šilutėje – 52 metus

S. Bairašauskas yra kilęs iš Adomonių kaimo, Alytaus r. Jis – Lietuvos miškininkų sąjungos, Lietuvos medžiotojų draugijos narys. Su žmona Diana užaugino du-

Auksinio ažuolo lapo apdovanojimą S. Bairašauskui įteikė Generalinės miškų urėdijos prie Aplinkos ministerijos vyriausiasis patarėjas Andrius Vancevičius

Buvusio urėdo garbei Šilutės miškų urėdijos kieme žaliuos iš gilės išaugintas ažuoliukas

krą Elvyrą ir sūnų Simą. Lietuvos žemės ūkio universitete baigė miškininkystės fakultetą. 1959 m. pradėjo dirbti girininko pavaduotoju Šakių miškų urėdijai priklausiančioje Lekėčių girininkijoje. Į Šilutės kraštą S. Bairašauskas atvyko 1962 m. Per tą laiką jis ėjo girininko, Šilutės miškų pramonės vyr. inžinieriaus, urėdo pareigas. Šiuo metu S. Bairašauskas yra Šilutės miškų urėdijos atstovas spaudai.

Vadovaudamas Šilutės miškų urėdijai, S. Bairašauskas už iniciatyvią veiklą bei nuveiktus darbus ne kartą pelnė įvairiausių apdovanojimų. 2004 m. vasario 16 d. apdovanotas Lietuvos Respublikos ordinu „Už nuopelnus Lietuvai“, tais pačiais metais už sėkmingą bendradarbiavimą su policija, kovojant su pažeidėjais, apdovanotas Policijos departamento ženklu „Už paramą policijai“, 2009 m. Generalinė miškų urėdija skyrė apdovanojimą „Už nuopelnus Lietuvos valstybiniams miškams“. 2013 m. aplinkos ministro įsakymu S. Bairašauskui suteiktas aukščiausio laipsnio aplinkosaugininko ženklas. Tais pat metais už Lietuvos miškų puoselėjimą ir saugojimą jam įteiktas Japonijos ambasados ir Mikalojaus Konstantino Čiurlionio fondo įsteigtas apdovanojimas – „Lietuvos šviesuoliui 2013“.

Užtraukė dainą

Žaliųjų judėjimo aktyvistai ir Kintų gyventojai S. Bairašauskui dėkingi už tvirtą pilietinę poziciją, nepritarus naftos verslui Pamaryje bei žemės ir miškų privatizavimui Nemuno deltos regioniniame parke.

„Vietoje ir akmuo apželia. Dirbant vienoje vietoje atsiranda draugų ir bendradarbių, kurie kartais ir padeda, ir pakenkia. Tą reikia suprasti ir juos atsirinkti. Kalbėdamas apie Šilutę, galiu pasakyti, kad teko dirbti gerame kolektyve, būti dalimi komandos ir pačiam ją formuoti. Vieni prie jos prisijungia, kiti laikui bėgant ją palieka. Bet tik su gera komanda pavyko nuveikti daug darbų“, – įspūdiškai po sveikinimų ceremonijos dalijosi S. Bairašauskas.

Po iškilmingos apdovanojimo bei susirinkusių svečių sveikinimo ceremonijos renginio dalyviai išėjo į kiemą apžiūrėti S. Bairašausko Šilutės miškų urėdijos kieme pasodinto ažuoliuko. Jis per kelerius metus išaugintas iš gilės.

Garbingo jubiliejaus proga susirinkę svečiai Stepo Bairašausko garbei užtraukė lietuvių liaudies dainą „Žemėj Lietuvos ažuolai žaliuos“ ir įsiamžino bendroje nuotraukoje.

Ado Jakubausko poezijos knyga pristatyta Lvove

Š. m. rugsėjo 13 d. Lvovo V. Stefaniko vardo bibliotekoje įvyko Ado Jakubausko kūrybos vakaras, kurio metu jis pristatė poemą „Keismant daina“ iš šiemet pasaulį išvydusios poezijos rinktinės «Аккорды фуги Бытия» (Būties fugos akordai) bei visą pluoštą naujų eilėraščių. Tai pirmasis minėtos Ado Jakubausko poezijos rinktinės pristatymas užsienyje.

Keturiasdešimt Totorių kaime atidaryti bendruomenės namai

(Atkelta iš 1-o psl.)

kas doc. dr. Adas Jakubauskas, prof. habil. dr. Tamara Bairašauskaitė, Tautinių bendrijų tarybos pirmininkė doc. dr. Galina Miškinienė, Rusijos valstybinio istorijos muziejaus vyr. mokslinis bendradarbis dr. Stanislavas Duminas, poetas, profesorius Selimas Chazbijevičius, Džemilia Smaikėvič-Murman, Aleksandras Skibnevskis iš Lenkijos, Vilniaus rajono savivaldybės ir Pagirių seniūnijos darbuotojai, Kauno, Alytaus, Nemėžio, Klaipėdos totorių bendruomenių atstovai.

Į naująjį statinį pirmieji su malda įžengė muftijus Romas Jakubauskas ir vietos mečetės imamas Ramazanas Krinickis.

Iškilmingos renginio dalies metu R. Valiulinas įteikė Keturiasdešimties Totorių kaimo bendruomenės pirmininkei Fatimai Buinovskai Padėkos laišką nuo Tatarstano Respublikos prezidento Rustamo Minichanovo. Jame dėkojama už didelį indėlį, vystant totorių liaudies dvasines – dorovines ir kultūrinės tradicijas, stiprinant tarpnacionalinę draugystę ir bendradarbiavimą tarp tautų.

Renginį užbaigė koncertas, kuriame dalyvavo Tatarstano nusipelnę artistai Arturas Mingazovas ir Maratas Galimovas, dainininkė Katažina Nemycko, lietuvių ir lenkų saviveiklos kolektyvų atstovai.

Fotografijų autorius Vladimir Caralunga-Morar „LT“ informacija

Nemėžyje įvyko Kurban Bairam šventė

Š. m. spalio 4 d. Nemėžyje įvyko Kurban Bairam šventė. Į renginį buvo pakviesti visų Lietuvos totorių bendruomenių atstovai, ypatingai tie, kurių bendruomenėse nėra mečečių, todėl jame dalyvavo ne tik Nemėžyje, bet ir Vilniuje, Keturiasdešimt totorių kaime, Klaipėdoje, Panevėžyje, Visagine gyvenantys totoriai ir kitų tautybių musulmonai. 8 val. Nemėžio mečetėje įvyko šventinis namazas, į kurį susirinko vietos gyventojai, o 10 val. pakartotinai šventinė malda buvo pravesta į mečetę atvykusiems svečiams. Po to 12 val. Nemėžio šv. Rapolo Kalinausko gimnazijoje įvyko konferencija „Islamas Lietuvoje. Žmogus ir religija“. Susirinkusius pasveikino Turkijos Respublikos nepaprastoji ir įgaliotoji ambasadorė Lietuvoje J.E. Aydan Yamancan, Kultūros ministerijos viceministrė Agneta Lobačevskytė, Susisiekiimo viceministras Vladislav Kondratovič, Vilniaus rajono savivaldybės mero pavaduotojas Gabriel Jan Mincevič, Nemėžio šv. Rapolo Kalinausko gimnazijos direktorius, Vilniaus miesto savivaldybės tarybos narys Zbigniew Maciejewski, Nemėžio seniūnas Vlodziemiej Sipiovič, Klaipėdos totorių bendrijos „Nur“ pirmininkas Ilfir Gibadulin ir kt. Šventinį renginį gimnazijos aktų salėje atidarė imamas Abdullah Belge, perskaitydamas keletą ištraukų iš Šv. Korano. Konferencijos metu išklausti šie pranešimai: „Pasninko Ramadan mėnesį pabaiga“, kurį perskaitė Islamo kultūros ir švietimo centro direktorius, Nemėžio mečetės imamas Aleksandras Bėganskas, „Kurban Bairamo – Aukojimo šventės prasmė“ – Keturiasdešimt Totorių kaimo imamas Ramazanas Krinickis, „Islamiškoji kultūra Turkijoje“ – Turkijos Respublikos ambasados Lietuvoje patarėjas religijos klausimais, ponas Ibrahim Ceihan, „Lietuvos totorių rankraštinė tradicija“ – Tautinių bendrijų tarybos pirmininkė doc. dr. Galina Miškinienė. Renginį papuošė meninė dalis, kurioje pasirodė kolektyvas „Ilsu“, Lietuvos totorių jaunimo grupė, Klaipėdos totorių kolektyvas „Leisan“, Visagino totorių bendruomenės kolektyvas, Vilniaus senjorų grupė vadovaujama Aleksandro Melecho. Apie renginį išsamų straipsnį skaitykite kitame laikraščio „Lietuvos totoriai“ numeryje.

„LT“ informacija

Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo papročiai (XX a. vidurys – XXI a. pradžia)¹

RASA RAČIŪNAITĖ-PAUŽUOLIENĖ, AUŠRA LUKAUSKAITĖ

Straipsnio objektas – Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo papročiai XX a. vid. – XXI a. pr. Darbo tikslas – ištirti Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo papročius ir nustatyti veiksnius, turėjusius įtakos jų pokyčiams. Metodai: istorinis lyginamasis, etnografinių duomenų analizė, aprašomasis. Straipsnyje analizuojama Lietuvos totorių mirties samprata, marinimo ir šarvojimo papročiai bei jų struktūra, taip pat gvildinama lietuvių kultūros įtaka Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo papročiams. Viena vertus, Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo papročiai neatsiejami nuo musulmoniškų tradicijų, kita vertus, dabartiniais laikais jie yra įgavę naujas, tik Lietuvos totoriams būdingas formas. Lietuvos totorių manymu, reguliarus maldų atlikimas ir Korano skaitymas, neturtingųjų šelpimas, pasninkavimas ramadano mėnesį, išmintingų žmonių gerbimas, piligrimystė į Meką užtikrina laimingą pomirtinį gyvenimą rojuje. Religinas totorius mirtį suvokia kaip natūralų reiškinį, kaip perėjimą į kitą lygį, o gyvenimą žemėje sieja su pasiruošimu geresniajai egzistencijos būsenai. Unikalus Lietuvos totorių šarvojimo paprotys – dėti popieriaus ritinėlių su maldų tekstu po mirusiojo drobe. XX a. pradžioje Lietuvos totoriai mirusiuosius šarvojo įvyniotus savane (drobėje). Dabartiniais laikais, paveikti vietinės kultūros, vis dažniau jie mirusiuosius aprenkia naujais drabužiais. Tyrimas atskleidė, kad XXI a. pr. urbanizacijos, globalizacijos bei asimiliacijos procesai pamažu keičia senąsias Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo tradicijas.

Įvadas

Lietuvos totorių kultūrinis ir religinis paveldas, etninis išskirtinumas nulėmė šios etninės grupės šeimos papročių unikalumą. Marinimo, šarvojimo ir laidotuvių papročių ypatybės išsiskiria iš kitų totorių gyvenimo ciklo papročių. 600 metų gyvendama Lietuvoje Lietuvos totorių diaspora buvo veikiamą įvairių išorinių bei vidinių procesų, kurie keitė bei formavo laidotuvių papročių apeigas. Taigi šio darbo objektu pasirinkome totorių, gyvenančių dabartinėje Lietuvos teritorijoje, marinimo ir šarvojimo papročius bei jų pokyčius XX a. vid. – XXI a. pr.

Lietuvoje gyvenantys totoriai yra išeivių iš Aukso Ordos, Kazanės ir Krymo chanatų palikuonys. Iki šiol nėra vieningos nuomonės dėl tikslios datos, kada totoriai naujakuriai įsikūrė Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Tačiau visuotinai sutariama, jog XIV–XVIII a. laikytini totorių diasporos susiformavimo laikais šiandieninėse Lietuvos, Baltarusijos ir Lenkijos teritorijose. „1396–1397 m. laikotarpiu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) žemėje kunigaikščio Vytauto apgyvendinti totoriai išlaikė savo tikyba, kurios kertinis akmuo: La ilaha il-lallahu Muhammadu rasulullah: (Nėra kito dievo tik vienas Dievas, o Muhamedas yra Jo pranašas). Karingi totoriai saugojo pilis ir valstybines sienas, todėl jų gyvenvietės atsirado aplink Vilnių, Trakus, Žemaitijos pasienyje, šalia Punios, Gardino, Naugarduko.“² Deja, gana anksti (XVI a.), „Lietuvos totoriai prarado gimtąją kalbą, kuri priklausė tiurkų kipčiakų kalbų grupei. XVI a. pab. dauguma totorių kalbėjo baltarusiškai, o elitas išmoko lenkų kalbą. Tikybos ir švietimo poreikiams totoriai sukūrė savitą religinę raštiją – arabų rašmenimis rašytas knygas. Jas sudaro tekstų

fragmentai, rašyti tiurkų ir arabų kalbomis, taip pat tekstai, vertimai ir komentarai baltarusių bei lenkų kalbomis“.³

XX a. vid. – XXI a. pr. Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo papročiai iki šiol nebuvo tyrinėti, taigi pasirinkto laikotarpio papročiai šiame straipsnyje aptariami pirmą kartą. *Darbo tikslas* – ištirti Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo papročius ir nustatyti veiksnius, turėjusius įtakos jų pokyčiams. Tikslui pasiekti keliami *uždaviniai*: 1) išanalizuoti islamo religinių nuostatų įtaką totorių marinimo ir šarvojimo papročiams; nustatyti Lietuvos totorių mirties sampratą; 2) ištirti Lietuvos totorių sarginimo ir marinimo papročius bei jų struktūrą; 3) apžvelgti lietuvių kultūros įtaką Lietuvos totorių minėtiems papročiams.

Darbe naudoti *metodai* – istorinis-lyginamasis, aprašomasis, etnografinių duomenų analizė, taip pat *lauko tyrimo metodai* – interviu, pokalbis, anketavimas. Etnografinė medžiaga buvo renkama struktūruoto interviu būdu, apklausiant gerai informuotus pateikėjus naudotas išsamus interviu. Dalis informacijos buvo gauta elektroniniu būdu arba tikslinama telefonu.

Lauko tyrimų charakteristika

2011 m. buvo atliktas empirinis tyrimas pagal etnografinį klausimyną „Totorių laidotuvių papročiai“. Tyrimo metu apklausta 20 žmonių, kurių daugumą sudarė gyvenantys Vilniuje ir jo rajone (13), Kaune (5), po vieną pateikėją apklausta Visagine ir Raižių kaime (Alytaus r.). Tyrime dalyvavo įvairaus amžiaus respondentai, gimę nuo 1928 m. iki 1973 m., pagal lytį – 12 vyrų ir 8 moterys. Pateikėjų daugumą sudarė musulmonai, apklaustas ir katalikas, gimęs mišrioje totorės ir lietuvių šeimoje.

Pagal socialinę padėtį daugiau nei pusė apklaustųjų (11) turėjo aukštąjį išsilavinimą, 6 buvo baigę spec. vidurinę, 2 – vidurinę, 1 – pradinę mokyklą. Iš tyrimo išaiškėjo, kad pusės pateikėjų (10) gimtoji kalba – lietuvių, 5 – rusų, 4 – lenkų ir 1 – totorių. Klausimyne buvo pateikta 30 klausimų, kuriais norėta išsiaiškinti Lietuvos totorių mirties sampratą, laidotuvių struktūrą ir apeigas, jų kaitą XX a. vid. – XXI a. pr., taip pat siekta nustatyti vietinės kultūros įtaką totorių laidotuvių papročiams.

Už pagalbą atliekant tyrimą nuoširdžiai dėkojame Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkui Adui Jakubauskui, Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro vadovui muftijui Romui Jakubauskui, konsultavusiems ir padėjusiems surasti kelias dešimtis Lietuvos totorių, taip pat visiems pateikėjams, sutikusiems pasidalyti žiniomis ir laidotuvių fotografijomis.

Ankstesnių tyrimų apžvalga. Nors Lietuvos totoriai nuo seno domino visuomenę, apie totorių laidotuvių papročius rašyta menkai. Iki šiol nebuvo analizuoti XX a. vid. – XXI a. pr. Lietuvos totorių marinimo ir šarvojimo papročiai bei lietuvių ir totorių laidotuvių papročių sąsajos.

Vienas iškiliausių Lietuvos totorių istorijos ir papročių tyrinėtojų Stanislovas Kričinskis monografijoje „Lietuvos totoriai“⁴ kuri pirmiausia buvo išleista lenkų kalba Varšuvoje 1938 m., analizavo svarbiausius istorinius Lietuvos totorių gyvenimo įvykius, aprašė jų papročius, verslus, materialinę kultūrą, supažindino su islamo tikėjimu, raštija, kalba ir tautosaka. XVIII a. – XX a. pr. Lietuvos totorių papročiams autorius paskyrė visą skyrių, kuriame detaliai aptarė gimimo, vardo suteikimo, sužadėtuvių, brolystės, laidojimo, mirusiųjų kulto papročius. Netgi praėjus vos ne šimtui metų po knygos publikacijos, ji vis dar

išlieka vienu išsamiausių veikalų apie to meto Lietuvos totorių laidotuvių papročius, kurių pėdsakų aptinkama ir dabartiniiais laikais.

Kitas svarbus šaltinis senajai Lietuvos totorių kultūrai ir papročiams pažinti yra Galinos Miškinienės parengtas leidinys „Ivano Luckevičiaus kitabas – Lietuvos totorių kultūros paminklas“⁵, laikomas LDK musulmonų enciklopedija. Rankraščio tekstai atspindi išmintį, kuria Lietuvos totorių bendruomenė vadovavosi ne tik religiniame, bet ir kasdieniame gyvenime. Tekstuose yra duomenų apie musulmonų apeigas ir tradicijas: aprašomi to meto laidojimo papročiai, todėl minėtas veikalas yra svarbus šaltinis LDK totorių laidotuvių papročiams pažinti. Ivano Luckevičiaus kitabas⁶ yra vienas seniausių Lietuvos totorių rankraščių, datuojamas XVIII a. pirmąja puse.

Tema aktuali ir istorikės Tamaros Bairašauskaitės monografija „Lietuvos totoriai XIX amžiuje“⁷, kurioje detalai aptarta pasirinkto laikotarpio Lietuvos totorių istorija. Ypač svarbus skyrius apie Lietuvos totorių konfesiją, padedantis geriau pažinti istorinį šiuolaikinės Lietuvos totorių religinės bendruomenės kontekstą. Egdūno Račiaus straipsnis apie Lietuvos musulmonų religinę bendruomenę, paskelbtas leidinyje „Religinės bendruomenės“⁸, taip pat supažindina su musulmonų religijos istorija, tikėjimo ir kultūros ypatumais, Lietuvos totorių tikėjimo ypatybėmis. Svarbūs ir Natalijos Kasatkinos bei Tado Leončiko tyrimai, susiję su šiuolaikinės Lietuvos totorių etninės grupės adaptacija.⁹

Tarp mokslo populiarinimo darbų apie Lietuvos totorių laidotuves paminėtinas Domo Dedino ir Pavelo Rogovičiaus straipsnis „Totorių ir turkų papročiai“¹⁰. Jame pakartojami S. Kričiūnskio monografijoje aprašyti XVIII a. – XX a. pr. Lietuvos totorių laidotuvių papročiai, bet nepateikiama naujų faktų, todėl minėtas šaltinis vertintinas tik kaip pažintinis mokslo populiarinimo darbas.

Aktualūs ir etnologų darbai apie lietuvių laidotuvių papročius. Be abejo, lietuvių laidojimo tradicijos darė įtaką ir Lietuvos totorių laidotuvių papročiams. Lietuvių laidotuvių papročiai tyrinėti įvairiais aspektais, pasitelkus archeologinę, istorinę, etnografinę, tautosakinę medžiagą.¹¹ Mūsų tyrinėjamo laikotarpio mirties etikos problemą yra aptarusi Regina Merkienė¹², laidojimo apeigų moralinę dimensiją nagrinėjo Saulius Kasmauskas,¹³ į lietuvių katalikų laidotuvių papročių pokyčius XX–XXI a. sandūroje gilinosi Rimutė

Garnevičiūtė.¹⁴

Mirties ir pomirtinio pasaulio samprata Lietuvos totorių pasaulėžiūroje

Šešis šimtus metų gyvendami krašte, kuriame visuomet sudarė tautinę mažumą, Lietuvos totoriai dėl praktikuojamos islamo religijos ir su ja susijusios kultūros sugebėjo išlaikyti etninį savitumą. „Būtent savitas, vietos islamo variantas yra tas Lietuvos totorių kultūros elementas, kuris per ilgus amžius padėjo jiems išvengti asimiliacijos“¹⁵. Norint pažinti totorių pasaulėžiūrą, gyvenimo būdą, vertybes ir papročius būtina susipažinti su tikėjimo doktrina. Totorių moralinės nuostatos ir papročiai tiesiogiai susiję su šventąja knyga Koranu. Lietuvos totoriai, kaip ir kiti musulmonai, Koraną laiko pirminiu šaltiniu atsakymams į visus gyvenime iškilančius klausimus. Dauguma Lietuvos totorių išpažįsta sunitų apeigų Abu Hanifos¹⁶ pakraipos islamo tikėjimą. Vis dėlto mirties samprata islame yra universali, nepriklausanti nuo islamo praktikavimo mokyklos.

Žymus islamo religijos žinovas Muhammedas Fethullahas Gülen, remdamasis islamo mokymu, atsakė į klausimą, kas yra mirtis: „Kūnas yra dvasios, kuri jį visiškai valdo ir kontroliuoja, įrankis. Kai ateina paskirta jo valanda, liga ar kūno funkcijų sutrikimas yra lyg kvietimas pas Mirties angelą, kuris islame žinomas kaip arkangelas Azrailas. Dievas, akivaizdu, yra tas, kuris sukelia žmonių mirtį. Tačiau kad apsaugotų žmones nuo skundimosi Juo artinantis mirčiai, – nariu tik tuomet, kai jis nuoširdžiai išpažįsta Vienatinio Dievo egzistavimą. Islame „gyvenimo tikslas yra garbinti Allahą. [...] Pagal islamą šis pasaulietiškas gyvenimas yra tik trumpas etapas. [...] Pasibaigus mirties stadijai, ateina Teismo Diena. Tą dieną Allahas apdovanoja arba baudžia žmones pagal jų darbus pirmajame gyvenime“²⁰.

Lietuvos totoriai tiki, kad kiekvieno žmogaus gyvenimas yra nulemtas iš anksto ir tik vienas Dievas žino, kada ateis laikas palikti šį pasaulį. Mirties neįmanoma nei uždelsti, nei paankstinti. Materialus pasaulis nėra egzistencijos pabaiga – jis yra amžinojo gyvenimo dalis. Anot totorių, gyvenimas po fizinės mirties tęsiasi, nes žmogus yra siela, o ji – amžina. Šiuo aspektu totorių mirties samprata visiškai nesiskiria nuo krikščioniškos pasaulėžiūros. Tikima, kad gyvenimo pabaigoje Aukščiausiasis atlygins už visas kančias ir vargus, patirtus šiame pasaulyje, be-sistengiant būti kuo geresniu žmogumi. Atlygis – amžinasis gyvenimas rojuje, kur nėra nei ligų, nei skausmo, nei liūdesio,

nei mirties. Visas žmogaus gyvenimas – pasiruošimas kitam etapui. Remiantis tradicine totorių pasaulėžiūra, po mirties prasideda „pereinamasis laikotarpis“, kurio metu siela būna kape iki Paskutiniojo Teismo dienos. Šis laikotarpis Lietuvos totorių vadinamas *barzach*.²¹ Anot pateikėjo R. Jakubausko, gyvenimo pabaigoje „sielai bus suteiktas naujas kūnas, kuris ir stos prieš Kūrėją. Tuomet viskas priklausos nuo to, kaip žmogus elgėsi šiame pasaulyje – [jam] bus skirta arba į rojų, arba į pragarą, nes kito varianto nėra“²².

„Ivano Luckevičiaus kitabe“ aprašomi tie totoriai musulmonai, kurie yra verti rojaus palaimos. Kitabe minima, jog į rojų pakliūs tik išrinktieji – pamaldūs ir dori žmonės, tikintys musulmonai: „... tie, kurie nuolankiai atlieka namazą.“²³ <...> Tie, kurie linksmybėms laiko veltui nešvaisto. <...> Ir tie, kurie zakiatą²⁴ [ir] dešimtinę moka. <...> Ir tie, kurie saugosi paleistuvystės. <...> Tokie žmonės griežtai vykdo Dievo įsakymus. <...> Ir tie, kurie visame kame yra emanet²⁵ ir jeigu kam nors ką nors pažadėjo, tai savo žodį ištesėjo“²⁶.

Lietuvos totorių manymu, reguliarus maldų atlikimas ir Korano skaitymas, neturtingųjų šelpimas, pasninkavimas ramadano mėnesį, išmintingų žmonių gerbimas ir kitas musulmonui prideramas elgesys užtikrina laimingą pomirtinį gyvenimą rojuje. „Ivano Luckevičiaus kitabe“ pabrėžiama, kad „kiekvienam musulmonui reikia mokytis, rasti būdą, kaip įgyti teisingą musulmonų tikėjimą. Mokykis pats, mokyk žmoną ir [savo] vaikus musulmonų tikėjimo“²⁷. Taigi kitabo išmintis ragino totorius mokytis, kad sugebėtų panaudoti proto galias pažinti tikėjimą, tai esą užtikrina Dievo malonę.

Totoriai tiki, kad visų mirusiųjų sielos laukia, kol Dievas jas pasiims, tačiau tiksliai pasakyti vietos negali – „kažkur ten žemėje“²⁸. Teigiama, kad sielos neklajoja, nors yra sąmoningos, t.y. jaučia ir laukia. Totoriams viena yra aišku – sielos negali apsėsti žmonių, persikūnyti ar kaip kitaip kontaktuoti su gyvųjų pasauliu. Yra tam tikra nematoma riba, kuri skiria gyvųjų ir mirusiųjų pasaulius. Nei žmogus, nei siela šios ribos negali peržengti. Lietuvos totoriai mirtį sieja su Mirties angelu: „Kai baigsis musulmonui [skirtas] amžius ir [ateis laikas,] kai reikės palikti šį pasaulį, tai pas jį ateis Azrailas su mielais [ir] gerais angelais. Salamą jam ištars ir jam pasakys: <...> Skaisčioji siela, tu buvai ir esi palaiminta Dievo, pagal tavo Dievo įsakymą tu atlikai Jo nurodymus. <...> Grįžk [ten], iš kur atėjai. Keliuk pas Viešpatį savo Dievą ir įgauk savo tikrąjį pavidalą.

<...> Patarnavai Dievui, o dabar keliauk į rojų ir [būk] prabangoje per amžių amžius. Tame pasmerktame pasaulyje tau nėra nei gėrybių, nei rūpesčių. [Visa] tai išgirdusi ir pamačiusi siela džiaugdamasi paliks kūną ir tvyros virš jo“.²⁹

Korane nurodoma, kad angelai atlieka įvairias užduotis. „Kiekvieną žmogų lydi du „raštininkai“. Tai du angelai, užrašantys visus savo „globotinių“ gerus ir blogus poelgius. Mirties angelas mirštančiojo sielą atskiria nuo kūno. Angelas Izraėlas paskutinio teismo dieną pučia ragą. Daugybė angelų garbina Allahą. Angelas Gabrielius (Džibrilas) Allahą liepimu perduoda Dievo žodį pasiuntiniams, kurie jį turi paskelbti žmonėms“.³⁰

Rojaus ir pragaro koncepcija užima išskirtinę vietą islamiškoje pasaulėžiūroje. Žmogaus būtis amžina, o gyvenimas žemėje laikinas. „Islamams moko, kad gyvenimas nesibaigia mirtimi. Kiekvienas žmogus prisikėlimo dieną bus prikeltas naujam gyvenimui. Toks pomirtinis gyvenimas daug kuo panašus į žemiškąjį, tik jame nebus išbandymų ir išmėginimų. Pomirtiniame gyvenime, kuris truks amžinai, laukia atpildas arba bausmė už žemiškajame gyvenime padarytus poelgius“.³¹

Korane daug kalbama apie artėjančią pasaulio pabaigą ir paskutinio teismo dieną: „Vieną dieną, kurią žino tik Allahas, visa jo kūrinija bus sunaikinta. Tada Allahas sukurs naują kūrinį, mirusieji prisikels ir stos prieš Allahą teismą. Jie atsineš savo gerų ir blogų poelgių sąrašą, kuriame niekas nebus pakeista. [...] Tie, kuriuos Allahas apdovanos, keliaus į rojų, o nubaustieji – į pragarą“.³²

Rojus islame suvokiamas kaip Dievo palaimintųjų vieta, į kurią pateks tik išrinktieji, pavyzdingu elgesiu žemėje pasizymėję žmonės. Nedorėliai, kurie nepakluso dieviškiesiems įstatymams, keliaus į pragarą – pasmerktųjų vietą. „Pragaras – tai bausmės vieta, į kurią žmonės patenka už blogą elgesį ir tikėjimo atsižadėjimą. [...] Korane pragaras vaizduojamas kaip ugnis, kurioje kančios prasideda kaskart iš naujo. Viltis, kad Dievas galų gale atleis ir tiems, kurie atlieka bausmę pragare, musulmonams atrodo negirdėtas įžūlumas. Todėl savo maldose musulmonai daugybę kartų prašo Allahą apsaugoti nuo pragaro bausmės“.³³

Taigi gyvenimas žemėje musulmonui yra išbandymas, nuo kurio rezultatų priklauso tolesnis sielos likimas. Islamo tikėjime mirtis suvokiama kaip sielos grįžimas pas Dievą Kūrėją, todėl mirties neišvengiamybės ir pomirtinio gyvenimo nuojauta musulmoną lydi kiekviename žemiškojo gyvenimo žingsnyje. Musul-

monas kiekvieną akimirką žemėje stengiasi gyventi vadovaudamasis šventosios knygos, Korano, mokymais. Korane teigiama, kad po fizinės mirties velionio siela lauks Paskutinio Teismo dienos. Musulmonas suvokia, kad tik nuo jo gerų ir blogų darbų santykio priklausys, kur jo siela praleis amžinąjį gyvenimą: palaimos kupiname rojuje ar kančios bei skausmo vietoje – pragare.

Taigi Lietuvos totoriai, kaip ir senoji lietuvių pasaulėžiūra, mirtį tapatina su Aukščiausiojo paskirtos valios baigtimi. Laimingą pomirtinį pasaulį musulmonui užtikrina tinkamai atliekamos pagrindinės islamo religijos ritualo formos: garbinimas (arba malda), išmaldos davimas, pasninkavimas (Ramadano mėnesį) ir piligrimystė į Meką.

Mirties ženklai. Lietuvos totoriai, ilgai gyvenę lietuvių istorinėse žemėse, perėmė ne vieną lietuvių pasaulėžiūrai būdingą tradicinį elementą, neretai prieštaraujantį totorių praktikuojamam islamo tikėjimui. Nors religija totoriui aiškiai nurodo, kad tik Dievas žino, kada ateis mirties valanda, ir jokių artėjančios mirties pranašų negali būti, vis dėlto asimiliacijos procesai paliko tam tikrą žymę totorių gyvenime. Totoriai, panašiai kaip ir lietuviai, kasdiniuose reiškiniuose, aplinkos ženkluose, sapnuose pradėjo išvelgti netolimą mirtį įspėjančius ženklus. Dabar labiausiai tarp totorių paplitę mirtį pranašaujantys ženklai – kaukiantis šuo ir pranašingi sapnai.³⁴ Pastebėta, kad pranašingus ženklus totoriai įžiūri ir gyvenamosios aplinkos reiškiniuose – taip pat, kaip ir lietuviai. Likimo ženklai, įspėjantys artinantis mirtį, yra ir neįprasti žmogaus gyvenamosios aplinkos reiškiniai, sapnai apie seniai mirusius giminaičius ar traukiamą dantį.³⁵

Kita pateikėjų grupė tokius „ženklus“ laiko nesąmoningais, neracionaliais žmogaus išgalvojimais, neturinčiais nieko bendra su pranašingais mirties ženklais. Kitaip tariant, tikintys totoriai teigia, kad toks prietaringumas gimsta iš žmonių tamsumo. Islamo religiją praktikuojančio totoriaus pozicija šiuo klausimu yra aiški: „Čia nuo žmogaus psichologijos priklauso. Čia nėra taip, kad kažkas kažką nulemtų“.³⁶ Taigi religingas totorius mirtį suvokia kaip natūralų reiškinį, kaip perėjimą į kitą būties lygį, o gyvenimą žemėje sieja su pasirošimu geresniajai egzistencijos būsenai. Todėl tikintis totorius musulmonas neskiria daug dėmesio kaukiantiems šunims, pranašiškiems sapnams, nes juos suvokia kaip nereikšmingus reiškinius. Pastebėta šių dienų tendencija – kuo paviršutiniškesnis žmogaus religingumas, tuo didesnis jo prietaringumas.

Ligonio slaugymas, lankymas ir marinimas

Lietuvos totoriai, gyvendami gana uždarose kompaktiškose bendruomenėse, ilgai išlaikė stiprius tarpusavio giminystės ryšius, todėl ištikus nelaimėi pirmieji į pagalbą visada atskubėdavo giminės. Sunkiai sergantį ligonį slaugydavo artimiausi žmonės, tačiau padėti stengėsi visi aplinkiniai – arba morališkai palaikydavo, arba namų ruošos darbus atlikdavo. Islamo religijoje ligonio lankymas laikomas ypatingai geru darbu, todėl musulmonas, vos tik išgirdęs, kad kaimynystėje serga žmogus, tuoj pat išskuba jo lankyti. Islame, kaip ir krikščionybėje, aplankyti ligonį yra sveikintinas poelgis.

Ligoniu esant sunkios būklės artimieji kviečia imamą (mulą)³⁷, islamo religiją išmanantį žmogų, kuris skaito Koraną. Taigi imamas atlieka tam tikrus dvasinius patarnavimus, kaip ir lietuvių kultūroje katalikų kunigas. Jeigu ligonis visiškai nesiorientuoja, negali pareikšti savo nuomonės, tuomet už jį viską nusprendžia artimieji. Nutinka ir taip, kad mirštantysis priešinasi ir nenori priimti imamo. Toks žmogaus elgesys – tam tikras protestas, kuriuo nepripažįstamas faktas, kad jam jau laikas palikti šį pasaulį. Anot pateikėjų, tokios akimirkos ypač skaudžios artimiesiems.

Pasak islamo religijos, „liga musulmonui yra Dievo skirtas patikrinimas ir proga atgailauti. Pranašas sakė, kad Dievas sukūrė vaistų nuo kiekvienos ligos. Nors susirgęs musulmonas kreipiasi į gydytoją, jis tiki, kad jo sveikata – Dievo rankose. Rinkdamasis gydymo būdą ir vaistus, visada stengiasi vengti to, kam nepritaria islamas. Todėl musulmonas visada stengiasi kreiptis į gydytoją vyrą, o tikinti musulmonė – į gydytoją moterį. Jei įmanoma, musulmonai atsisako vaistų, į kurių sudėtį įeina alkoholio, stengiasi pakeisti juos kitais. Ligonį lankymas laikomas ypač geru darbu. Lankytojas guodžia ligonį primindamas, kad Dievas, skirdamas tikinčiajam kančią šiame pasaulyje, neleis jam kentėti pomirtiniame gyvenime“.³⁸

Tiek anksčiau, tiek dabar lankytojai bei slaugytojai specialiai ligonio neruošia susitikimui su dvasininku. Priešingai nei lietuvių tradicinėje kultūroje, mirštantysis nebūdavo pervelkamas švariais marškiniiais, jam nebūdavo perklojama lova. Totoriai stengėsi kuo mažiau trikdyti ligonio ramybę, bet koks veiksmas ligonio atžvilgiu buvo atliekamas atsargiai, nenorint jam pakenkti.

Mirštantysis dabartinais laikais guli namie lovoje ir nėra judinamas, nes nenorima sutrikdyti jo ramybės ir dar labiau pa-

kenkti. Dažniausiai ligonį slaugo artimieji, tačiau pasitaiko visokių situacijų, pavyzdžiui, gali slaugyti kaimynai ar kiti žmonės. Vis dėlto naujausių laikų medicinos technologijų pažanga keičia nusistovėjusias tradicijas – sunkiai sergantis ligonis ne visuomet miršta namų aplinkoje. Mūsų laikais mirštantysis paprastai gabenamas į ligoninę, kad fiziškai palengvintų paskutines šio gyvenimo akimirkas. Namuose dažniausiai miršta tik garbaus amžiaus totoriai, kuriems šiuolaikinė medicina jau nebegali padėti.

Marinant žmogų, kaip ir lietuvių kultūroje, išlaikoma tyła. Stengiamasi netriukšmauti, suteikti ligoniui ramybę ir kiekvieną akimirką būti šalia. Vienas iš būdų padėti mirštančiajam – suvilgyti lūpas vandeniū.³⁹ Totorių sielvartas prie mirštančiojo reiškiamas nuo santūriau – aimanavimo vengiama, nes islamo religija numato, kad tikintis musulmonas privalo būti nuolankus Dievo valiai ir su ja susitaikyti.

Totoriui mirštant nėra atliekami jokie specialūs veiksmai, nes tai nėra numatyta nei religinėje praktikoje, nei etninėje tradicijoje. Musulmonų tradicija nustato, kad prie mirštančiojo skaitomos tik Korano maldos, kurios turi palengvinti sielos išėjimą iš kūno. Liturginė musulmonų kalba yra arabų, todėl maldas skaito tie, kas moka arabiškai, paprastai imamas. „Imamas rūpinasi mirusiuoju nuo mirties minutės, netgi prieš mirtį imamas aplanko mirštantįjį. Imamo pareiga – melstis, vadovauti maldininkams, atlikti visus būtinas apeigas, kad mirusysis sėkmingai paliktų šį pasaulį“.⁴⁰

Ligai išvaryti vyresnės totorės naudojo įvairias liaudies medicinos priemones. Lietuvos totoriai daugelį liaudies medicinos receptų atsivežė iš savų kraštų, kuriuos perduodavo iš kartos į kartą. Totorių senolės kiekvienai ligai gydyti turėjo specialią žolelę – naudojo vietines vaistažoles. Tokiu būdu netgi dabar daugelis receptų nėra užmiršti. Nors šiuo metu gydymas vaistažolėmis nėra labai paplitęs tarp totorių, vis dėlto pasitaiko išskirtinių atvejų. Gydymas natūraliomis priemonėmis neprieštarauja islamo tikėjimui, todėl toleruojamas ir netgi skatinamas.

Tarp musulmonų iki šiol vartojamas terminas „pranašo medicina“ liudija apie gydymo vaistažolėmis paplitimą. Islamo tradicija teigia, kad pranašas Muhamedas ragino žmones vaistų ieškoti aplink juos, nes, anot jo, Dievas sukūrė tiek ligas, tiek vaistus joms išgydyti. Tai yra viena iš priežasčių, padėjusi išlikti ilgaamžei liaudies medicinos tradicijai, kuri šiais laikais nebėra aktyviai puoselėjama tarp Lietuvos totorių.

NUORODOS:

- 2011 m. tyrimus rėmė Lietuvos mokslo taryba pagal VDU Etnologijos ir folkloristikos katedros parengtą projektą „Šiuolaikinės miesto kultūros tyrimai“ (Sut. Nr. LIT-4-22).
- BUINOVSKA, F. Lietuvos totorių sakralinis paveldas: mečetės: knyga apie mečetes. Kaunas, 2010.
- BAIRAŠAUSKAITĖ, T. Totorių paveldas Lietuvoje. Iš: 2009 m. Europos paveldo dienos. Prieiga per internetą: <http://www.kpd.lt/epd2009/index.php/lt/kitoks-paveldas/totoriu-paveldas> (žiūrėta 2011-05-18).
- KRIČINSKIS, S. Lietuvos totoriai: Istorinės ir etnografinės mono-grafijos bandymas. Vilnius, 1993.
- Ivano Luckevičiaus kitabas: Lietuvos totorių kultūros paminklas. Parengė G. Miškinienė. Vilnius, 2009.
- Kitab – knyga, Lietuvos totoriai taip vadina įvairius rankraščių rinkinius.
- BAIRAŠAUSKAITĖ, T. Lietuvos totoriai XIX amžiuje. Vilnius, 1996.
- RAČIUS, E. Musulmonai. Iš: BERESNEVIČIUS, G., GLODENIS, D., PAŽĖRAITĖ, A., RAČIUS, E. Religinės bendruomenės. Vilnius, 2009, p. 73–91.
- KASATKINA, N., LEONČIKAS, T. Lietuvos etninių grupių adaptacija: kontekstas ir eiga. Vilnius, 2003.
- DEDINAS, D., ROGOVIČ, P. Totorių ir turkų papročiai (gimimas, vedybos, mirtis). Iš: Lietuvos totoriai, 2005, Nr. 4 (87), p. 14–15.
- VYŠNIAUSKAITĖ, A. Laidotuvių papročiai Lietuvoje XIX–XX a. pirmaisiais dešimtmečiais. Iš: Lietuvių kultūros istorija, t. 3. Vilnius, 1961, p. 132–167; VYŠNIAUSKAITĖ, A. Laidotuvės. Iš: VYŠNIAUSKAITĖ, A., KALNIUS, P., PAUKŠTYTĖ, R. Lietuvių šeima ir papročiai. Vilnius, 2008; RAČIŪNAITĖ, R. Moteris tradicinėje lietuvių kultūroje: gyvenimo ciklo papročiai (XIX a. pabaiga – XX a. vidurys). Kaunas, 2002; DUNDULIENĖ, P. Senieji lietuvių šeimos papročiai. Vilnius, 2002; VAITKEVIČIENĖ, D., VAITKEVIČIUS, V. Mirtis, laidotuvės, atminai. Iš: Tautosakos darbai, 1998, t. IX (XVI), p. 204–261.
- MERKIENĖ, I. R. Mirties etika Lietuvos kaimo kultūroje. Iš: Litu-anistika, 2005, t. 63, p. 15–37.
- KASMAUSKAS, S. Laidojimo apeigų praktika, moralinė jų dimensi-ja bei įtaka visuomenės ir kariškos bendruomenės žmogui. Iš: Soter, 2002, 8(36), p. 95–119.
- GARNEVIČIŪTĖ, R. Laidotuvių apeigų pokyčiai XX–XXI a. sandūroje. Iš: Kultūrų dialogas ir asmenybė. Klaipėda, 2010, p. 254–271.
- DUMIN, S. Lietuvos totoriai – šeši istorijos šimtmečiai. Iš: JAKUBAUSKAS, A., SITDYKOV, G., DUMIN, S. Lietuvos totoriai istorijoje ir kultūroje. Kaunas, 2009, p. 17.
- Abu Hanifa (699–767) – musulmonų mokslininkas, sukūręs originalią islamo teisės sistemą, kurioje papročių teisė yra

- svarbi ir pripažįstama oficialiu teisės šaltiniu.
- GÜLEN, M. F. Klausimai islamui. Vilnius, 2005, p. 154.
 - MARTIN, C. R. Encyclopedia of Islam and the Muslim World. Macmillan Reference USA, 2003, Vol. 1-2., p. 175.
 - JAKUBAUSKAS, R., GEDA, S. Koranas: literatūrinis prasmų vertimas. Vilnius, 2010, p. 170.
 - Atrasti islamą yra tavo prigimtinė teisė. Lietuvos musulmonų jaunimo bendrija. Kaunas, 2010, p. 91.
 - VDU ER B. 2207. P. 60. XVI anketa. Inf. R. Jakubauskas, g. 1973 m. Kaunas. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m. Kaune.
 - Ten pat.
 - Namaz – malda.
 - Zakiat – keturiasdešimtoji pajamų dalis, mokama Bažnyčios labui.
 - Emanet – pasitikėjimas.
 - Ivano Luckevičiaus kitabas: Lietuvos totorių kultūros paminklas. Parengė G. Miškinienė. Vilnius, 2009, p. 630.
 - Ten pat, p. 630.
 - VDU ER B. 2207. P.60. XVI anketa. Inf. R. Jakubauskas, g. 1973 m. Kaunas. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
 - Ivano Luckevičiaus kitabas: Lietuvos totorių kultūros paminklas. Parengė G. Miškinienė. Vilnius, 2009, p. 639.
 - DENFFER, A. Islamas. Iš: Pasaulio religijos. Kaunas, 2005, p. 149.
 - DENFFER, A. Islamas. Iš: Pasaulio religijos. Kaunas, 2005, p. 165.
 - Ten pat, p. 157.
 - Ten pat, p. 158.
 - VDU ER B. 2207. P. 10. III a. Inf. Z. K., g. 1962 m. Rusijoje. Užr. 2011 m. Visagine; VDU ER B. 2207. P.17. V a. Inf. F. Š., g. 1930 m. Keturiasdešimties Totorių k., Vilniaus aps. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
 - VYŠNIAUSKAITĖ A., KALNIUS P., PAUKŠTYTĖ R., Lietuvių šeima ir papročiai. Vilnius, 2008.
 - VDU ER B. 2207. P. 39. XII anketa. Inf. I. Makulavičius, g. 1946 m. Alytus. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
 - DENFFER, A. Islamas. Iš: Pasaulio religijos. Kaunas, 2005, p. 165. „Žodis imam reiškia „tas, kuris stovi priekyje“. Juo vadinamas maldų vadovas, per bendruomenės maldą stovintis priekyje. Į jį orientuojasi visi besimeldžiantys bendruomenės nariai. Vadovauti maldai gali bet kuris musulmonas, gerai išmanantis islamo religiją. Kadangi didžiąją dalį maldos sudaro Korano eilučių kartojimas, imamu paprastai renkamas tas musulmonas, kuris atmintinai moka didelę dalį ar net visą Koraną. Be to, žodis imam reiškia ir religinį vadovą.“
 - Ten pat, p. 167.
 - VDU ER B. 2207. P.10. III anketa. Inf. Z. K., g. 1962 m. Rusijoje. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.
 - VDU ER B. 2207. P.73. XIX anketa. Inf. R. K., g. 1973 m. Vilniuje. Užr. A. Lukauskaitė 2011 m.

(Tęsinys sekančiame numeryje)

Vilniuje buvo pademonstruotas garsus filmas „Haytarma“

Vilniuje, kino teatro „Multikino“ 5 salėje, liepos 9 d. 18 val. 30 min. – įvyko išskirtinis seansas. Jo metu buvo parodytas vaidybinis filmas „Haytarma“ („Sugrįžimas“), pasakojantis apie Krymo totorių tremtį. Surinktos seanso metu lėšos buvo skirtos Krymo totorių televizijai ATR remti.

1944 m. gegužės 18-oji – tragiškiausia diena Krymo totorių istorijoje. Stalino įsakymu Krymo totoriai buvo ištremti į Vidurinę Aziją, Kazachstaną ir Sibirą. Pakeliui į tremties vietas žuvo 44 procentai Krymo totorių.

Režisieriaus Achtemo Seitablajevo juosta „Haytarma“ – pirmasis vaidybinis filmas apie Krymo totorių tremtį, parodytą per lakūno, du kartus Sovietų Sąjungos didvyrio Ametchano Sultano likimą.

1944 m. gegužę po Sevastopolio išlaisvinimo A.Sultanas atvyksta atostogų į gimtąją Alupką. Jo akyse gegužės 18 d. prasideda Krymo totorių deportacija.

Filmo masinėse scenose dalyvavo daugiau kaip tūkstantis žmonių iš viso Krymo. Daugelis jų patys išgyveno šią tragediją. Fil-

mo režisierius A. Seitablajevas atliko ir pagrindinį vaidmenį. Prieš seansą Vilniuje jis susitiko su Lietuvos žiūrovais ir papasakojo apie tragišką Krymo totorių likimą bei apie filmo „Haytarma“ sukūrimo aplinkybes.

Prieš filmą Totorių kultūros centro Folkloro ansambelis „Ilsu“ atliko Krymo totorių dainą „Guzel Kirim“. Kad filmas būtų demonstruojamas Vilniuje – Seitumero Čurlu nuopelnas.

Filmo premjeroje apsilankė LR Seimo nariai Julius Sabatauskas, Vilija Aleknaitė-Abramikienė, Rasa Juknevičienė, Emanuelis Zingeris, buvusi Europarlamentarė Radvilė Morkūnaitė-Mikulienė, Tautinių bendrijų namų direktorė Alvida Gedaminskienė, Vilniaus ukrainiečių bendrijos pirmininkė Natalija Šertvytienė, baltarusių klubo „Siabryna“ pirmininkas Valentin Stech, kiti žinomi žmonės, Lietuvos totorių bendruomenių nariai.

Filmo „Haytarma“ žiūrovus pasveikino Krymo totorių lyderis Mustafa Džemiliovas. Pasak Džemiliovo, filmas nuosekliai ir iš esmės parodo Krymo totorių tautos

tragediją ir sovietų represijas prieš ją.

Renginį vedė Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas dr. Adas Jakubauskas.

LT Informacija

Unikalus treniruoklis
nugaros raumenims ir sąnariams stiprinti.
Ištiesinkite nugarą ir pečius, atsikratykite
nugaros skausmo!

Adresas internete: www.freepine.com

* * *

Уникальный тренажер
для разработки и укрепления мышц и
суставов спины.

Расправь спину и плечи, избавься
от болей в спине!

Адрес в интернете: www.freepine.com

Lietuvos totoriai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822–2072

Adresas:

R. Kalantos g. 10–17,
LT–52498 Kaunas

El. paštas: jonridz@ktu.lt
www.tbn.lt

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

Steigėjai: Romualdas Makaveckas, Galimas Sitdykovas, Adas Jakubauskas

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyriausiasis redaktorius: Galimas Sitdykovas ☎ 8 617 18 962,
el. p. galim.sitdykov@gmail.com

Redaktorius: Adas Jakubauskas ☎ 8 682 72 328

Atsakingasis sekretorius: Jonas Rīdzvanavičius ☎ (8 37) 73 68 02

Lietuvių kalbos redaktorė: Jūratė Čirūnaitė ☎ (8 37) 22 73 26

Tikėjimo klausimai: Romas Jakubauskas ☎ 8 674 17 710

Kultūros paveldas: Galina Miškinienė ☎ 8 615 10 166

Vertėjai: Tatjana Čachorovska ☎ 8 680 76 115

Spausdino: UAB “Spaudos garantas”. Tiražas – 1000 egz.